

Jak wykiwać system – studencka zaradność czy oszustwo?

Raport z badania na temat ściągnięcia i plagiatowania

Beata Bielska
Martyna Hoffman

Toruń, październik 2013

Zespół Realizacji Badań Instytutu Socjologii
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika "Pryzmat"
ul. Fosa Staromiejska 1a | 87-100 Toruń | pryzmat@umk.pl
www.pryzmat.umk.pl

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
1. WSTĘP.....	3
2. METODOLOGIA	5
2.1 Pytania badawcze	5
2.2 Techniki badawcze	5
2.3 Próba badawcza.....	6
2.4. Uwagi do interpretacji wyników	8
3. PODSUMOWANIE WYNIKÓW, WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	9
4. WYNIKI.....	12
4.1 Charakterystyka respondentów.....	12
4.1.1. Ankieta audytoryjna - studenci	12
4.1.2. Indywidualne wywiady pogłębione - kadra.....	20
4.2 Skala zjawiska	21
4.2.1 Skala zjawiska ściągania.....	21
4.2.1.1. Ściąganie na kolokwiah	21
4.2.1.2. Ściąganie na egzaminach.....	23
4.2.1.3. Ściąganie - sytuacje hipotetyczne.....	25
4.2.2 Skala zjawiska plagiatowania	29
4.2.2.1. Plagiatowanie w pracach zaliczeniowych	30
4.2.2.2. Plagiatowanie w pracach dyplomowych	32
4.2.2.3 Plagiatowanie - sytuacje hipotetyczne	34
4.2.3. Indeks niezetelności	37
4.2.4. Skala zjawiska na wydziałach i na uczelni.....	39
4.3 Ocena zjawiska	47
4.3.1. Ocena ściągania	47
4.3.2. Ocena plagiatowania	49
4.4. Uwarunkowania zjawiska	52
4.4.1. Posiadana wiedza a studencka nieuczciwość	53
4.4.2. Cechy społeczno-demograficzne a studencka nieuczciwość	57
4.4.3. Procedury a studencka nieuczciwość	64
4.4.4. Możliwy wpływ na minimalizację ściągania i plagiatowania	69
5. ZAŁĄCZNIKI	70
5.1. Kwestionariusz ankiety audytoryjnej.....	70
5.2. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI)	78

1. WSTĘP

Badanie realizowano w okresie od maja do lipca 2013 roku w kampusie toruńskim Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ankieterzy przeprowadzali ankietę audytoryjną w jednej wybranej grupie ćwiczeniowej IV roku (I roku II stopnia) każdego dostępnego kierunku studiów stacjonarnych. Moderatorzy przeprowadzali indywidualne wywiady pogłębione z pracownikami uczelni odpowiedzialnymi za zapobieganie i reagowanie na sytuacje studenckiej nieuczciwości. Badanie miało charakter szkoleniowy¹. Głównym celem projektu było poznanie skali zjawisk ściągania i plagiatowania, a także opinii studentów/studentek i kadry na ten temat.

Koordynatorki badania:

Beata Bielska

Martyna Hoffman

Ankieterzy i ankieterki (kolejność alfabetyczna):

Piotr Brzozowski

Kinga Chłopecka

Patrycja Grenda

Katarzyna Kamińska

Karol Kobus

Magdalena Krajnik

Elżbieta Księżak

Jakub Matysiak

Monika Motławska

Adriana Skoczylas

Sylwia Surus

Sara Szukalska

Emilia Treichel

---

¹ Badania szkoleniowe nie są badaniami komercyjnymi, to wewnętrzne badania ZRB PRYZMAT, które umożliwiają postawienie pierwszych kroków na badawczej ścieżce rozwoju mniej doświadczonym adeptom socjologii. Często dotyczą UMK i zwiększają wiedzę zespołu na temat własnej uczelni.

Bartłomiej Wichrowski

Studencką nieuczciwość w badaniu zdefiniowano jako oparte na oszustwie sposoby zaliczania przedmiotów (egzaminów, kolokwiiów, prac pisemnych). W zakres tego określenia wchodzi ściąganie (także za przyzwoleniem osoby, której praca jest wykorzystywana), pozwalanie na ściąganie, plagiatowanie, fałszowanie bibliografii, pisanie i zlecenie pisania prac za kogoś, wykorzystywanie jako własnych prac napisanych przez inne osoby (nie na zlecenie), podstawianie innych osób na egzaminach (i zastępowanie kogoś), wypełnianie za innych zadań online, wykorzystywanie testów (udostępnionych bez wiedzy prowadzącego) z dawnych lat i tym podobne.

Tę definicję przedstawiano respondentom w czasie wywiadów pogłębionych, prosząc o jej rozwinięcie. Znaczącym uzupełnieniem ze strony badanych są wskazania dotyczące zachowań w jakikolwiek sposób wprowadzających w błąd bądź krzywdzących oraz wszelkich działań niezgodnych ze ślubowaniem.

Według mnie pod pojęciem nieuczciwości studenckiej, w szerokim znaczeniu, należy rozumieć przede wszystkim działania sprzeczne ze ślubowaniem. (R2N)

Wymienione w badaniu kategorie należałoby uzupełnić o fałszowanie wpisów do indeksów, fałszowanie zaświadczeń lekarskich, okłamywanie pracowników, wykorzystywanie luk w systemie szkolnictwa wyższego, ale także tworzenie warunków sprzyjających zachowaniom nieuczciwym.

Wykorzystywania luk w systemie [...], budowania pewnej maskarady, która może być przez system przyjęta. [...] Kiedy staramy się przedstawiać takie argumenty, starając się o egzamin komisyjny, które są w jakiś sposób wydumane, które są trudno weryfikowalne, wzmocnione przez większą grupę mogą nabierać charakteru prawdopodobieństwa i zostać w rzeczywistości później przyjęte w ramach różnych reguł prawnych, regulaminu studiów. [...] Wykorzystywanie struktur do własnych celów, niezgodnie z ich przeznaczeniem. (R5)

Jeszcze w latach 90. byłem opiekunem koła naukowego. I oni sobie wymyślili w pewnym momencie, żeby w archiwum koła gromadzić prace, różne referaty z dawnych lat. To ich „opieprzyłem”. Bo nie wolno. Po co? Wiadomo. Żeby ewentualnie, jak ktoś zada podobny referat, już mieć gotowca. (R14)

2. METODOLOGIA

2.1 Pytania badawcze

Badanie miało odpowiedzieć na trzy główne pytania badawcze:

- Jak powszechna jest wśród studentów UMK nieuczciwość akademicka? – oszacowanie skali zjawiska.
- Jak jest oceniana? Co jest, a co nie jest nieuczciwością? – prezentacja oceny/ sposobu postrzegania zjawiska; wyjaśnienie zjawiska.
- Co skłania studentów do zachowań nieuczciwych? – jakie zmienne korelują ze zmiennymi będącymi wskaźnikami zjawiska.

2.2 Techniki badawcze

Ankieta audytoryjna

Ankieta audytoryjna była prowadzona wśród wybranych studentów I roku studiów II stopnia na UMK (kampus toruński, tylko studia stacjonarne). Badania nie udało się zrealizować na części kierunków ze względu na reorganizację zajęć na uczelni w okresie od maja do czerwca. Wśród tych kierunków znalazły się: biologia, finanse i rachunkowość, fizyka, fizyka techniczna, zarządzanie. Dodatkowo z próby wykluczono ankiety przeprowadzone na kierunku astronomia ze względu na odbiegające od przyjętych zasad warunki wypełniania ankiety. Łącznie w analizach uwzględniono 514 ankiet (szczegóły – zob. 3.3. Próba badawcza).

Indywidualne wywiady pogłębione

IDI (indywidualne wywiady pogłębione) – po jednym z przedstawicielem każdego wydziału (14) zajmującym się problemem nieuczciwości akademickiej (rzecznik dyscyplinarny UMK, prodziekani ds. studenckich, dyrektorzy ds. dydaktycznych i inni) oraz z przedstawicielami komisji dyscyplinarnej UMK. Nie udało się zrealizować dwóch wywiadów – jednego ze względu na brak osoby odpowiedzialnej za omawiane w raporcie kwestie (Wydział Chemii), drugiego ze względu na brak zgody na przeprowadzenie (Wydział Teologiczny). Dwie osoby nie wyraziły zgody na nagrywanie wywiadu. W tych sytuacjach sporządzano notatkę z wywiadu. Łącznie zrealizowano 15 wywiadów z przedstawicielami wydziałów oraz przedstawicielami komisji.

Wszystkie zebrane dane poddano szczegółowej kontroli, zarówno pod względem zgodności danych w wersji zdigitalizowanej ze źródłowymi (z arkuszy papierowych z wersją elektroniczną, a transkrypcji z nagraniami), jak również poprzez kontakt mailowy z uczestnikami badania.

2.3 Próba badawcza

W konstruowaniu próby wykorzystano dobór celowy, który daje ograniczone możliwości uogólniania wyników na populację.

Dobór celowy zastosowano ze względu na liczną populację i ograniczenia logistyczne (niewielki zespół badawczy). Alternatywa w postaci doboru losowego wymagałaby stworzenia operatu losowania (listy wszystkich studentów) i przetwarzania danych osobowych. Logika doboru celowego skoncentrowana została na maksymalnym zróżnicowaniu próby (wszystkie kierunki, wszystkie wydziały kampusu toruńskiego). Wybór IV roku uwarunkowany był specyfiką tego etapu studiów – studenci nie kończą jeszcze studiów, ale mają bogate doświadczenie egzaminacyjne i mają już za sobą pisanie prac dyplomowych.

Wielkość próby badawczej szacowano na około 800 osób, czyli w przybliżeniu 12% wszystkich studentów IV roku. Wypełniono 565 ankiet, a po usunięciu ankiet niespełniających warunków badania (inne lata studiów, brak danych o latach studiów itp.) pozostało **514 ankiet, co daje poziom realizacji próby na poziomie 64%.**

Jak wyżej wspomniano, w badaniu audytoryjnym wzięli udział studenci większości kierunków II stopnia. Badanie adresowano do studentów trzydziestu siedmiu kierunków studiów², wśród których znalazły się:

1. administracja
2. archeologia
3. archiwistyka i zarządzanie dokumentacją
4. biotechnologia
5. chemia
6. edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych
7. ekonomia
8. etnologia
9. europeistyka
10. filologia angielska
11. filologia bałkańska

---

² Uwzględniono tylko kierunki studiów stacjonarnych kampusu toruńskiego, na których uruchomiono studia II stopnia.

12. filologia germańska
13. filologia klasyczna
14. filologia polska
15. filologia romańska
16. filologia rosyjska
17. filozofia
18. geografia
19. grafika
20. historia
21. historia sztuki
22. informacja naukowa i bibliotekoznawstwo
23. informatyka
24. informatyka stosowana
25. konserwacja i restauracja dzieł sztuki
26. kulturoznawstwo
27. malarstwo
28. matematyka
29. ochrona dóbr kultury
30. ochrona środowiska
31. pedagogika
32. politologia
33. prawo
34. rzeźba
35. socjologia
36. stosunki międzynarodowe

Ankieterzy mieli za zadanie rozdać kwestionariusze w jednej (pierwszej) grupie ćwiczeniowej każdego kierunku na wybranych zajęciach obowiązkowych dla danego roku. Powinni byli je wypełnić wszyscy obecni w danym dniu uczestnicy zajęć.

2.4. Uwagi do interpretacji wyników

Interpretacja danych wrażliwych i ukrytych, z jakimi mamy do czynienia w przypadku tego raportu, powinna, z perspektywy czytelnika, uwzględniać pewne ograniczenia zastosowanych metod oraz specyfikę zjawiska. Ściąganie i plagiatowanie są zjawiskami tylko częściowo społecznie nieakceptowanymi (badanie weryfikowało też stopień tej akceptacji wśród studentów), stąd zadawane w ankietach pytania miały na celu przedstawienie zagadnień w sposób nieoceniający i niesugerujący. Ułożenie pytań, ich kolejność wynikała głównie z przejrzystego, łatwego do wypełniania kwestionariusza. Z tych samych powodów w ankiecie pojawiło się tylko jedno pytanie otwarte. O skuteczności powyższych zabiegów świadczy znikomy odsetek braków odpowiedzi, a także brak komentarzy wskazujących na niepoważne potraktowanie pytań. Wskazuje to na dużą wiarygodność zebranych deklaracji.

Jednocześnie badanie ankietowe studentów gwarantowało respondentom anonimowość, co przede wszystkim miało badanych zachęcić do szczerości.

Zastosowanie techniki ankiety audytoryjnej niewymagającej udzielania odpowiedzi bezpośrednio ankieterowi pozwala przypuszczać, że udało się ograniczyć wpływ autocenzury badanych.

Zawsze jednak pozostaje dyskusyjną kwestia prawdziwości deklaracji badanych. Najprawdopodobniej przynajmniej część badanych nie przyznała się do analizowanych w badaniu zachowań, a część zaniżyła ich częstotliwość. Nawet przy takich założeniach wskaźniki będące efektem analizy są bardzo wysokie, choć są raczej zaniżone niż zawyżone.

Ograniczenia badania ilościowego metodą ankiety – a więc z konieczności standaryzowanego i uproszczonego – uzupełniały wywiady pogłębione z osobami posiadającymi kluczową wiedzę na badany temat. Jakkolwiek przedstawione badanie nie było planowane jako wyczerpujące w sposób definitywny rozważania w ramach poruszanej tematyki, to pozwala pewnością ono na ciekawą analizę i jest dobrym punktem wyjścia do dalszych wysiłków poznawczych.

3. PODSUMOWANIE WYNIKÓW, WNIOSKI I REKOMENDACJE

Badanie miało na celu poznanie skali ściągania i plagiatowania, opinii studentów i kadry naukowej na temat analizowanego zjawiska, a także uwarunkowań występowania wymienionych wyżej zachowań.

W badaniu wzięli udział studenci kierunków prowadzonych przez wszystkie 14 wydziałów znajdujących się w kampusie toruńskim Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ze względu na przyjęte w rekrutacji do badania założenia dotyczące realizowanego etapu studiów ponad połowa respondentów miała skończone 23 lata. Znaczną ich część stanowiły kobiety oraz osoby niepracujące i pochodzące ze średniej wielkości miast. Respondenci najczęściej postrzegali siebie jako studentów osiągających dobre wyniki w nauce, a połowa z nich zadeklarowała ostatnią uzyskaną średnią ocen na poziomie 4,1-4,5. Znacząca większość przyznała się, że na wcześniejszych etapach edukacji zdarzyło jej się ściegać.

Ze względu na niereprezentatywny charakter próby badawczej nie należy poniższych wyników badania uogólniać w stosunku do wszystkich studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, jednak nie można wykluczyć uzyskania zbliżonych wartości w skali całej uczelni.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że 75% wszystkich respondentów przynajmniej raz ściegało bądź plagiatowało w czasie studiów. Znikomy procent badanych oszukiwał regularnie (1,4%), w przypadku większości można mówić natomiast o sporadycznym występowaniu takich zachowań. Zgodnie z opinią ponad połowy respondentów ściąganie na studiach jest zdecydowanie powszechnym zjawiskiem, w przeciwieństwie do plagiatyzmu, którego skali większość z nich nie była w stanie ocenić.

Osoby niepracujące rzadziej deklarowały nieuczciwość niż pracujące w pełnym bądź niepełnym wymiarze godzin. Studenci posiadający stałe zatrudnienie rzadziej niż ich pracujący dorywczo koledzy i koleżanki deklarowali częste oszukiwanie.

Wbrew pierwotnym przypuszczeniom w trakcie realizacji badania nie wykryto korelacji pomiędzy konkretnym wydziałem a częstotliwością ściągania czy popełniania plagiatów.

Ponad połowa respondentów zadeklarowała, że przynajmniej raz zdarzyło jej się ściegać na kolokwium, z czego znacząca część nie poprzestała na jednej próbie. Spośród tych osób, które ściegały chociaż raz, większość nigdy nie została przyłapana, jednakże nieomal co dwudziesta z nich podejrzewała, że mogła zostać zauważona przez prowadzącego zajęcia, co jednak nie skończyło się żadnym działaniem z jego strony.

Respondenci rzadziej przyznawali się do ściągania na egzaminach niż na kolokwiach, wskazując zarazem niższą wykrywalność oszukiwania w takich okolicznościach. Jednakże w obu przypadkach (i kolokwium, i egzaminu) wykrycia nieuczciwości najczęściej stosowano łagodne kary, takie jak zwrócenie uwagi czy wyproszenie z sali.

Badanym przedstawiono również opisy hipotetycznych sytuacji i poproszono o wskazanie, jak w danych sytuacjach by się zachowali. Średnio co trzeci badany stwierdził, że przygotowałby sobie ściągę na trudny i ważny z punktu widzenia jego studiów egzamin. Prawie połowa ankietowanych była raczej lub zdecydowanie przeciwna korzystaniu z tego rodzaju pomocy, jednak prawie wszyscy zdecydowałiby się na skorzystanie z archiwalnych arkuszy egzaminacyjnych, wiedząc, że na zaliczeniu mogą spotkać się z tymi samymi pytaniami.

Większość respondentów zadeklarowało pomoc na egzaminie koleżance lub koledze przy odpowiedzi na pytanie, które nie sprawiło im szczególnej trudności, jednak znacznie mniej z nich stwierdziło, że skorzystałoby z okazji sprawdzenia własnych odpowiedzi z arkuszem najlepszej osoby na roku. Najrzadszą próbę kontaktu deklarowano w przypadku egzaminu typu *open book* - zakładającego przyzwolenie na korzystanie w jego trakcie z własnych notatek, książek i zasobów sieciowych. Tego typu egzamin zmniejsza, a może wręcz minimalizuje zjawisko ściągania, ale go nie eliminuje.

Co trzeci badany zadeklarował, że zna osobiście kogoś, komu w trakcie studiów zarzucono popełnienie plagiatu. Podobnie jak w przypadku ściągania konsekwencje, o jakich te osoby wspominały, były mało represyjne i ograniczały się najczęściej do konieczności poprawy pracy i zwrócenia uwagi. Zakres stosowanych w przypadku plagiatyzmu kar był szerszy niż w przypadku ściągania.

Również co trzeci z respondentów przyznał się, że przynajmniej raz zdarzyło mu się przepisać w pracy zaliczeniowej fragment tekstu ze źródła (słowo w słowo lub opisując go własnymi słowami) bez dodania przypisu. W przypadku pracy dyplomowej odsetek przynajmujących się do tego samego był znacznie mniejszy. Może świadczyć to o postrzeganiu prac zaliczeniowych jako mniej istotnych niż dyplomowych, a także mniejszej obawie przed konsekwencjami wynikającymi z wykrycia plagiatu w odniesieniu do tych pierwszych.

W przypadku korzystania z prac i artykułów w formie drukowanej większość badanych deklaruje jednak sporządzanie informacji o pochodzeniu danego fragmentu tekstu. Problematiczną była dla respondentów kwestia zasobów internetowych, szczególnie tych niepodpisanych imieniem i nazwiskiem autora. Może wiązać się to z niezrozumieniem definicji plagiatyzmu i nieznajomości zasad sporządzania przypisów, którą stwierdzono w przypadku części respondentów.

Studenci byli w znacznym stopniu przeciwni możliwości kupna gotowej pracy, przy czym większe wątpliwości w tym zakresie pojawiły się w przypadku pracy zaliczeniowej, prawdopodobnie ze względu na świadomość mniejszej skrupulatności w weryfikowaniu jej oryginalności i braku zabezpieczeń w postaci systemów antyplagiatowych, jakich używa się częściej w przypadku prac dyplomowych.

Respondenci przeważnie odnosili się negatywnie do studenckiej nieuczciwości, niemniej jednak stwierdzono nieomal dwukrotnie większe przyzwolenie na ściąganie w trakcie zaliczeń niż na popełnienie plagiatu.

Przedstawione wyniki wskazują, że zjawisko studenckiej nieuczciwości występuje na UMK. Na tej podstawie można stwierdzić, że stanowi problem wymagający podjęcia konkretnych działań. Często jest również niewiedza studentów dotycząca przestrzegania praw autorskich w zakresie korzystania z prac naukowych.

W przypadku większości wydziałów nie podjęto działań zapobiegawczych w postaci zajęć edukacyjnych dotyczących sporządzania zarówno prac naukowych, przypisów do nich, jak i rozumienia podstawowych zagadnień z zakresu praw autorskich, które z powodzeniem funkcjonują chociażby na Wydziale Humanistycznym czy Filologicznym. Większość wydziałów pozostawiała edukację w zakresie praw autorskich promotorom konkretnych grup seminaryjnych.

Oprócz wprowadzenia wyżej wymienionych zajęć respondenci zaznaczali konieczność poprawy jakości pracy pracowników dydaktycznych. Mogłoby to w znaczący sposób przyczynić się do spadku częstości występowania zachowań nieuczciwych. Szczególnie podkreślano tu zyski wynikające z indywidualnego traktowania studenta, a także rzetelność i stosowanie jasnych zasad przeprowadzania zaliczeń.

Część z respondentów przychylnie przyjęłaby możliwość zebrania zasad pisania prac w jednolitym, powszechnie dostępnym dokumencie.

Pośród podanych pomysłów walki z problemem zaproponowano również wprowadzenie do szerszego użytku łatwych w obsłudze systemów antyplagiatowych, przejrzyste regulacje dotyczące postępowania w przypadku wykrycia nieuczciwości, a także zlikwidowanie prac licencjackich i magisterskich i zastąpienie ich egzaminem ustnym.

Zdaniem niektórych respondentów rozwiązania problemu należy szukać także jeszcze przed wstąpieniem studenta do wspólnoty akademickiej, poprzez większą selekcję na etapie rekrutacji, a także „pracę u podstaw” - dążenie do zmiany społecznego postrzegania zjawiska.

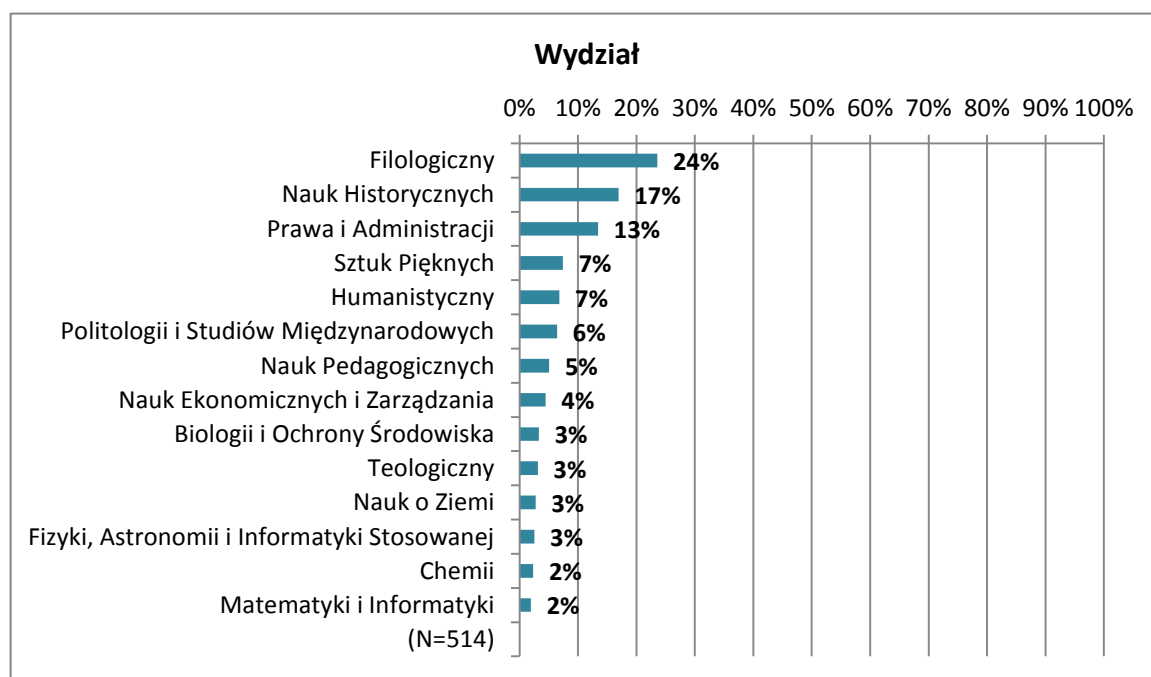
4. WYNIKI

4.1 Charakterystyka respondentów

4.1.1. Ankieta audytoryjna - studenci

W próbie znaleźli się studenci ze wszystkich wydziałów kampusu toruńskiego UMK. W badaniu najliczniej reprezentowane były Wydziały: Filologiczny, Nauk Historycznych oraz Prawa i Administracji.

Wykres³ 1. Struktura respondentów badania audytoryjnego ze względu na wydział, na którym przeprowadzono badanie.

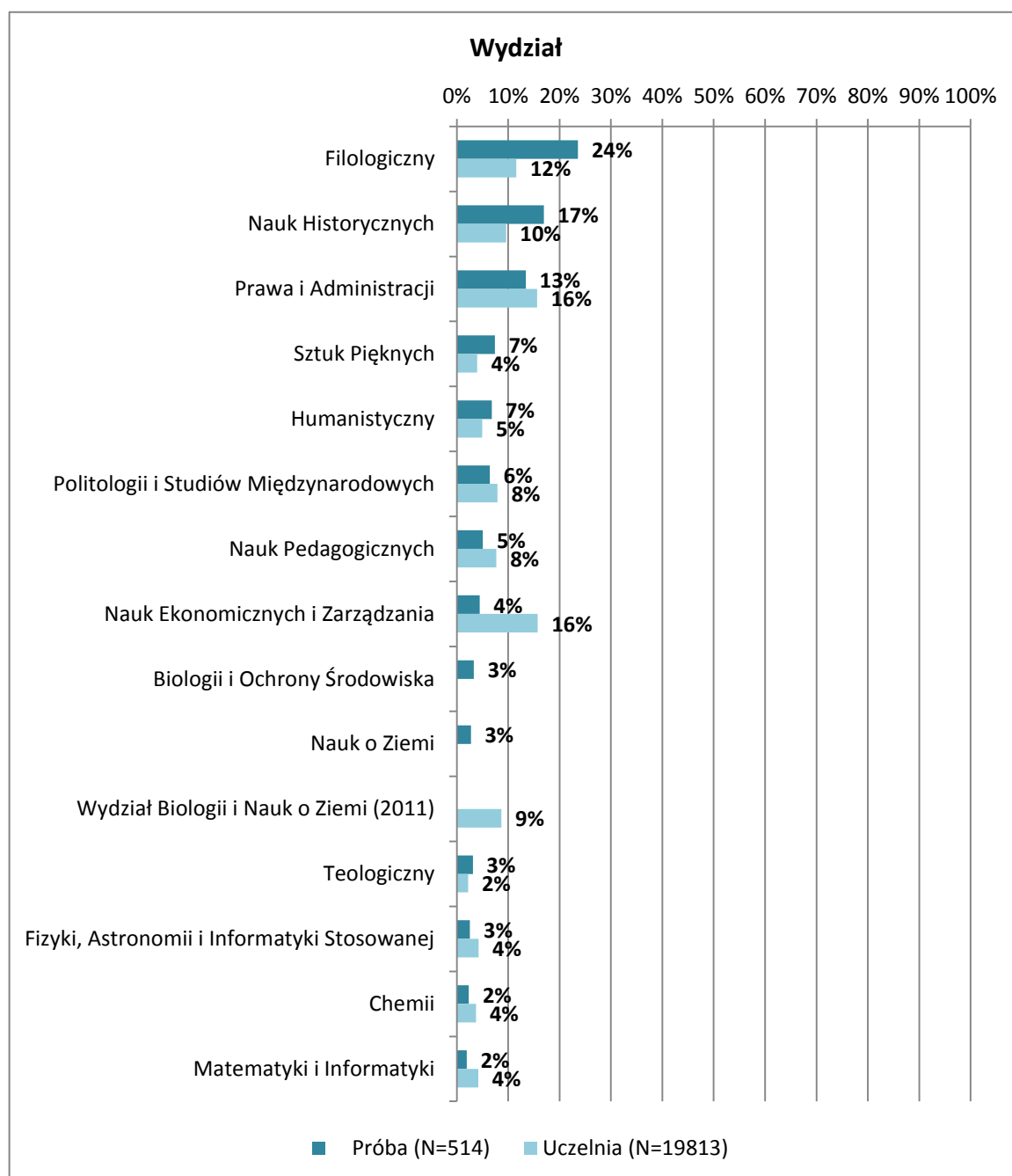
Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Charakterystyki próby porównano z najnowszymi dostępnymi danymi dotyczącymi populacji. W raporcie posłużono się danymi dotyczącymi liczebności studentów, które opublikowane zostały w Biuletynie Informacji Publicznej UMK (stan na dzień 30 listopada 2011 roku). Ze względu na zmiany w stanie studentów związane z rekrutacją i obronami zrezygnowano z oszacowania obecnej ich liczby na podstawie danych dostępnych w systemie USOS. W związku z brakiem nowszych opracowań dane te uznano za aktualne i wystarczające do analizy statystycznej na potrzeby tego badania. Populacją są studenci UMK studiów stacjonarnych z wykluczeniem osób studiujących na Collegium Medicum oraz studentów-cudzoziemców. Próba ogółem odzwierciedla podziały populacji (udziały procentowe studentów w próbie i populacji na poszczególnych wydziałach są zbliżone), jednak Wydziały

³ Dane na wszystkich wykresach przedstawione zostały z zaokrągleniem do pełnego procenta. Wyjątkiem są tu wartości mniejsze od 1%, np. 0,4%, 0,6% - wtedy zaokrąglano do jednego miejsca po przecinku. Proste zsumowanie wartości z wykresów może dawać wynik nieco mniejszy lub nieco większy od 100% ze względu na zasady matematyczne zaokrąglania (od 1 do 4 w dół, od 5 do 9 w górę).

Filologiczny i Nauk Historycznych są wyraźnie nadreprezentowane w próbie, a Wydział Nauk Ekonomicznych niedoreprezentowany.

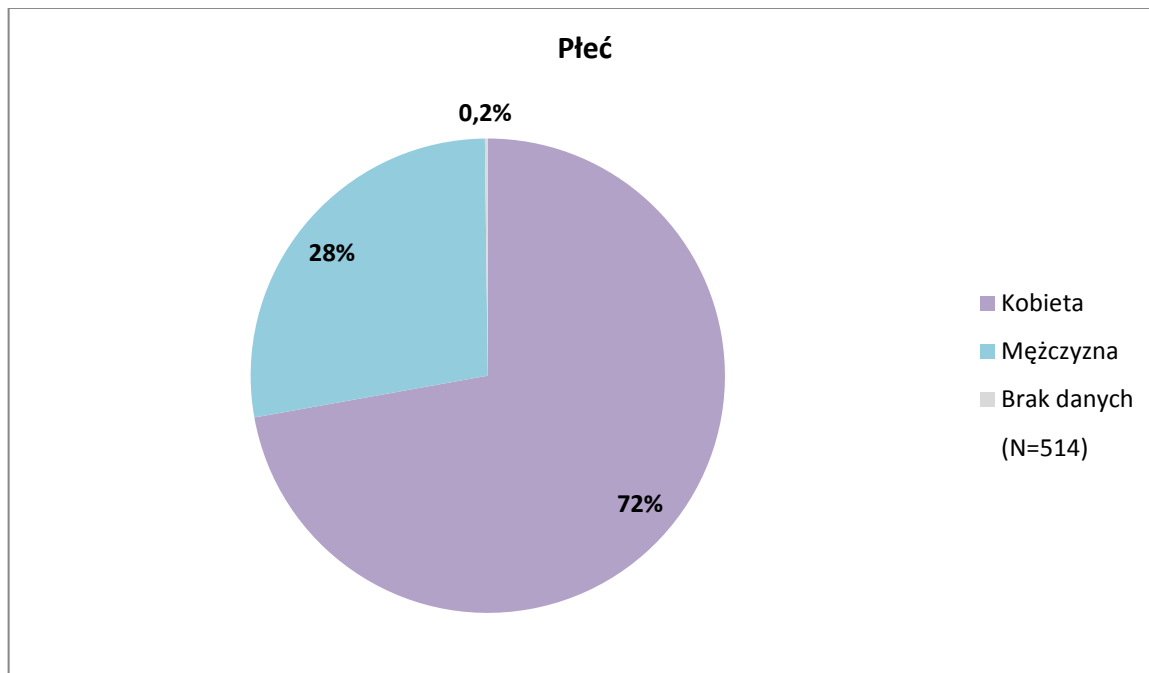
Wykres 2. Struktura respondentów badania audytoryjnego ze względu na wydział, na którym przeprowadzono badanie a struktura studentów na uczelni w podziale na wydział.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Wśród badanych wyraźnie przeważały kobiety (72%).

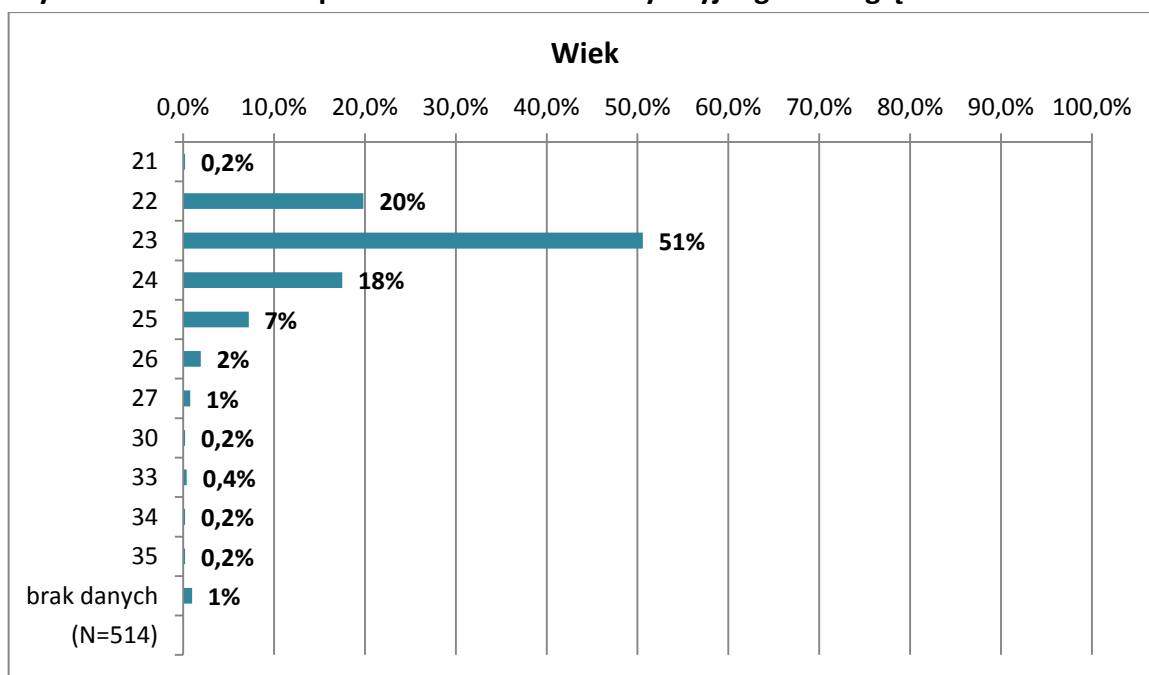
Wykres 3. Struktura respondentów badania audytoryjnego ze względu na płeć.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

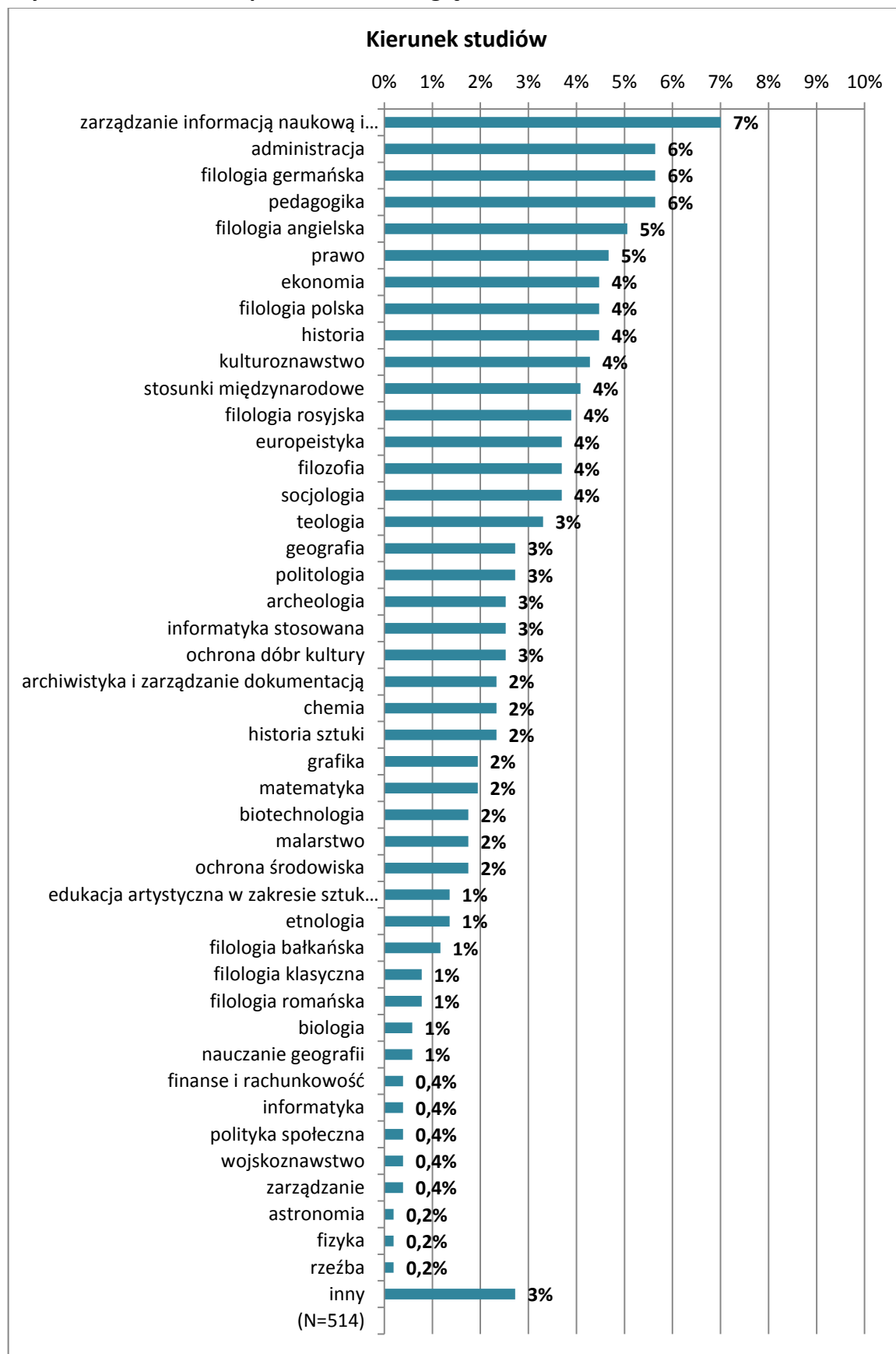
Ponieważ badanie obejmowało wyłącznie studentów czwartego roku studiów (odpowiednio pierwszego roku drugiego stopnia) zróżnicowanie wiekowe respondentów jest niewielkie. Nieco ponad połowa ma 23 lata. Niemal wszyscy mieszczą się w przedziale wieku studenckiego (19-24 lata). Zróżnicowanie odpowiedzi (aż 20% podaje wiek niższy niż ten charakterystyczny dla IV roku studiów) wyjaśniać można tym, że część badanych podawała wiek rocznikowy, a część wiek zgodny z datą urodzin.

Wykres 4. Struktura respondentów badania audytoryjnego ze względu na wiek.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

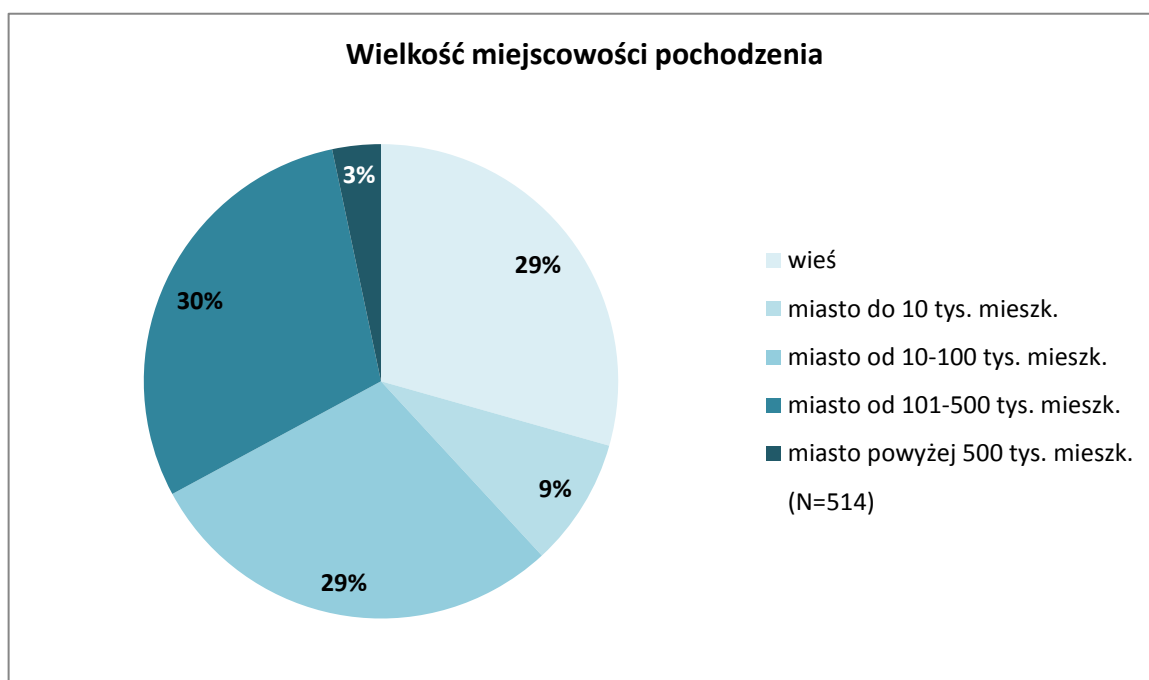
Wykres 5. Struktura respondentów ze względu na kierunek studiów.

Procenty nie sumują się do stu – zestawienie uwzględnia studentów studiujących na więcej niż jednym kierunku. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Wśród badanych najmniej było osób z bardzo dużych (3%) oraz bardzo małych (9%) miast. Pozostałe kategorie wielkości miejscowości pochodzenia (wieś, średnie i duże miasto) reprezentowane były prawie równolicznie (ok. 30%).

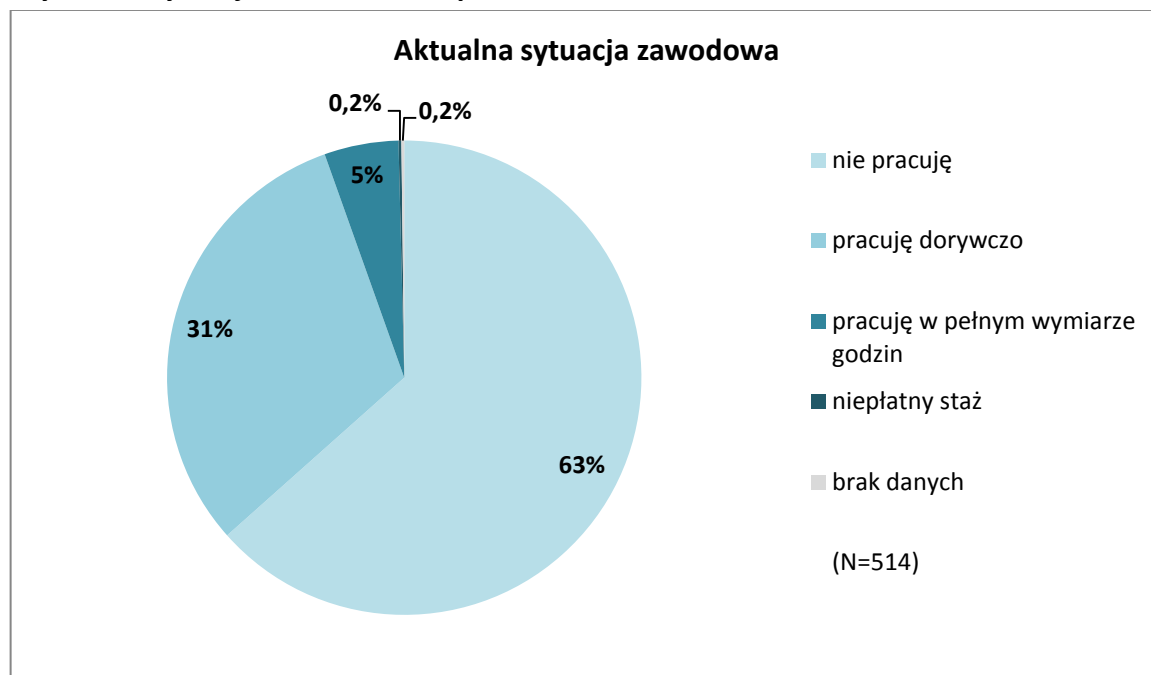
Wykres 6. Struktura respondentów badania audytoryjnego ze względu na wielkość miejscowości pochodzenia.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Badani byli wyłącznie studentami studiów dziennych, stąd też oczekiwać można, że niewielu z nich podejmuje aktywność zawodową. Wyniki badania wskazują, że dwie trzecie respondentów nie zarobkuje. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że znacząca część pracuje dorywczo (31%), a co dwudziesty w pełnym wymiarze godzin (5%). Wyniki te potwierdzają ogólne obserwacje, że studenci coraz rzadziej jedynie studiują. Coraz większy procent z nich rozpoczyna karierę zawodową już w czasie studiów.

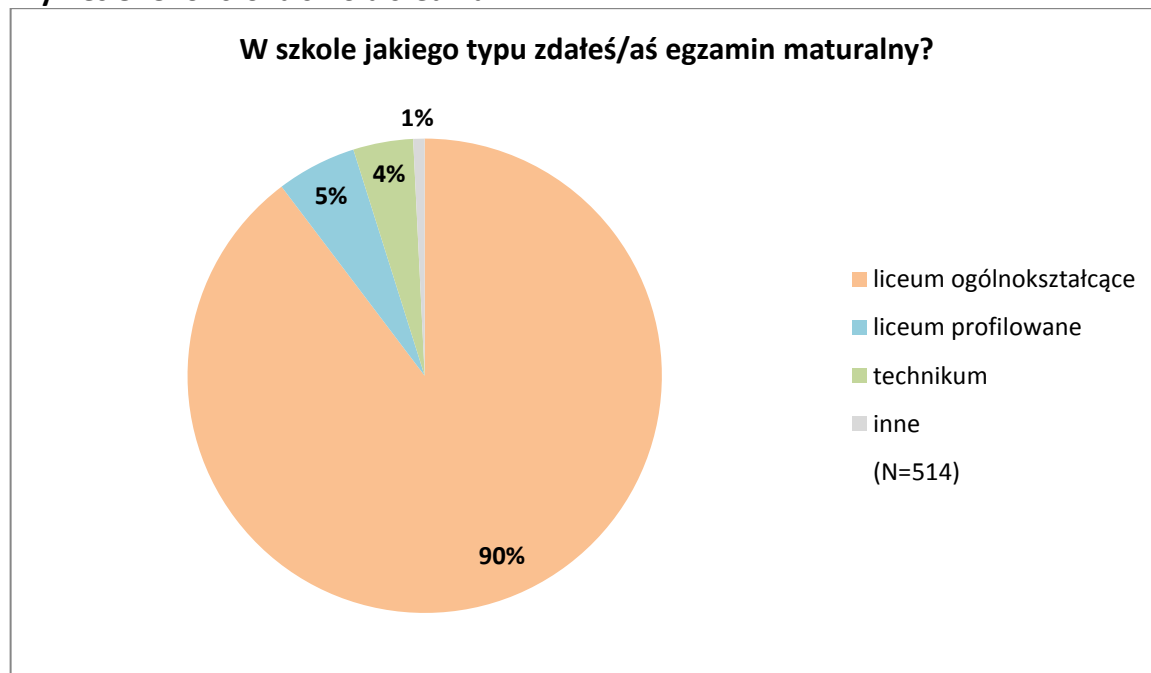
Wykres 7. Sytuacja zawodowa respondentów.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Dziewięciu na dziesięciu badanych to absolwenci liceów ogólnokształcących. Jedynie 5% respondentów ukończyło licea profilowane, a 4% technika. Niewielka reprezentacja techników jest najprawdopodobniej pochodną specyfiki tych szkół. Część młodzieży po ukończeniu technikum nie decyduje się na studia. Ci, którzy studia wybierają, raczej kontynuują rozwijanie umiejętności ze szkoły średniej – obiektami ich zainteresowania są głównie politechniki. Innym wyjaśnieniem jest mniejsza liczebność techników w porównaniu z liceami.

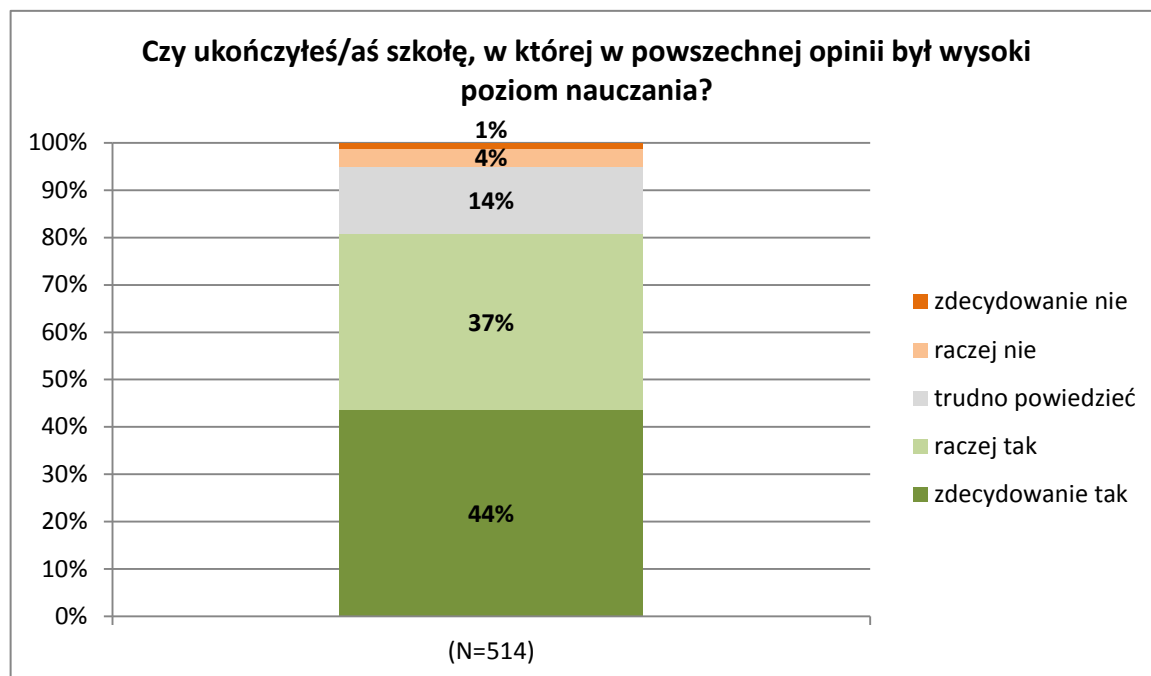
Wykres 8. Ukończona szkoła średnia.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Przeważająca część badanych studentów postrzega poziom nauczania w ukończonej szkole średniej dobrze lub bardzo dobrze. Oceny negatywne były rzadkością.

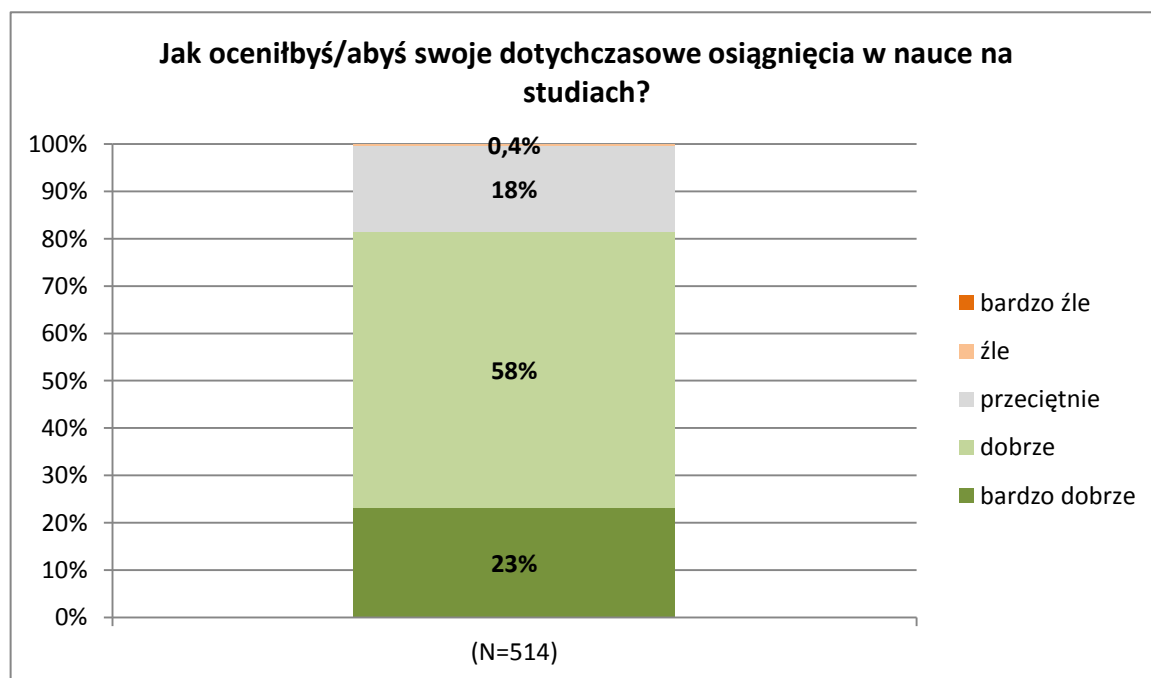
Wykres 9. Postrzeganie poziomu nauczania w szkole średniej.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Jeszcze lepiej studenci oceniają swoje osiągnięcia na studiach. Ocen negatywnych prawie w ogóle nie ma (0,4%). Dominują wypowiedzi umiarkowanie pozytywne.

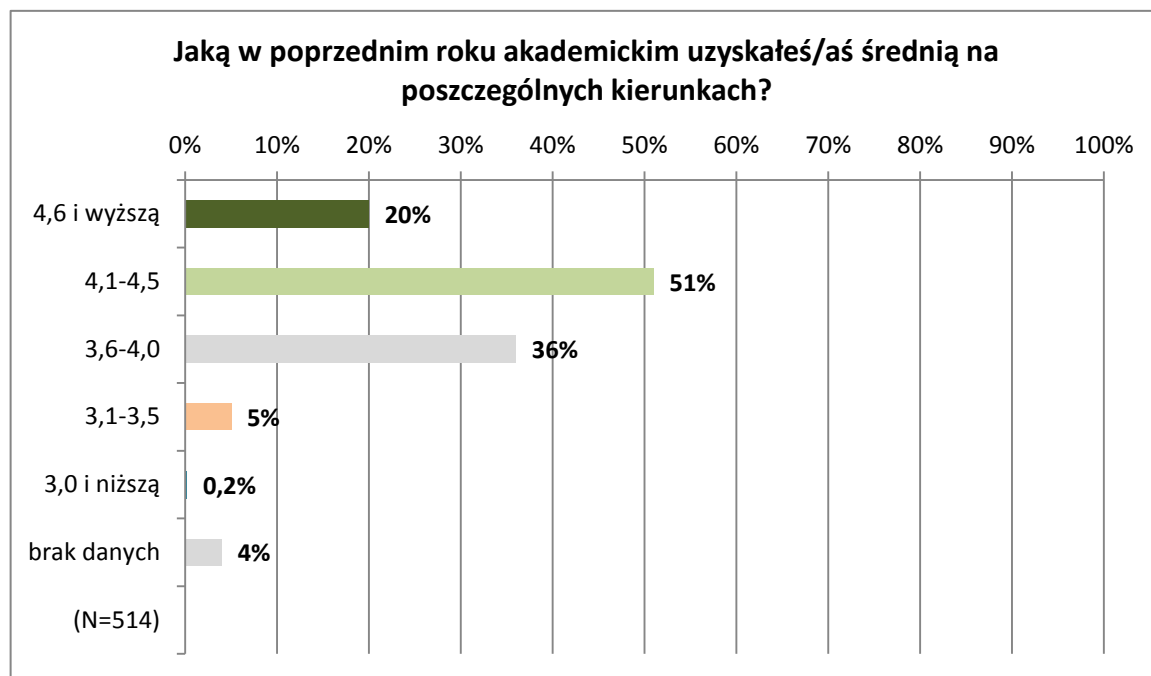
Wykres 10. Autoocena osiągnięć na studiach.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

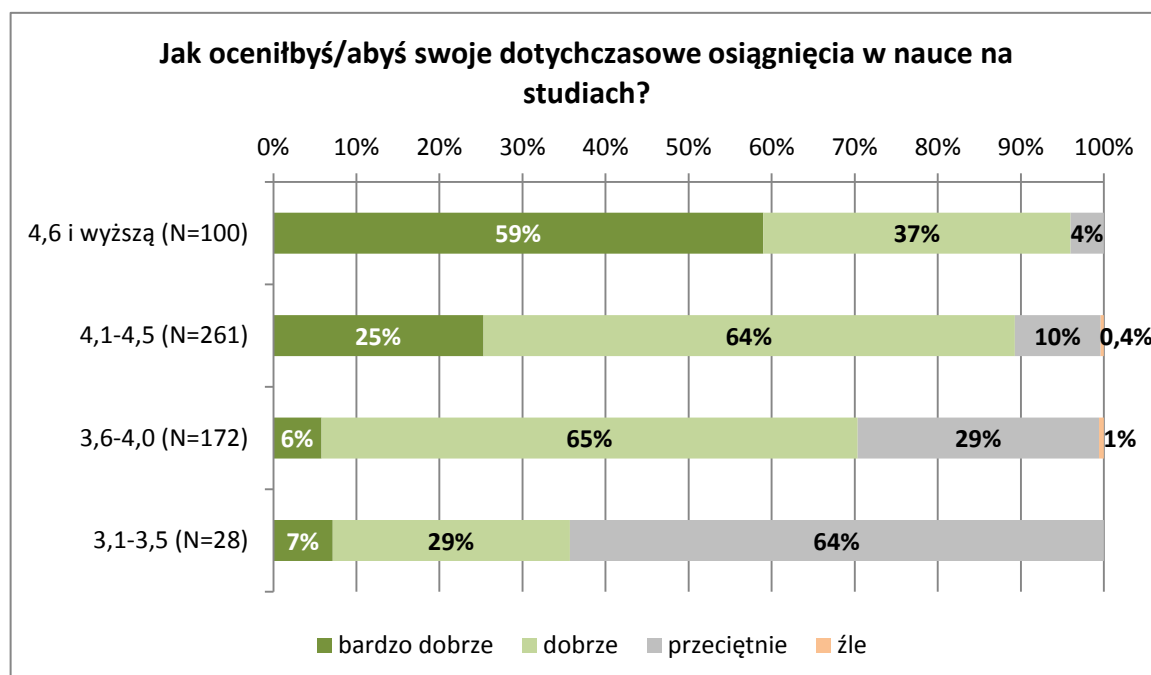
Porównanie autoocen z deklarowanymi średnimi ze studiów wskazuje, że studenci oceniają siebie nieco zbyt pozytywnie, nie do końca realistycznie.

Wykres 11. Średnia ocen na studiach.

Procenty nie sumują się do stu – podawano średnie na wszystkich studiowanych kierunkach. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

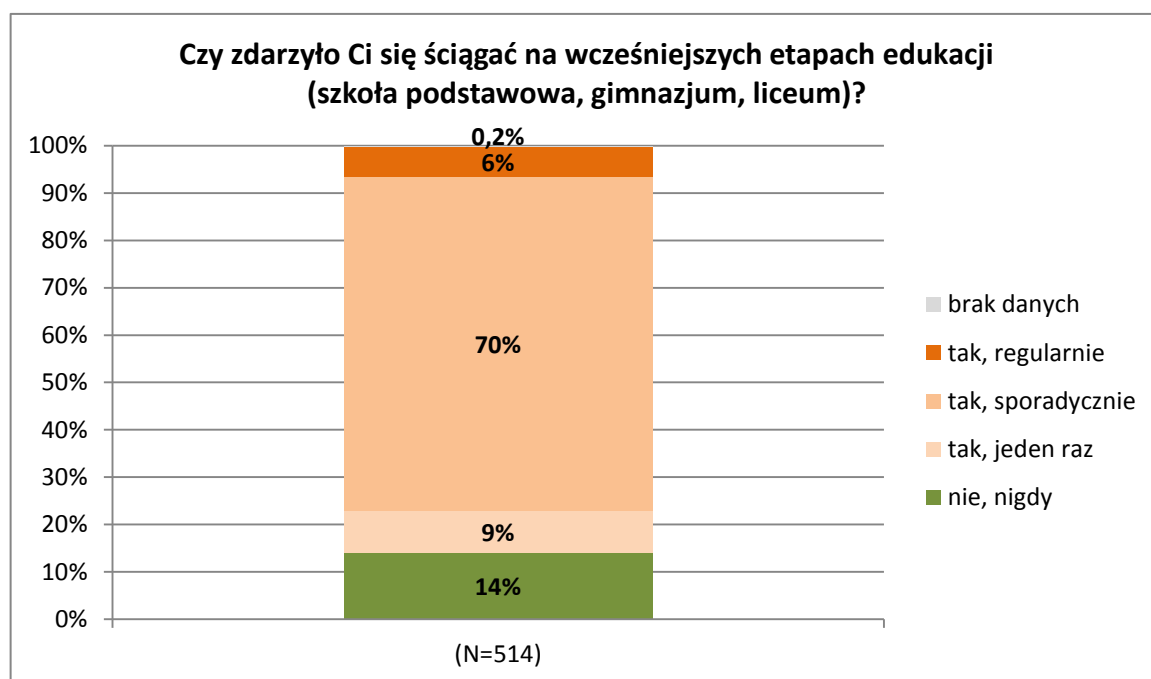
Wykres 12. Średnia ocen na studiach a autoocena osiągnięć na studiach.

Wykluczono odpowiedź „3,0 i niższą” ze względu na małą liczebność (N=1) oraz braki danych. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

86% badanych przynajmniej raz ściągało na wcześniejszych niż studia etapach edukacji.

Wykres 13. Ściąganie na poprzednich etapach edukacji.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.1.2. Indywidualne wywiady pogłębione - kadra

Przedstawiciele kadry naukowej, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu, to osoby rekrutujące się ze wskazanych przez administrację wydziałów jako odpowiedzialnych za kwestie ściągnięcia i plagiatowania. Najczęściej byli to dziekani do spraw studenckich. W badaniu uwzględniono również przedstawicieli organów dyscyplinarnych uczelni (trzy osoby o wykształceniu prawniczym) – rzecznika dyscyplinarnego oraz przedstawicieli komisji dyscyplinarnej. W gronie piętnastu badanych znalazły się dwie kobiety. Sześć osób posiadało tytuł naukowy doktora, osiem doktora habilitowanego, jedna profesora nadzwyczajnego. Respondenci posiadali, poza doświadczeniem na stanowiskach administracyjnych (od kilku miesięcy do kilku lat), doświadczenie dydaktyczne (od kilku do kilkudziesięciu lat). Wszyscy badani mieli doświadczenia dotyczące ściągnięcia i plagiatowania wśród studentów, choć różne – niektórzy okazjonalne, niektórzy regularne. W konsekwencji powyższych charakterystyk wiedza respondentów na temat poruszany w raporcie jest bardzo zróżnicowana.

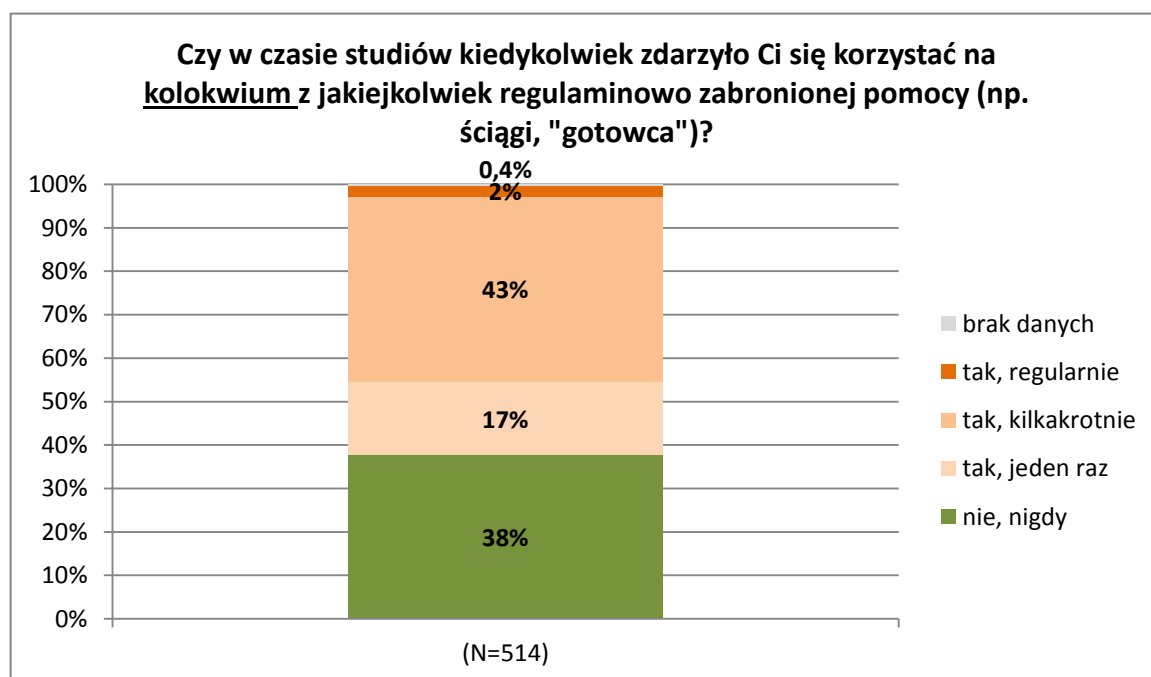
4.2 Skala zjawiska

4.2.1 Skala zjawiska ściągania

4.2.1.1. Ściąganie na kolokwiah

38% studentów deklaruje, że nigdy w czasie studiów nie ściągało na kolokwiah. Tym samym sześciu na dziesięciu badanych chociaż raz korzystało z niedozwolonych pomocy. Dominują wskazania na kilkakrotne ściąganie. Co szósty badany ściągał na kolokwium tylko raz. 2% badanych (10 osób) przyznaje, że ściąga regularnie.

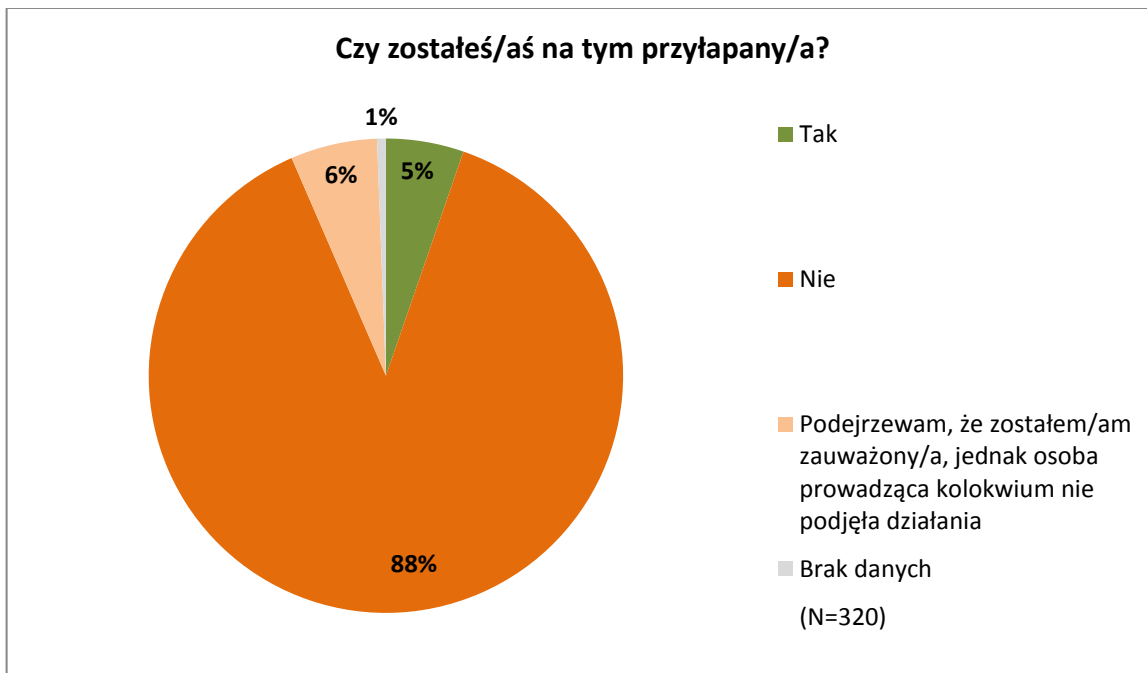
Wykres 14. Ściąganie - kolokwia.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Spośród 320 osób, które wskazały, że ściągały na kolokwium chociaż raz, tylko 5% zostało na takim zachowaniu przyłapanych. 6% badanych podejrzewało, że zostali zauważeni, ale osoby prowadzące kolokwium nie podjęły w związku z tym żadnych działań. Tym samym ok. 90% sytuacji, w których ktoś korzysta na kolokwiah z niedozwolonych pomocy, pozostaje niewykrytych.

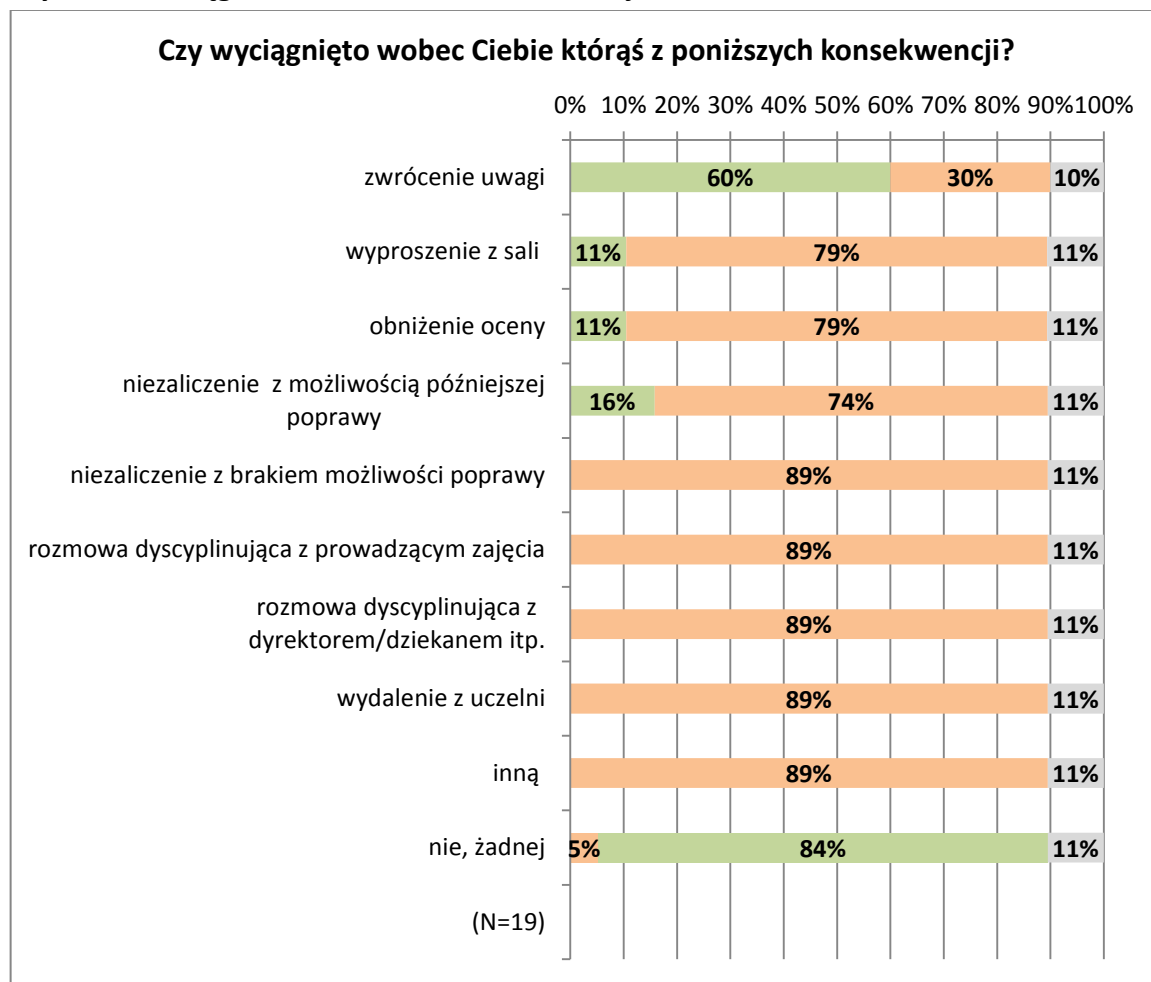
Wykres 15. Ściąganie – kolokwia - wykrywalność.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Zauważone ściąganie najczęściej kończy się zwróceniem uwagi osobie ściągającej. W niewielu przypadkach wyproszono studentów z sali, obniżono oceny lub nie zaliczono przedmiotu, ale z możliwością późniejszej poprawy. Wszystkie te kary są raczej łagodne, choć jednocześnie prawdopodobnie dopasowane do skali przewinienia.

Wykres 16. Ściąganie – kolokwia - konsekwencje.

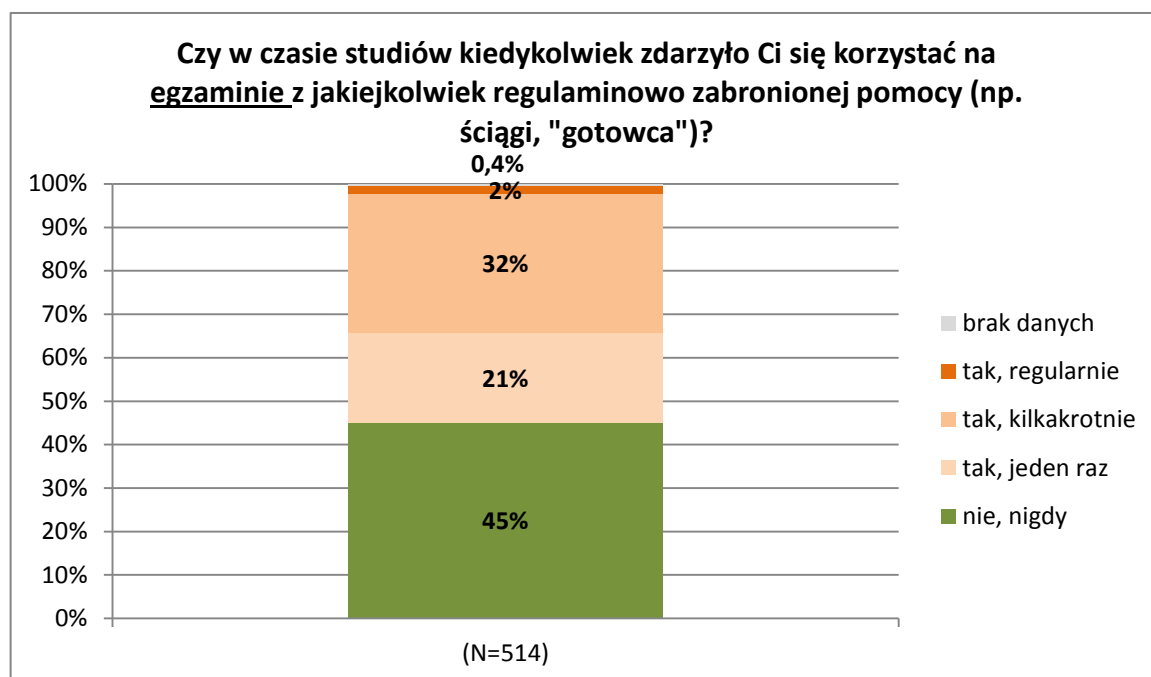

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.1.2. Ściąganie na egzaminach

Studenci nieco rzadziej ściągają na egzaminach niż na kolokwiach (różnica 7 punktów procentowych we wskazaniach pozytywnych – „nie, nigdy”, 45% w przypadku egzaminów w porównaniu z 38% w przypadku kolokwiów). Rzadziej też deklarują kilkakrotne epizody korzystania z niedozwolonych pomocy (32% w porównaniu z 43%), częściej jednorazowe próby. Być może jest to efekt postrzegania egzaminu jako istotniejszego wydarzenia, w przypadku którego konsekwencje zauważenia niedozwolonych praktykach autopomocowych mogłyby być poważniejsze.

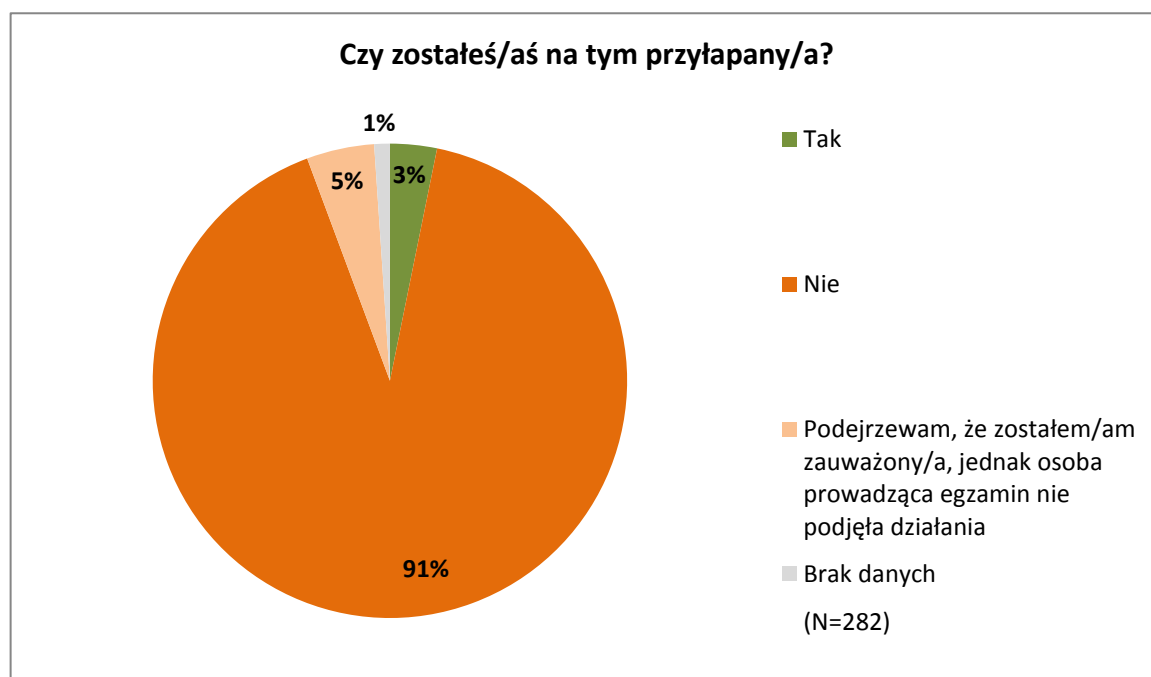
Wykres 17. Ściąganie - egzaminy.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Odpowiedzi respondentów wskazują jednocześnie, że wykrywalność ściągania na egzaminach jest nieco niższa niż na kolokwiach (3% w porównaniu z 5%). Można to wyjaśnić liczebnościami grup i wielkościami sal – w przypadku egzaminów są one zwykle większe i trudniejsze do skontrolowania.

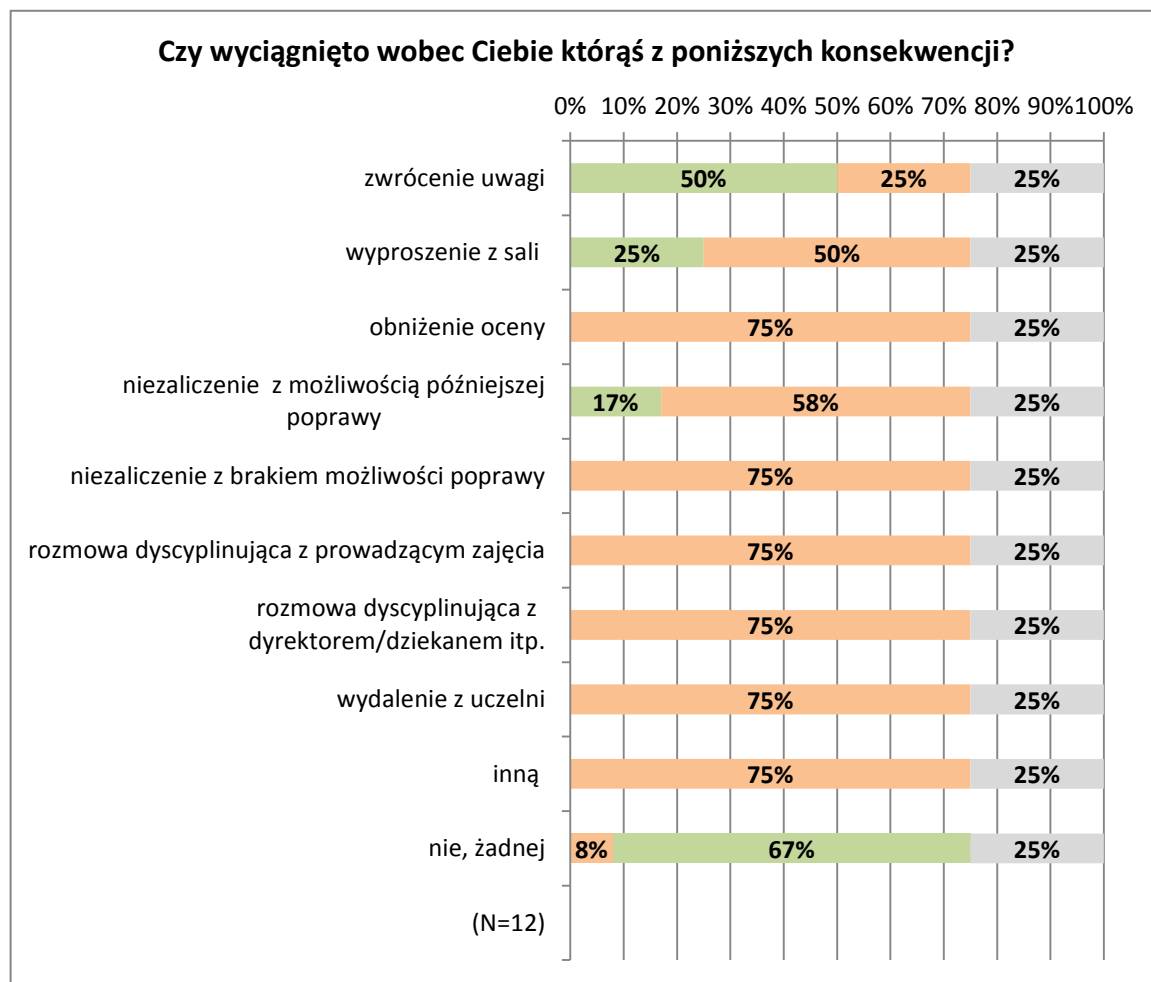
Wykres 18. Ściąganie – egzaminy - wykrywalność.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Konsekwencje ściągania w przypadku egzaminów są prawie takie same jak w przypadku kolokwii – przede wszystkim zwracanie uwagi, a także wyproszenie z sali i niezaliczenie egzaminu z możliwością poprawy.

Wykres 19. Ściąganie – egzaminy - konsekwencje.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.1.3. Ściąganie - sytuacje hipotetyczne

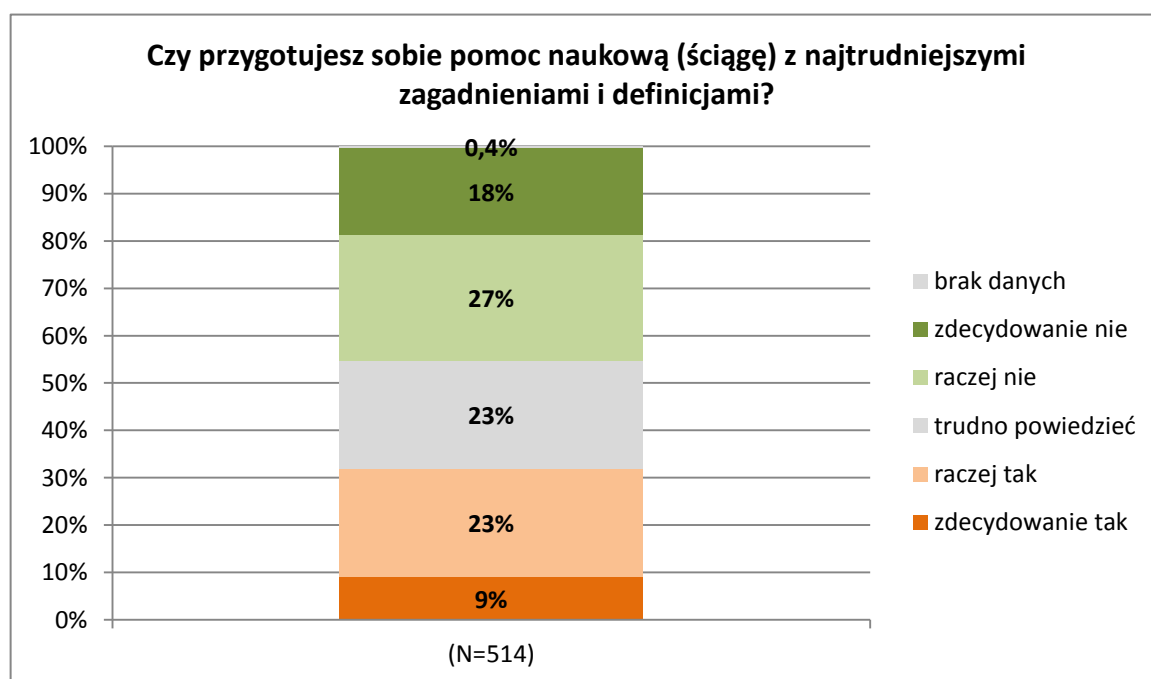
Badanych poproszono również o deklaracje zachowań w hipotetycznych sytuacjach. Przedstawiono kilka możliwych scenariuszy wydarzeń, które stwarzałyby okazje do naruszenia zasad zaliczania przedmiotów. Należy pamiętać, że są to deklaracje respondentów co do ich możliwych zachowań w teoretycznych sytuacjach. Te deklaracje niekoniecznie odzwierciedlają rzeczywiste zachowania – bardziej pokazują sposób, w jaki badani postrzegają samych siebie.

Wstęp – wprowadzenie do pytań o sytuacje hipotetyczne – brzmiał następująco: „Piszesz bardzo trudny i ważny z punktu widzenia Twoich studiów egzamin, do którego nauka przychodziła Ci z wielkim trudem. Wiesz również, że większość osób z Twojego roku miała

z tym trudności. Oceń szanse, że zachowasz się tak jak w podanych niżej przykładach. Przypomnij sobie rzeczywiste sytuacje.”

Pierwszym rozważanym zagadnieniem było przygotowanie ściąg. Zdecydowałby się na nie średnio co trzeci badany (32%). Nieco większy procent respondentów (45%) twierdzi jednak, że nie zrobiliby tego (raczej lub zdecydowanie). Osób zdecydowanie rozważających przygotowanie pomocy naukowej jest dwa razy mniej (9%) niż osób zdecydowanie to wykluczających (18%).

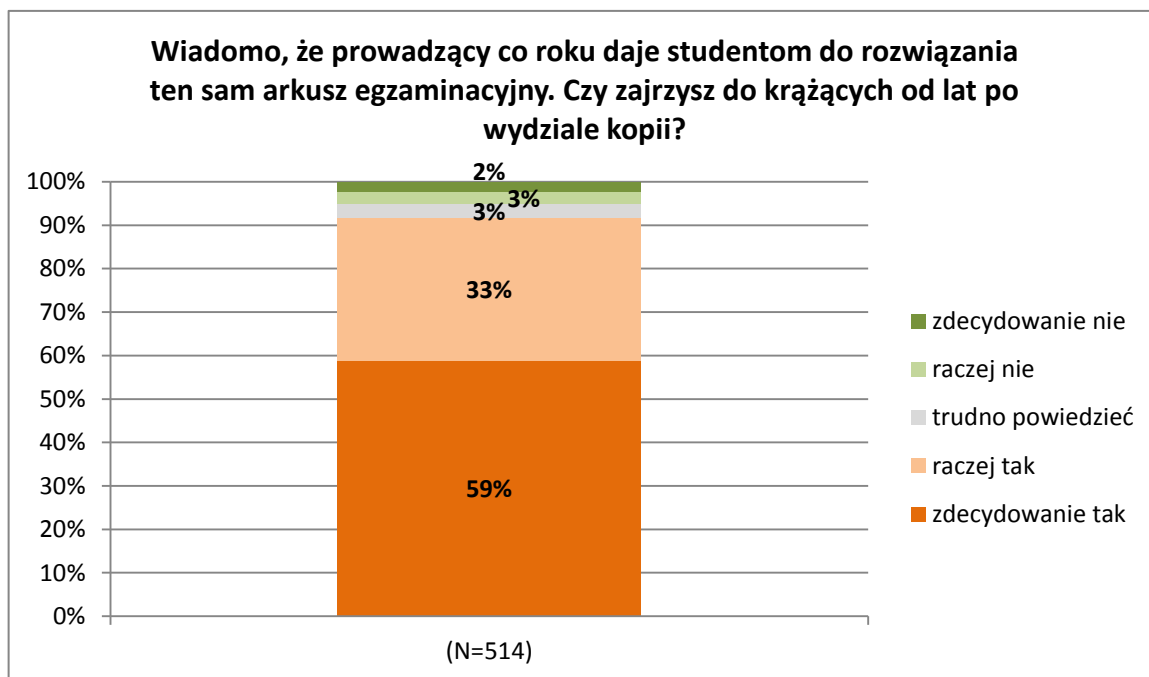
Wykres 20. Sytuacje hipotetyczne – przygotowanie ściąg.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Kolejna sytuacja dotyczyła korzystania z testów rozpowszechnionych bez wiedzy prowadzącego zajęcia. Jedynie 5% badanych widzi w korzystaniu z testów z poprzednich lat cokolwiek nagannego. 92% skorzystałaby z takich materiałów raczej lub zdecydowanie. W tej grupie prawie nie ma osób niezdecydowanych. Korzystanie z krążących po wydziałach kopii egzaminów jest czymś zwyczajnym.

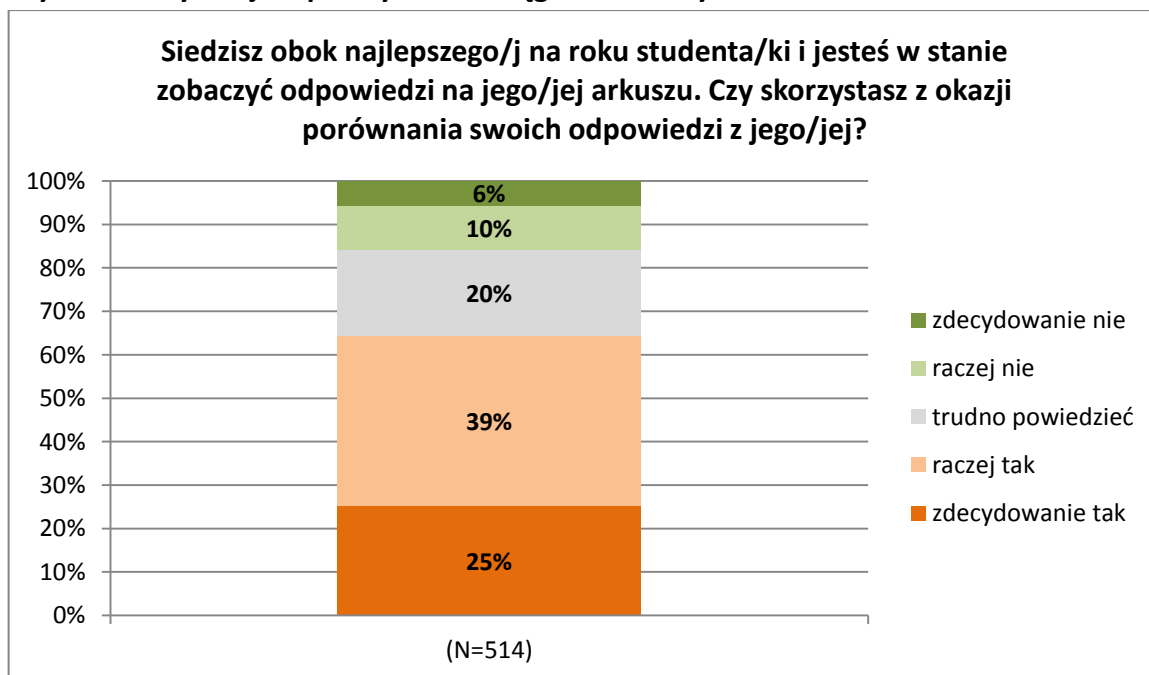
Wykres 21. Sytuacje hipotetyczne – korzystanie z rozpowszechnionych testów z lat poprzednich.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Badanym przedstawiono również sytuację, w której mieliby okazję porównać swoje odpowiedzi z odpowiedziami najlepszego studenta/najlepszej studentki na roku. Studenci zdecydowanie chętniej ściągnęliby od dobrego w nauce sąsiada niż przygotowali ściągę sami. Co czwarty nie ma z tym najmniejszego problemu. 39% raczej się na to zdecyduje. Tylko 16% wyklucza zachowanie.

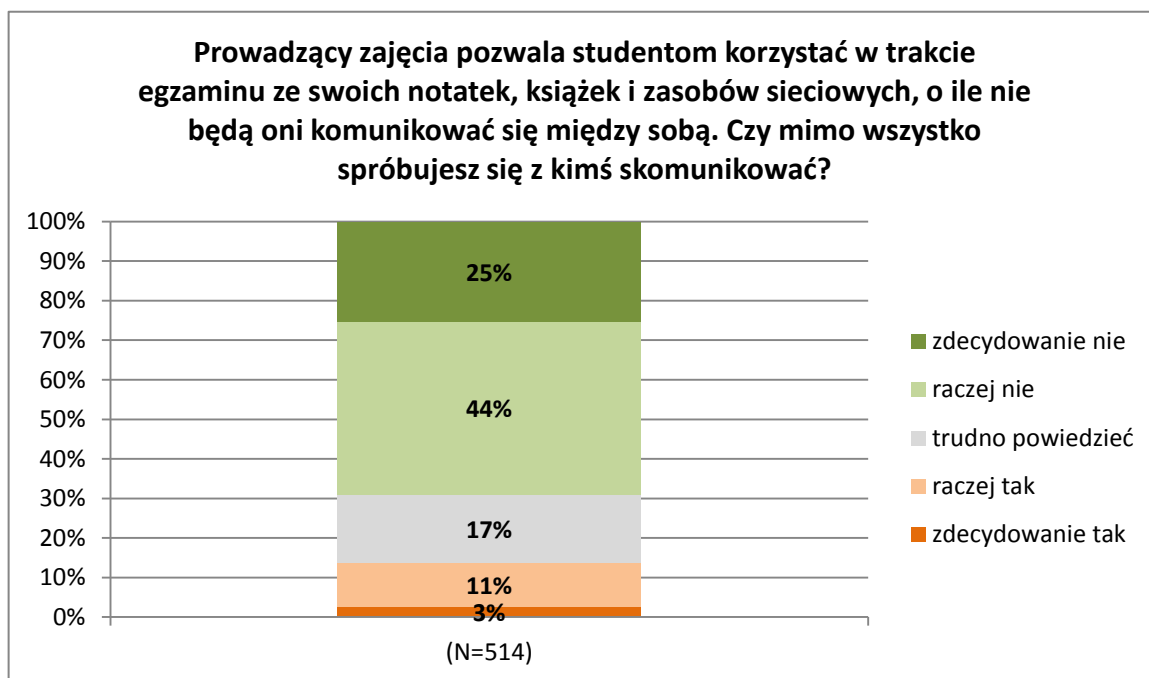
Wykres 22. Sytuacje hipotetyczne – ściąganie od innych.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Dozwolone korzystanie z własnych notatek, a także innych źródeł informacji redukuje problem ściągania, ale go nie likwiduje. 14% badanych deklaruje, że mimo wszystko spróbowałoby się skontaktować z innym studentami – pomimo zakazu.

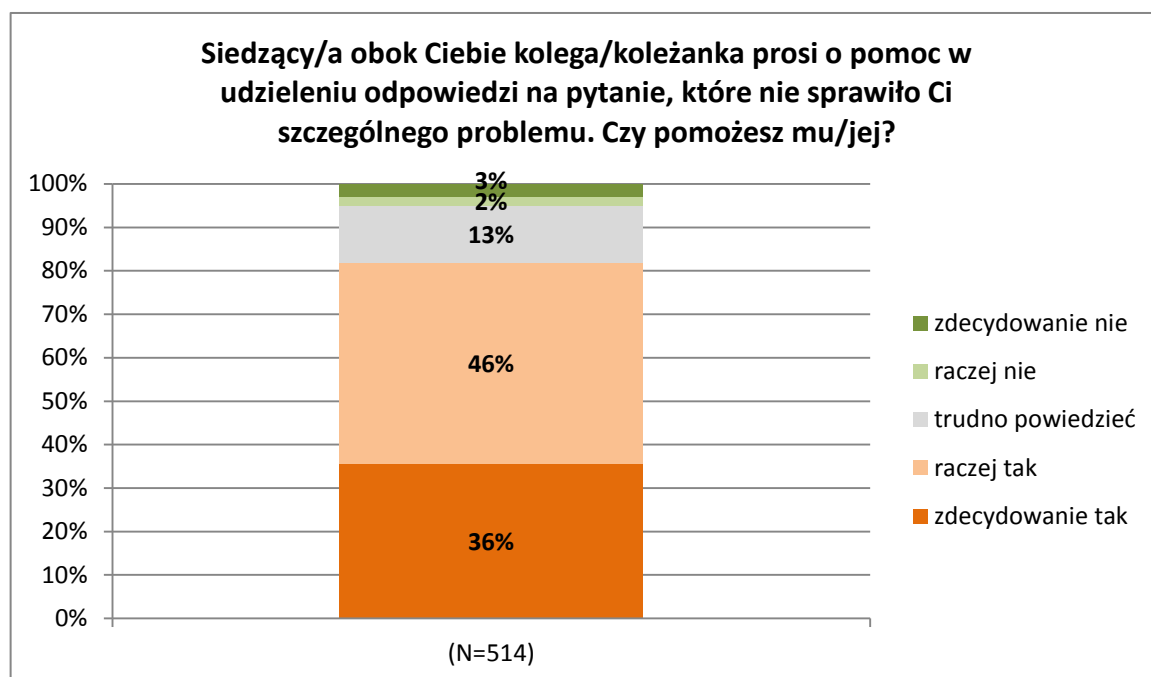
Wykres 23. Sytuacje hipotetyczne – ściąganie w sytuacji dopuszczalnego korzystania z pomocy.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Kolejna sytuacja potwierdza duże przyzwolenie na niezgodne z zasadami komunikowanie się w czasie zaliczeń – 82% odpowiedziało by koleżance lub koledze. Ten i powyższe wyniki potwierdzają, że ściąganie od kogoś i pozwalanie na ściąganie jest traktowane jako rodzaj akceptowalnej przysługi, wyraz współpracy.

Wykres 24. Sytuacje hipotetyczne – pomaganie w ściąganiu.

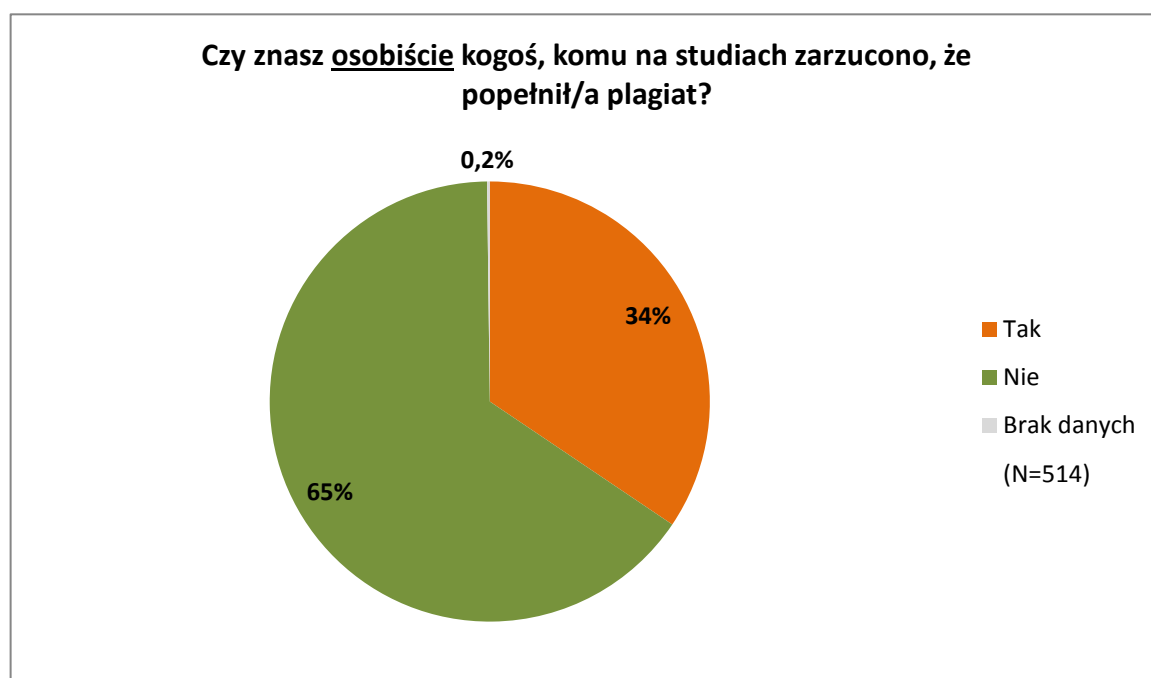

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.2 Skala zjawiska plagiatowania

W przypadku plagiatowania dopytano studentów, czy znają osobiście kogoś, komu na studiach zarzucono plagiat. Odpowiedzi twierdzącej udzielił co trzeci badany.

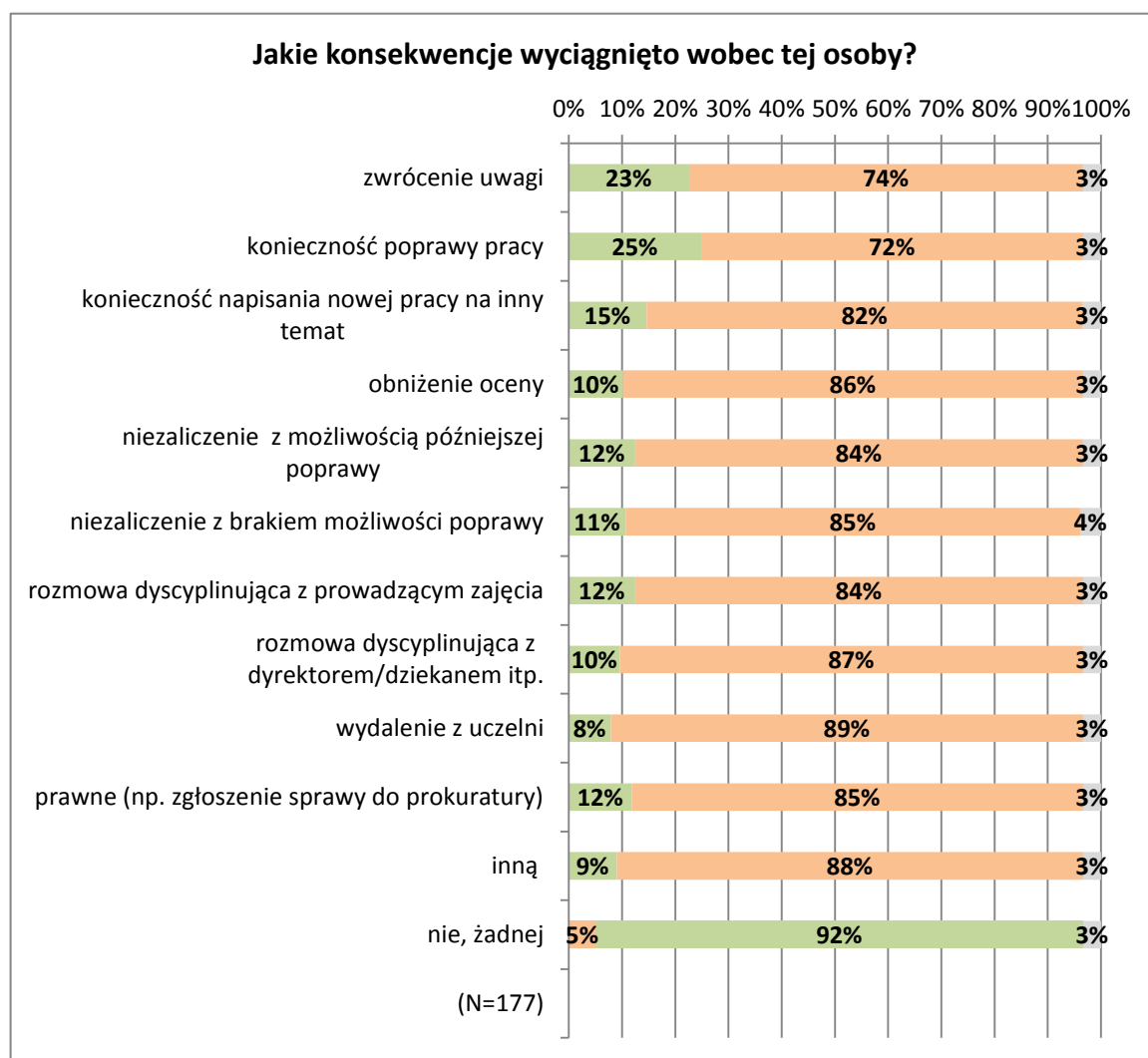
Wykres 25. Plagiatowanie – znajomi.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Wśród wymienionych znanych respondentom konsekwencji plagiatowania dominowały te najmniej represyjne: zwrócenie uwagi i konieczność poprawy pracy. Dość często trzeba było również napisać nową pracę. Pozostałe konsekwencje dotyczyły średnio ok. 8-12% ukaranych. Najrzadziej zdarzały się wydalenia z uczelni. 5% badanych wskazało, że osoba oskarżona nie poniosła żadnych konsekwencji.

Wykres 26. Plagiatowanie – znajomi - konsekwencje.

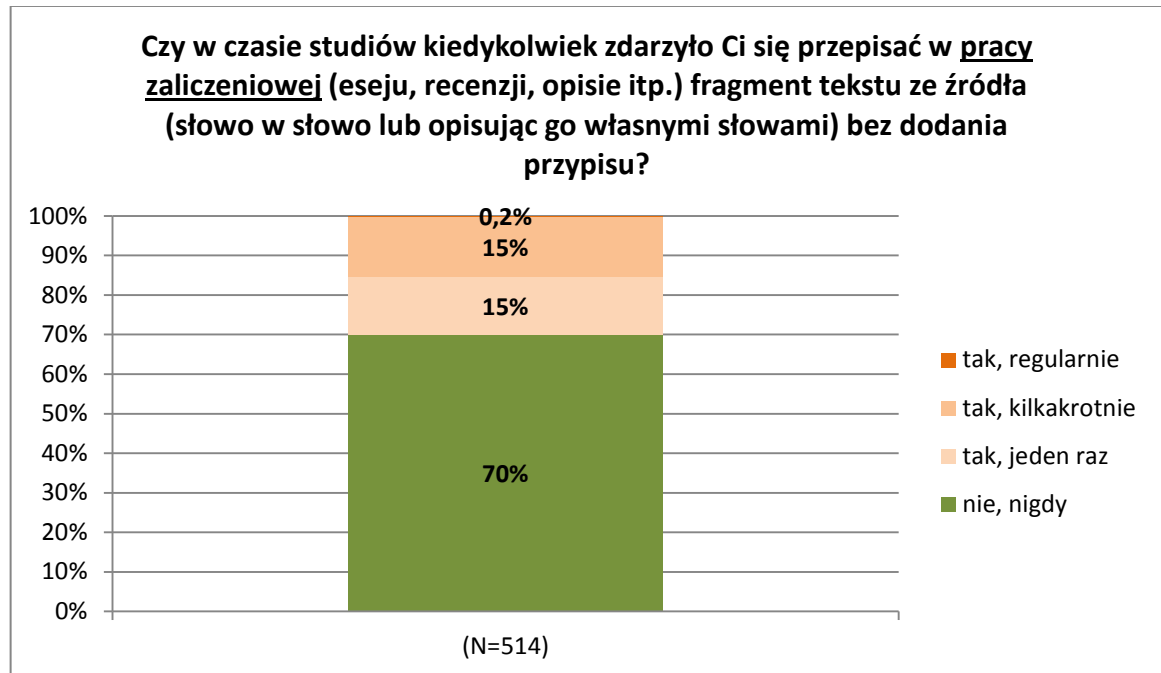

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.2.1. Plagiatowanie w pracach zaliczeniowych

Porównując deklaracje badanych dotyczące ściągania i plagiatowania można zauważyć wyraźne różnice. Przede wszystkim przyzwolenie na plagiatowanie jest dużo mniejsze. W pracach zaliczeniowych nigdy nie plagiatowało 70% badanych (dla porównania nigdy nie ściągało na kolokwiah tylko 38%, na egzaminach 45%). Odsetek osób regularnie plagiatujących jest dziesięć razy mniejszy niż regularnie ściągających.

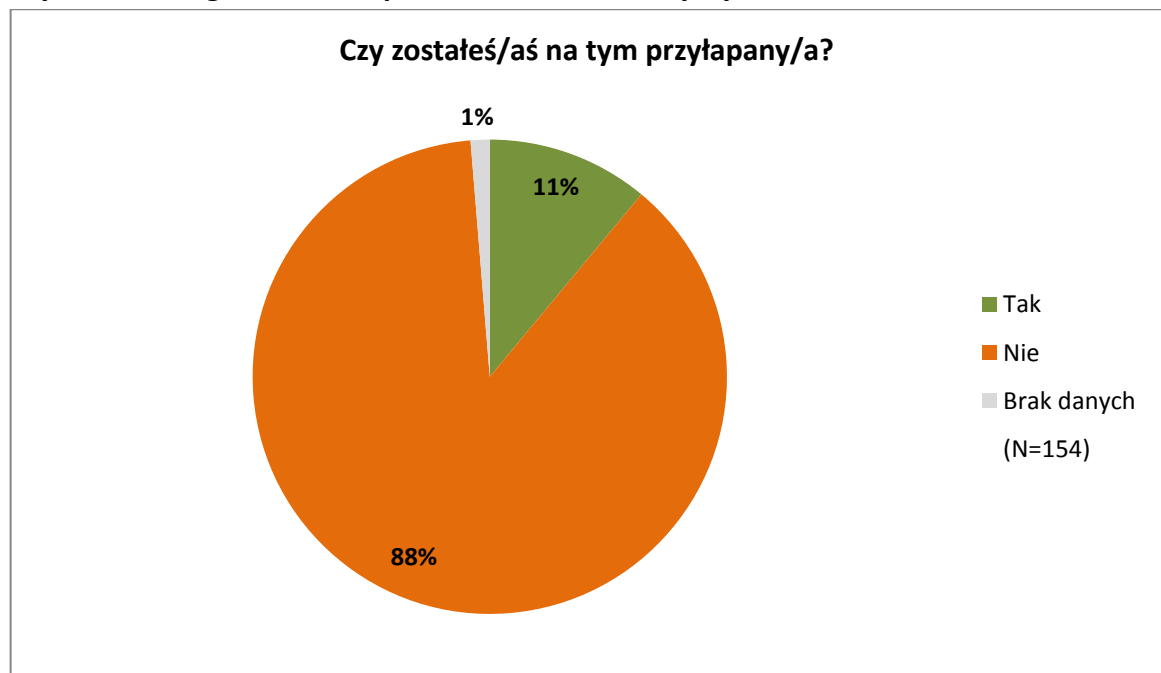
Wykres 27. Plagiatowanie – praca zaliczeniowa.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

W przypadku plagiatów można też mówić o znacząco wyższej niż w przypadku ściągania deklarowanej wykrywalności. O ile poprzednio wskaźnik ten wynosił 3% i 5%⁴, teraz to 11%, czyli co dziewiąty przypadek jest widoczny. Niemniej nadal prawie 90% sytuacji pozostaje niewykrytych i w związku z tym niekaranych.

Wykres 28. Plagiatowanie – praca zaliczeniowa - wykrywalność.

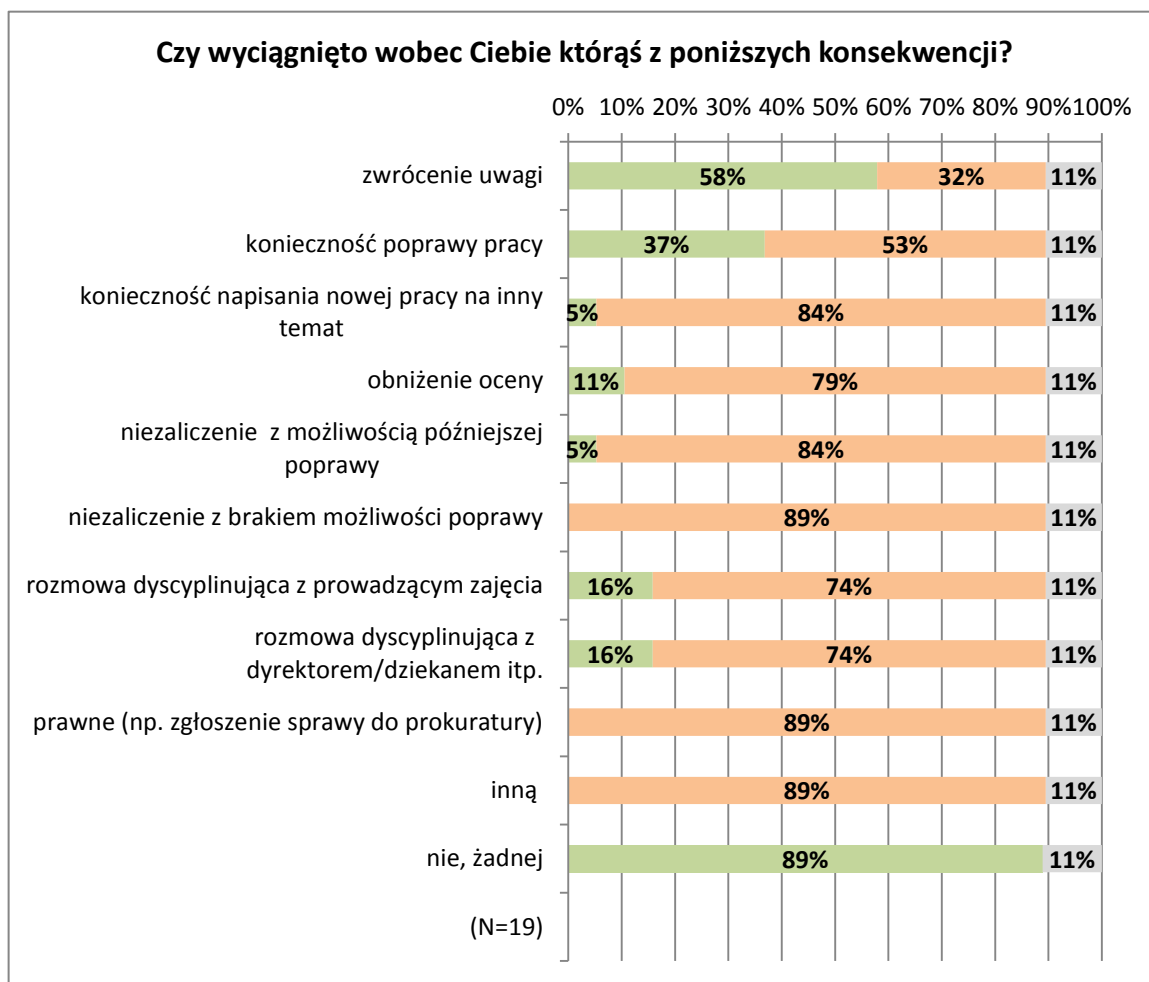

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

⁴ Studentów, którzy zadeklarowali, że co najmniej raz ściągali na kolokwium, zapytano, czy zostali na tym przyłapani. 3% odpowiedziało twierdząco. W przypadku egzaminów ten odsetek wynosił 5%.

Konsekwencje plagiatowania, tak jak w przypadku ściągania, są zwykle mało represyjne. To przede wszystkim zwrócenie uwagi lub konieczność poprawy pracy. Tutaj jednak pojawiają się niewystępujące w przypadku ściągania rozmowy dyscyplinujące – z prowadzącym lub jego przełożonym. Widać więc, że przewinienia plagiatowania są traktowane poważniej i czasem są rozpatrywane poza relacją student-wykładowca.

Wykres 29. Plagiatowanie – praca zaliczeniowa - konsekwencje.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.2.2. Plagiatowanie w pracach dyplomowych

Do plagiatowania w pracach dyplomowych przyznają się nieliczni (pytanie dotyczyło tylko tych osób, które napisały lub zaczęły pisać pracę licencjacką lub magisterską). 3% respondentów zdarzyło się to raz, 4% kilka razy.

Wykres 30. Plagiatowanie – praca dyplomowa.

N mniejsza niż 514 – wykluczono osoby, które nie pisały jeszcze pracy dyplomowej („Nie dotyczy, nie zacząłem/am jeszcze pisać pracy dyplomowej”). Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Plagiaty w pracach dyplomowych nie tylko są rzadkie, ale i rzadko wykrywane – równie rzadko jak ściąganie na egzaminach. Z 33 osób, które wskazały na popełnienie plagiatu w pracy dyplomowej, tylko jedna (3%) została przyłapana, a dwie osoby nie odpowiedziały na pytanie.

Wykres 31. Plagiatowanie – praca dyplomowa - wykrywalność.

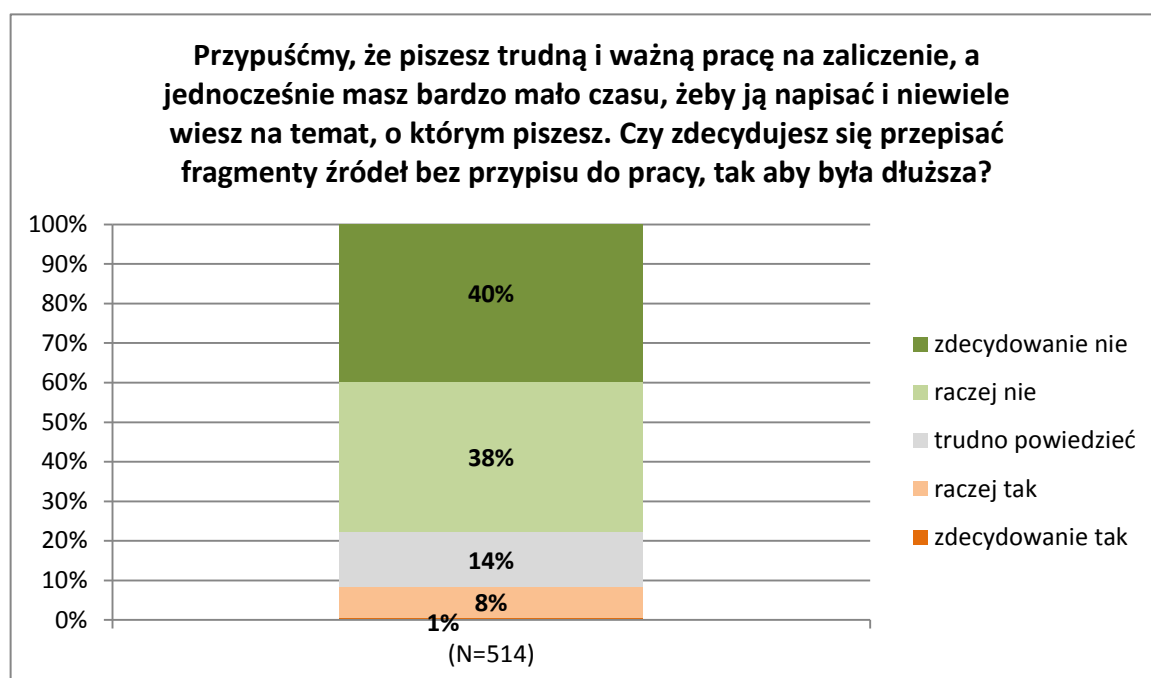
Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Konsekwencje, jakie spotkały tę osobę, ograniczyły się do zwrócenia uwagi, konieczności poprawy pracy oraz rozmowy dyscyplinującej z przedstawicielem władz wydziału.

4.2.2.3 Plagiatowanie - sytuacje hipotetyczne

W przypadku sytuacji hipotetycznych ponownie można zauważyć mniejsze przyzwolenie na plagiatowanie niż na ściąganie. Sztuczne wydłużenie pracy poprzez splagiatowanie źródeł (przepisanie bez podania przypisu) zdecydowanie bierze pod uwagę 1% badanych, raczej – już 8%, a aż 14% się waha. Razem to pula 23% respondentów (niemalże jedna czwarta), którzy deklarują, że w określonych okolicznościach (presja czasu, brak wiedzy na temat analizowanego zagadnienia) plagiatowaliby.

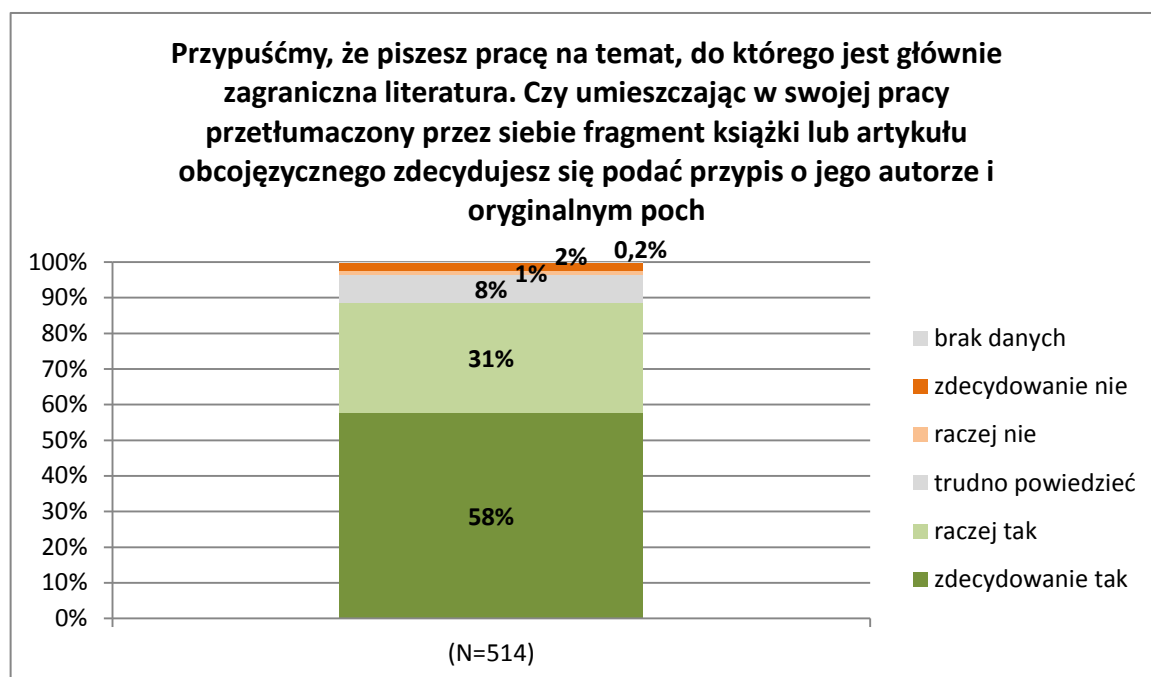
Wykres 32. Sytuacje hipotetyczne – sztuczne wydłużanie pracy.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Rzadziej badani wskazywali, że byliby gotowi popełnić plagiat poprzez brak przypisu do oryginalnego tekstu obcojęzycznego w sytuacji, gdy sami go przetłumaczyli. 2% studentów zdecydowanie nie doda przypisu, 1% raczej nie doda, 8% respondentów nie ma pewności co do swojego możliwego zachowania. Tym samym co dziewiąty student choćby rozważy plagiatowanie ze źródeł obcojęzycznych. Niski wskaźnik może wynikać również z tego, że niewielu studentów w ogóle czyta źródła obcojęzyczne.

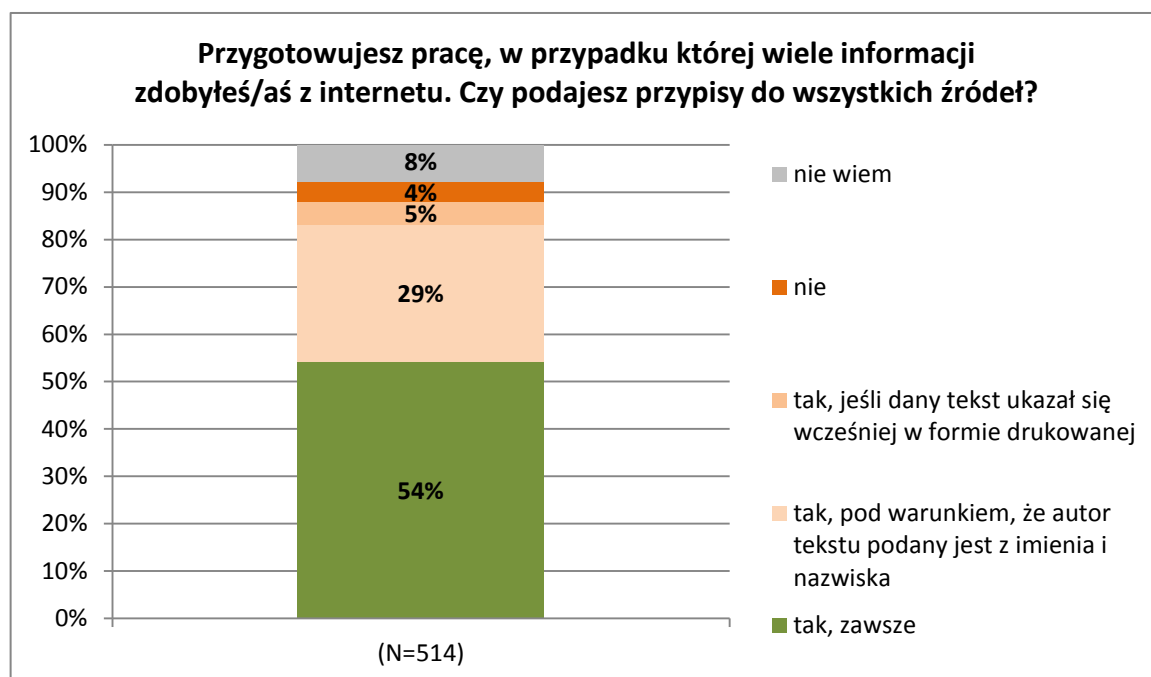
Wykres 33. Sytuacje hipotetyczne – literatura obcojęzyczna.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Kolejna hipotetyczna sytuacja dotyczy korzystania ze źródeł internetowych. Wyniki te są szczególnie ciekawe ze względu na fakt coraz częstszego wykorzystywania zasobów internetu w pracach studentów. Prawie połowa badanych nie zna dobrze zasad cytowania danych z Sieci. Co prawda 54% wie lub deklaruje, że wie, że przypisy umieszczamy do każdego źródła, jednak aż 29% sądzi, że potrzebuje do tego wiedzy o imieniu i nazwisku autora, 5% jest przekonanych, że konieczny jest wcześniejszy druk tekstu, a 4% w ogóle źródeł internetowych nie zamierza cytować zgodnie z zasadami. Będących wśród tych ostatnich można nazwać wierzącymi w internet jako jedną wielką domenę publiczną. 8% studentów nie wie, jak prawidłowo cytować źródła internetowe.

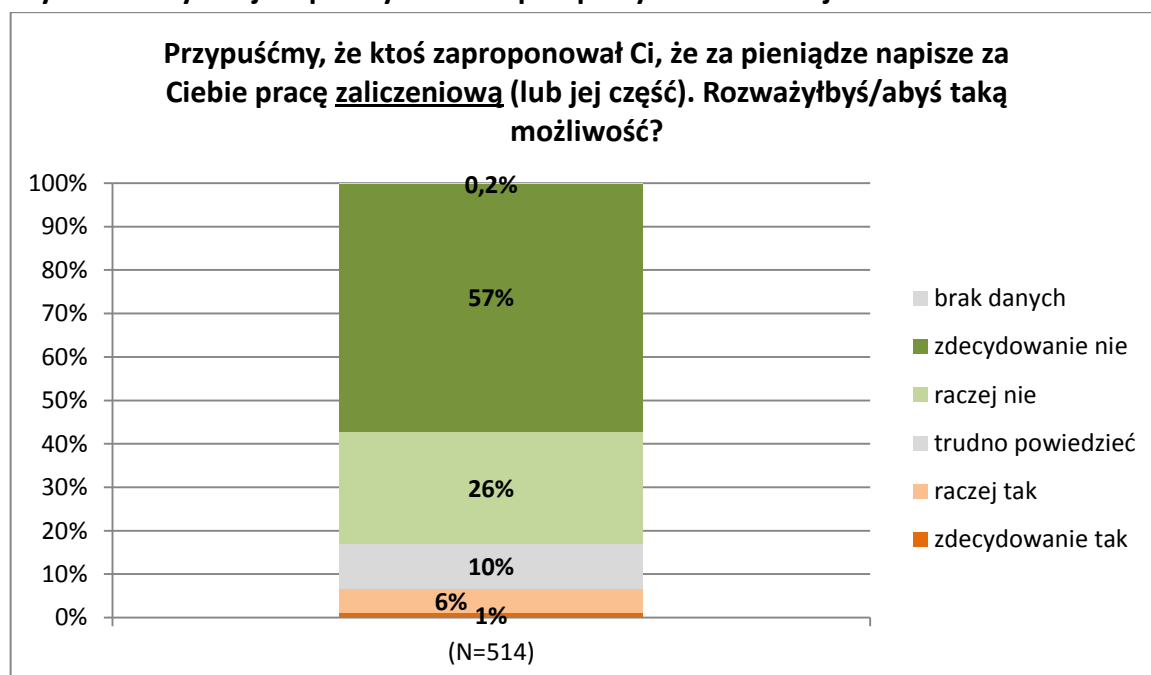
Wykres 34. Sytuacje hipotetyczne – źródła internetowe.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Kupienie pracy zaliczeniowej jest scenariuszem wskazywanym jako możliwy przez 17% badanych. 1% badanych zareagowałoby zdecydowanie pozytywnie na propozycję zlecenia napisania pracy częściowo lub w całości, 6% raczej pozytywnie, 10% miałoby wątpliwości. To więcej niż w przypadku plagiatu ze źródeł obcojęzycznych – prawdopodobnie dlatego, że niewielu studentów ze źródeł obcojęzycznych korzysta.

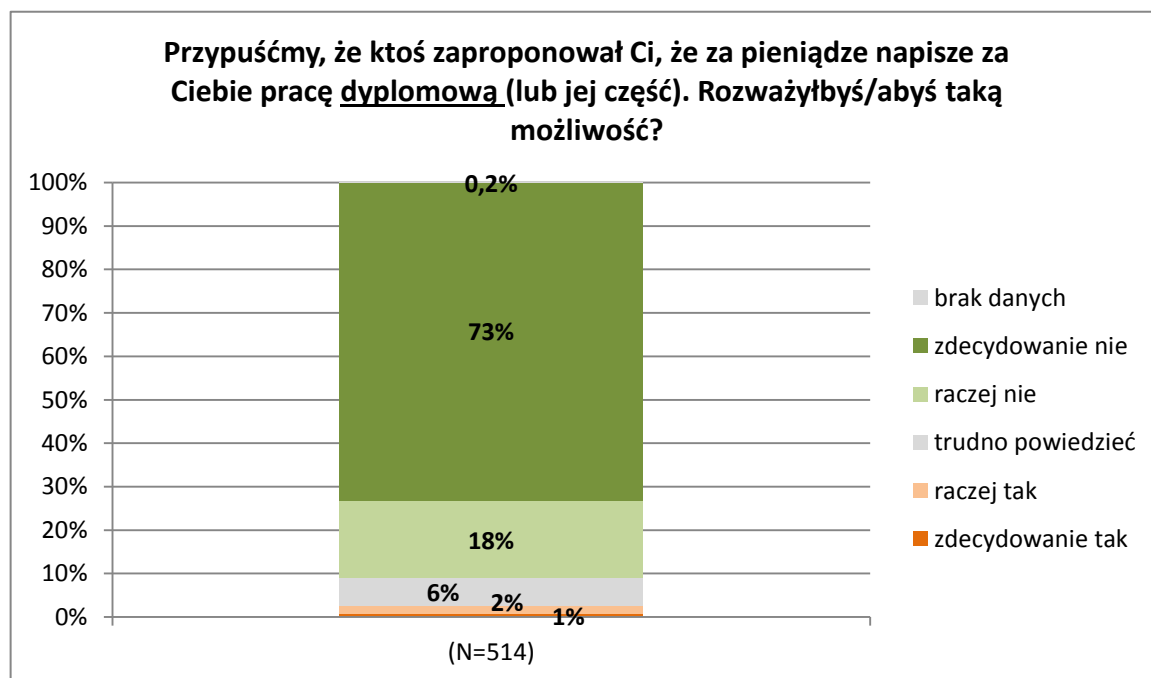
Wykres 35. Sytuacje hipotetyczne – kupno pracy zaliczeniowej

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Zdecydowanie rzadziej (prawie dwukrotnie) deklarowano akceptację propozycji związanej ze zleceniem napisania pracy dyplomowej. 1% badanych zdecydowanie rozważa tę opcję, 2% raczej, 6% się waha. Takie odpowiedzi potwierdzają, że praca dyplomowa jest traktowana poważniej i ostrożniej niż prace zaliczeniowe.

Wykres 36. Sytuacje hipotetyczne – kupno pracy dyplomowej

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.3. Indeks nierzetelności

W celu syntetycznego przedstawienia natężenia ściągania i plagiatowania u poszczególnych respondentów stworzono indeks nierzetelności.

Do indeksu włączono cztery zmienne:

1. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się korzystać na kolokwium z jakiegokolwiek regulaminowo zabronionej pomocy (np. ściąg, "gotowca")?
2. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się korzystać na egzaminie z jakiegokolwiek regulaminowo zabronionej pomocy (np. ściąg, "gotowca")?
3. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się przepisać w pracy zaliczeniowej (eseju, recenzji, opisie itp.) fragment tekstu ze źródła (słowo w słowo lub opisując go własnymi słowami) bez dodania przypisu?
4. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się przepisać w pracy dyplomowej fragment tekstu (słowo w słowo lub „przerabiając” tekst) ze źródła bez dodania przypisu?

W przypadku każdego z powyższych pytań respondenci mogli odpowiedzieć:

- nie, nigdy – w wypadku takiej odpowiedzi przypisano wartość 1,
- tak, jeden raz – wartość 2,
- tak, kilkakrotnie – wartość 3,
- tak, robię to regularnie – wartość 4.

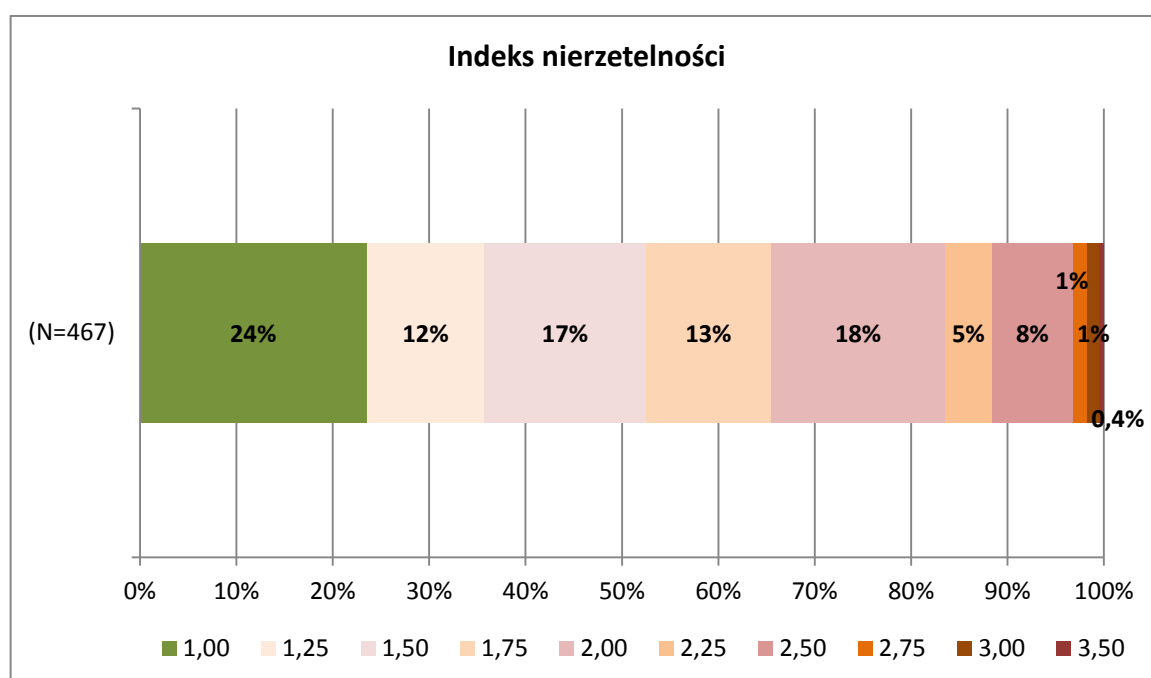
Widać więc, że im wyższy wynik liczbowy, tym większe deklarowane natężenie zachowania.

Indeks ma postać średniej arytmetycznej – zsumowano wszystkie odpowiedzi dla danego respondenta i uzyskaną sumę podzielono przez ich liczbę (cztery). Indeks może więc przyjmować wartości od 1 (we wszystkich odpowiedziach wybrano „nie, nigdy”) do 4 (we wszystkich odpowiedziach wybrano „robię to regularnie”), przy czym wyższa liczba oznacza większą skalę zachowań nieuczciwych.

Indeks dotyczy wyłącznie badanych, których obejmowały wszystkie pytania i jednocześnie uzyskano na nie odpowiedzi (wykluczono braki danych i kategorię „nie dotyczy”).

Na poniższym wykresie przedstawiono wartości indeksu dla wszystkich objętych procedurą indeksowania badanych. Kolor inny niż zielony wskazuje deklarację respondenta, że przynajmniej raz ściągał lub plagiatował (76% badanych). Tym samym jedna czwarta badanych to Ci deklarujący całkowitą uczciwość. Przeciętna wartość indeksu to 1,64. Połowa osób opisywana jest przez wartość indeksu mniejszą lub równą 1,5, połowa większą lub równą 1,5. Dominują więc (deklaratywne) okazjonalne naruszenia zasad zaliczania zajęć. Nie ma osób, które we wszystkich przypadkach wskazałyby na regularne łamanie zasad, przy czym warto wspomnieć, że w przypadku prac dyplomowych taka odpowiedź byłaby nietypowa. Tym samym wartość indeksu 3,5 wskazuje osoby regularnie oszukujące (0,4%).

Wykres 37. Indeks nierzetelności.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.2.4. Skala zjawiska na wydziałach i na uczelni

Zagadnienie postrzegania skali badanego zjawiska na uczelni i w ramach poszczególnych wydziałów miały odpowiedzieć pytania zawarte w scenariuszach wywiadów.

W przypadku wydziałów badani podkreślali, że dokładne określenie skali zjawiska jest niemożliwe, a ich wiedza na ten temat dotyczy tylko pewnego określonego wycinka spraw. Należy pamiętać, że nie wszystkie sprawy dotyczące studenckiej nieuczciwości rozstrzygane są na szczeblu przedstawicieli wydziału – znaczną część problemów rozwiązuje się w relacji student-pracownik dydaktyczny.

Na wszystkie pytania dosyć trudno odpowiedzieć, bo skala jest nieznana. (R6)

Nie jest to zjawisko, z którym mamy powszechnie do czynienia, ale nie wiem, czy dlatego, że ono nie występuje, czy dlatego, że jest niewykrywane. Tego nie wiem, do mnie trafiają sprawy w momencie, kiedy oszustwo zostało wykryte. (R10)

Nie zawsze też pracownik ma wystarczające dowody nieuczciwości, czasem są to tylko graniczące z pewnością podejrzenia. Nie pozwalają one jednak na podjęcie zdecydowanych działań.

Skłaniano się raczej ku stwierdzeniom, że szczególnie zjawisko nie jest czymś nagminnym.

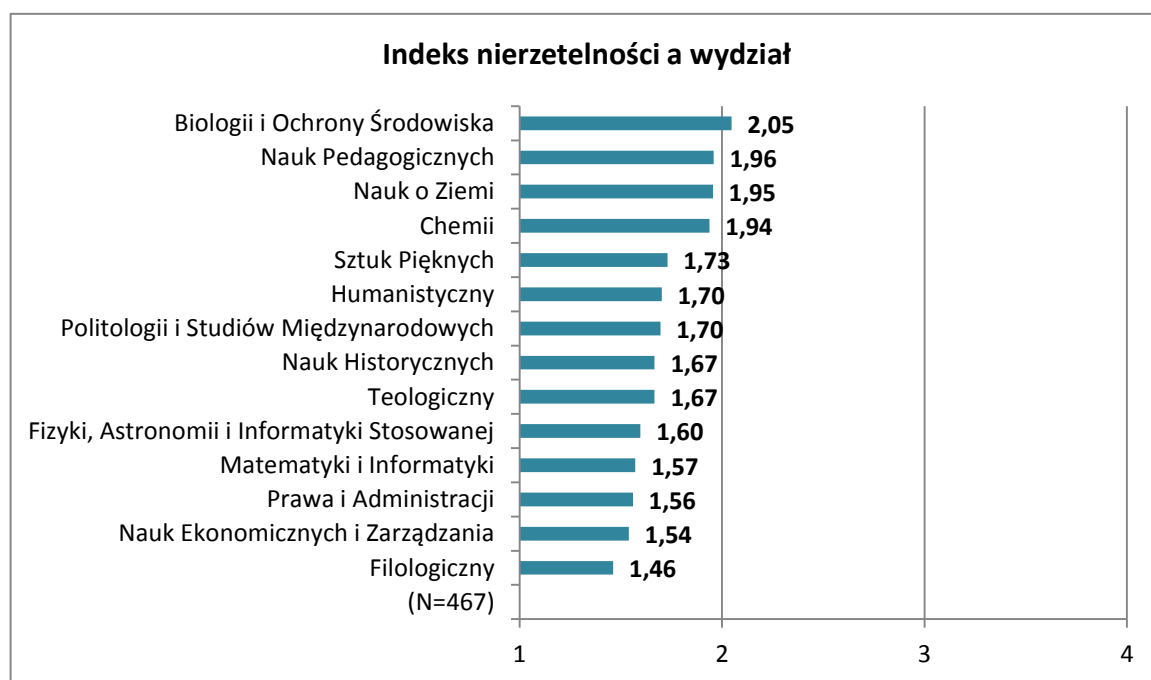
Wydaje mi się, że na dużą skalę nie istnieje. (R3)

Jednocześnie można się też spotkać z opinią określającą ściąganie i plagiatowanie jako zjawisko normalne, a więc w jakiś sposób przyjęte, zrutynizowane, takie, które weszło do kanonu zachowań akceptowalnych. Pozostaje otwartym pytanie o wpływ tego typu procesów na system norm w systemie szkolnictwa wyższego.

Wydaje mi się, że tutaj to zjawisko nie jest bardzo rozpowszechnione. Myśmy, owszem, zetknęli się z problemem plagiatu, ale to naprawdę były sporadyczne przypadki. Na poziomie prac dyplomowych były bardzo rzadkie, być może z tego powodu, że prace z matematyki jest trudno plagiatować. To jest może taka przyczyna. Natomiast, oczywiście, zdarza się ściąganie na kolokwiah. [...] Nie istnieje na jakąś nadzwyczajną skalę. Przypuszczam, że jest normalnie. Tak jak wszędzie. (R11)

Porównanie wielkości wskaźnika nierzetelności w podziale na poszczególne wydziały grupujące typy kierunków wskazuje na brak wyraźnej korelacji między grupą podobnych dyscyplin naukowych a poziomem nieuczciwości studenckiej.

Wykres 38. Indeks nierzetelności a wydział – średnia arytmetyczna.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

W przypadku pytań o skalę zjawiska na uczelni częściej pojawiały się opinie wskazujące na rozpowszechnienie studenckiej nieuczciwości.

Wydaje mi się, że zjawisko ma charakter powszechny. (R1)

Oczywiście, na uczelni zjawisko to istnieje na dużą skalę. (R14)

Większość badanych nie miała wiedzy na temat kontekstu krajowego i zagranicznego zjawiska. Przychylali się jednak do przypuszczeń, że pod tym względem UMK nie wyróżnia się na tle innych uczelni polskich lub zagranicznych.

Na zachodnich uczelniach też - mam kontakt z Uniwersytetem Humboldta w Berlinie, z Wolnym Uniwersytetem w Berlinie, z Sorboną w Paryżu - podobnie reagują, podobne rozwiązania. Rozwiązania systemowe, że system coś robi. Plus, że tam każdy coś ma, jakieś własne rozwiązania. Ale to myślę, że generalnie na podobnym poziomie jest wszędzie. (R12)

Studencka nieuczciwość jest zjawiskiem istniejącym „od zawsze”, takim, które pamięta się jeszcze z czasów własnych studiów.

Jest to zjawisko stare jak świat. Od zawsze studenci zachowywali się nieuczciwie. [...] Ono jest bardzo powszechne począwszy od szkoły podstawowej aż po uczelnie. (R10)

Obserwowane jest od zawsze. To znaczy, zawsze się zdarzały przypadki, ale nie są zbyt powszechne. To nie jest takie masowe. Przynajmniej według tego, co wiemy. (R9)

Myślę, że ściąganie istniało od zawsze, bo nawet, kiedy ja byłam studentem, to istniało ściąganie. (R3)

W przypadku plagiatów, inaczej niż w przypadku ściągania, wskazano na istotną zmianę w ciągu ostatnich kilku lat, kiedy to pojawił się powszechny dostęp do internetu, a łatwiej obserwowalne i wykrywalne przypadki skłoniły uczelnie do stworzenia specjalnych procedur.

Myślę, że na początku XXI wieku zjawisko stało się powszechne, gdy dostępność do zasobów internetowych stała się powszechna. Na początku nie było procedur postępowania w wypadku plagiatów, a teraz są, z tym akurat nie ma problemu. (R1)

Myślę, że to jest zmora ostatnich lat tak naprawdę. I te pisanie plac na zlecenie za pieniądze. Myślę, że było od dawna, natomiast dosyć poważna, że tak powiem, grupa interesów, zrobiła się w ostatnich latach. I zwłaszcza w świecie postępującej globalizacji: Sieć, internet, wszystko można. (R12)

Badani nie zauważają znaczących różnic między studentami korzystającymi z różnych trybów studiowania (studia stacjonarne i niestacjonarne) czy na różnych etapach edukacji akademickiej.

Nie ma reguły, pierwszego, drugiego stopnia studiów stacjonarnych i niestacjonarnych, także doświadczonych studentów studiujących dwa kierunki, studentów bardzo dobrych, przeciętnych, nie ma tutaj reguł. (R1)

Jeśli już w wypowiedziach respondentów pojawiały się rozróżnienia, to wskazywano na większą uczciwość studentów zaocznych.

Jeżeli chodzi o rodzaj studiów, to zależy, jaka grupa wiekowa - starsi mają często inne podejście. Jednak w większości to studenci stacjonarnego trybu podejmują większe kroki oszustwa. Być może są bardziej zawzięci na to, aby zaliczyć konkretny przedmiot. (R8)

W tej chwili nie mamy studentów zaocznych i musiałabym się cofnąć kilka lat wstecz i dosyć jest mi trudno. Nie pamiętam, żebym miała jakieś wspomnienie, żebym mogła w jakiś sposób rozgraniczyć studentów dziennych i zaocznych. Kiedyś ci studenci zaoczni to byli przede wszystkim ludzie jednak starsi. W tej chwili zmienił się wiek studentów zaocznych, myślę, że na wszystkich wydziałach. Kiedyś to byli ludzie dorośli, pracujący i wydaje mi się, że takie osoby już są troszkę bardziej. [...] I nie pamiętam, żeby oni ściągali, szczerze mówiąc. (R3)

Myślę, że bardziej dziennych, bo zaocznici studenci są starsi z reguły. Kiedyś przynajmniej. Dzisiaj może się to wyrównało, ale kiedyś byli starsi i ambicja, honor nie pozwalał na takie praktyki. Bardziej byli zrównoważeni. Świadomi może. Mieli po 30, 40 lat to takich praktyk raczej nie używali. Natomiast młodzież 19, 20, dwudziestokilkuletnia często mogła spróbować tego typu nieuczciwości. (R13)

Tylko raz pojawiła się opinia odmienna, w której „staranność” odnoszono właśnie do jakości merytorycznej prac..

Nie jest to żadna tajemnica, że na ogół te prace są lepsze, bardziej staranne na studiach stacjonarnych. (R15)

Większość badanych uważa, że skala zjawiska studenckiej nieuczciwości w ostatnich latach się zwiększyła.

Na pewno proceder ten istnieje, to nie podlega dyskusji, to wiemy po anonsach w Internecie i tak dalej. Skali zjawiska nigdy nie będziemy znali. [...] Ale możemy jedno powiedzieć: to zjawisko występuje, [...] na pewno zwiększa się, bo poziom skolaryzacji wzrósł. (R7)

Być może rośnie albo rosło, przynajmniej ostatnio. [...] Dostęp do informacji, internet, który idealnie sprzyja plagiatowaniu. Znalazienie czegokolwiek jest tak proste i przeniesienie tego do dokumentu, że to może być powszechnie stosowane. [...] Z drugiej strony całe środowisko, społeczeństwo staje się konkurencyjne, czego kiedyś nie było. [...] Studenci, zaczynają myśleć o swoich kolegach jak o konkurentach. (R9)

Chodzi tu przede wszystkim o system prowadzenia zajęć, egzaminów. Wykładowcy coraz częściej są obojętni na rzetelność studentów. Nie chce się im wnikać, omijają oszustwo i, niestety, studenci to wykorzystują. Brak konsekwentnej kadry, która bardzo kontrolowałaby i surowo karała za wykroczenia, nawet te niewielkie. (R8)

Kilkoro badanych wskazało na brak zmian.

Respondenci zgodzili się co do tego, że rozwój technologii informacyjnych, w tym internetu, miał znaczący wpływ na rozwój studenckiej nieuczciwości - stwarzając nowe sprzyjające ściąganiu i plagiatowaniu warunki, ułatwiając one oszukiwanie. To nie jest tylko kwestia łatwego kopiowania tekstów, ale też możliwości wykorzystywania do ściągania urządzeń mobilnych (telefonów/smartfonów itp.).

Już od dłuższego czasu u nas na wydziale jest zakaz używania telefonów w czasie egzaminów. Wszystkie rzeczy muszą być pochowane nie w kieszeniach, ale w torbach i odłożone pod ścianę. To jest zjawisko dosyć dobrze zdiagnozowane. Wiadomo, że w telefonie można wiele rzeczy przenieść albo korzystać z niego w taki sposób. [...] Te możliwości technologiczne jednoznacznie zwiększają możliwości nieuczciwego podejścia do egzaminu. (R6)

Przykładem jest sytuacja, która miała miejsce na moim egzaminie. Dwie dziewczyny siedzące w dwóch różnych końcach sali miały taki sam temat prac. Mimo iż były od siebie oddalone, napisały dokładnie to samo. Daje mi to podstawy do stwierdzenia, że prawdopodobnie korzystały podczas zaliczenia z jakichś urządzeń umożliwiających im porozumiewanie się. (R14)

4.2.4.1. Przykłady

Respondentów poproszono również o przedstawienie przykładów sytuacji dotyczących studenckiej nieuczciwości wraz z informacjami o tym, kogo te przypadki dotyczyły oraz jakie konsekwencji wyciągnięto wobec studentów. Poniżej opisano wybrane przykłady dla zilustrowania możliwych scenariuszy postępowania.

Respondenci wspominali o pierwszym etapie procedury reagowania na nieuczciwość, czyli dopytywaniu, wyjaśnianiu. Odpowiedzi studentów są niekiedy trudne do przewidzenia, a niekiedy standardowe (zaprzeczanie, odwoływanie się do niewiedzy). Jeżeli wyjaśnienia nie są wystarczające, sprawy kierowane są do komisji dyscyplinarnej.

Ostatnio student drugiego stopnia studiujący pedagogikę i polonistykę na pierwszym stopniu popełnił plagiat w 99 czy 98% - dotyczący pracy zaliczeniowej będącej interpretacją tekstu poetyckiego. Na moje pytanie, dlaczego to zrobił, powiedział, że nie był tego świadomy. [...] Skierowałem sprawę do komisji dyscyplinarnej i z tego, co wiem, ten pan otrzymał upomnienie ze strony rektora. (R1)

Najbardziej kuriozalne to, na przykład, gdy studentka popełniła plagiat i twierdziła, że to jest jej praca, a kiedy wykazano jej, z jakiego źródła korzystała, wówczas przyznała się do winy. (R1)

Były jakieś przypadki oddania projektów, które były niesamodzielne. To było ewidentnie widać, że to są projekty jakichś poprzedników. [...] Dla każdego takiego przypadku za pierwszym razem przeprowadzamy tylko rozmowę, która się kończy informacją, że każdy następny będzie poważnie traktowany i rozpatrywany przez komisję dyscyplinarną. (R9)

Pracownicy w zróżnicowany sposób dopasowują karę do stopnia przewinienia. Są tacy, dla których ważna jest zdecydowana i poważna reakcja, i tacy, którzy starają się dostosować karę do typu nieuczciwości. Decydujący głos może mieć prowadzący zajęcia.

To były dwie prace zaliczeniowe przedmiotu, z którego były ćwiczenia. Po prostu studenci byli zobowiązani do napisania eseju i w dwóch przypadkach prowadzący dopatrywał się plagiatu. [...] Prowadzący przedmiot odmówił zaliczenia tego przedmiotu. Ja chciałem wszcząć postępowanie dyscyplinarne. Poprosił o niewszczywanie takiego postępowania, stwierdzając, że wystarczającą karą za to przewinienie jest brak zaliczenia plus rozmowa dyscyplinarna ze studentem. (R10)

W mojej praktyce dydaktycznej niestety spotykałem się tylko ze ściąganiem zwyczajnie, po prostu widziałem, to się reagowało. Widziałem sprawdzając prace, że ewidentnie ten ktoś ściągał. I już nie było możliwości poprawy. (R11)

W przypadku ujęcia studenta na korzystaniu z niedozwolonych pomocy podczas egzaminu przede wszystkim zabieram ściągę, kserówki, unieważniam egzamin. (R2N)

Wykrycie nieuczciwości może kończyć się nie tylko karą, ale też zwiększoną czujnością prowadzącego.

Pierwsza sytuacja miała miejsce na zajęciach [...]. Każdy student miał zaprezentować swoją autorską pracę [...], każdy miał określone dane, które miał wprowadzić na pracę. Jedna z osób posłużyła się nie swoimi danymi, lecz kolegi. W momencie wyświetlania kontury prac dwóch osób nakładały się na siebie, co powinno być niemożliwe z racji indywidualnych danych. [...] Osoba ta przyznała, że dopuściła się oszustwa. Z racji takiej

sytuacji pozwoliłem na poprawę pracy. [...] Ze szczególną uwagą kontrolowałem jego prace na dalszych zajęciach. (R8)

Procedury reagowania na studencką nieuczciwość są na tyle nieprzyjazne dla zgłaszających tego typu przypadki, że mogą zniechęcać do reakcji.

Historię, o której opowiadał pan profesor [...], z Wydziału Nauk Pedagogicznych, dwóch studentek, jego seminarzystek, które jego zdaniem popełniły jakieś tam przestępstwo czy czyn, który miał znamiona plagiatu. [...] On tę sprawę oficjalnie skierował. Wiem, że [...] nie miał najlepszego odbioru, jeśli chodzi o proces rozwiązywania tego problemu. Czuł się bardziej jak sprawca niż jak ktoś, kto sygnalizuje problem. Uważał, że tamta sytuacja czy ten sposób rozwiązywania sprawy pokazywał, że na miejscu pracowników lepiej takich spraw nie ruszać niż ruszać, bo jest to jakoś kłopotliwe później bardzo. (R5)

Niektóre sytuacje spotykają się ze zrozumieniem, choć nie powinny. W poniższym przykładzie studentka deklarowała zdobywanie środków finansowych poprzez umieszczenie pracy na serwisie chomikuj. Serwis ten jednak nie płaci za umieszczanie materiałów, a jedynie nagradza zwiększonym limitem dostępu do zasobów portalu. Studentka otrzymałaby więc dodatkowe limity na pobieranie danych dopiero wtedy, gdy ktoś inny skorzystałby z dostarczonych przez nią materiałów.

Osoba przedstawiła pracę zaliczeniową, a nauczyciel akademicki sprawdzał ją i znalazł tę samą pracę na portalu na chomikuj.pl. W toku wyjaśniania okazało się, że osoba, która napisała pracę zaliczeniową, umieściła tę samą pracę na portalu chomikuj.pl po to, żeby zarobić. (R1)

Niekiedy problemy związane ze studencką nieuczciwością dotyczą określonych kategorii studentów, na przykład tych, którzy dopiero uczą się, jak prawidłowo stosować przypisy. W takich okolicznościach nie ma zwykle wątpliwości, że popełniono plagiat, bo ma on formę klasycznego „kopiuj-wklej”. Mogą też dotyczyć określonych prowadzących – ci mniej doświadczeni mogą częściej korzystać ze wsparcia administracyjnego i dyscyplinarnego dyrektorów czy dziekanów.

U nas w instytucie na przestrzeni lat problem studenckiej nieuczciwości pojawia się czy jest sygnalizowany tylko i wyłącznie, w sposób oficjalny, przez doktorantów prowadzących zajęcia z technologii pracy umysłowej. Starając się nauczyć tych pierwszaków, którzy się u nas pojawiają, na czym polega aktywność w ramach świata akademii, starają się uczyć pisać, przygotowywać różnego rodzaju teksty, napotykają pewne praktyki, które są sprzeczne z tymi regułami. Przez studentów tłumaczone są zawsze niewiedzą, niezrozumieniem, przyzwyczajeniem do realizacji pewnych zadań w sposób, który jest nieuczciwy, ale traktując to nawykowo, że wcześniej tak zawsze robili i nikt tego im nie kwestionował. To są sprawy ewidentne, pokazywane są elementy esejów, różnego rodzaju rozprawek, recenzji, w których obszerne fragmenty są po prostu przeklejone ze źródeł książkowych, artykułów, ale najczęściej, oczywiście, z przeróżnych stron internetowych, które są w całości bez wskazywania źródła czyjejs własności intelektualnej przypisywane sobie. (R5)

Pracownicy w zróżnicowany sposób reagują na plagiaty powstające w toku tworzenia pracy dyplomowej. Wykryte wcześniej mogą skutkować rezygnacją z funkcji promotora, wykryte późno kończą się nieudaną obroną pracy.

Dobiegają czasami echa w kontekście przygotowanych prac magisterskich, licencjackich takich praktyk, w których promotor pracy dostrzega znamiona plagiatów w przygotowywanych materiałach, ale w tej sytuacji pojawiały się rezygnacje z funkcji promotora. [...] Te osoby poszukiwały promotora, oczywiście, z pełnym poinformowaniem tego promotora, który ewentualnie wyraził zgodę, o tym, co się stało i dlaczego. [...] To jest jeszcze w fazie przygotowywania pierwszych materiałów, które były składane czasami nawet bez wpisywanego formalnie, wydrukowanego autora, [...] różnych propozycji, które później studenci traktowali jak notatki. [...] To jest pewna linia obrony, oczywiście. [...] Takie sytuacje zdarzają się co roku. Sam jako przewodniczący komisji dla przeprowadzenia konkretnych obron licencjackich i magisterskich kilkakrotnie, przynajmniej dwu, trzykrotnie w skali roku wygłaszam formułę, często na mnie to trafia, że zgodnie z jakimś punktem regulaminu studiów, który się tam odczytuje, ta obrona zakończyła się niepomyślnie. Wówczas przysługuje jeszcze prawo do jednego podejścia. [...] Są takie sytuacje, że te osoby w ogóle nie znają tego, co oddały, nie potrafią o tym mówić. [...] Była też sytuacja kiedyś, kiedy mówiliśmy o grupie społecznej. Nasz magistrant nie był w stanie niczego o grupie społecznej powiedzieć, nie rozumiał tego pojęcia zupełnie, więc kolejne pytanie uszczegóławiające zupełnie nie przynosiły rezultatów. (R5)

Bywa, że na ściąganie reagują ci studenci, którzy, postępując uczciwie, czują się oszukiwani.

Kilku studentów ze studiów stacjonarnych pierwszego stopnia, licencjatu trzeciego roku [...] - w tym liście dosyć stanowczym napisali, że jest grupa studentów, która od pierwszego roku zalicza egzaminy pisemne na ściągach i że oni sobie tego nie życzą. Mają obowiązki rodzinne, zawodowe i to jest sytuacja, która prowadzi do nierówności de facto. Bo ktoś, kto ma ciężko, ma jeszcze ciężiej, bo musi się nauczyć, a kto ma lekko, ma jeszcze lżej, bo sobie ściągnie. [...] Będziemy mieli lada moment zarządzenie dziekana [...] w sprawie trybu przeprowadzenia egzaminów pisemnych po to, żeby wyeliminować te przypadki. (R6)

Część plagiatów można bardzo łatwo wykryć – wtedy, gdy sami plagiujący pozostawiają w pracach ślady swoich internetowych poszukiwań.

Były sprawy zaliczenia, gdy osoby miały przygotować prace pisemne i się okazało, że nie były samodzielne. Nawet na tych pracach pojawiały się adresy internetowe, czyli wiadomo, że one były przygotowane, ściągane z internetu. [...] Przeprowadzaliśmy rozmowę. Mieliśmy sygnał, że trzeba po prostu tym studentom przedstawić, co można i czego nie można. (R7)

Zdarzają się przypadki kupienia pracy i wykrycia takiej sytuacji. W takich okolicznościach interweniuje prokuratura lub policja.

Studentka, która pisała u mnie pracę magisterską, natomiast pracę licencjacką pisała gdzie indziej. Odwiedziła nas policja. Okazało się, że jedna z tych prac była kupiona, nie wiemy jednak która. Z pewnością nie była to praca pisana u mnie. Praca ta była bardzo słaba. Nie wiem, jak zakończyła się ta sprawa, jakie podjęto w tej sprawie kroki. (R14)

Praca kupiona też może być plagiatem, zwłaszcza, gdy jest pisana przez osobę niekompetentną.

Pamiętam taką pracę, nie wiem, kto to postępowanie prowadził. Była pracą pisaną wyraźnie na zamówienie i jednocześnie plagiatem. Była wręcz śmieszna. Dotyczyła pewnej instytucji prawa karnego, a najwyraźniej piszący na zamówienie zlecającego nie był prawnikiem. I ten temat zrozumiał zupełnie inaczej, w kategoriach politycznych Niemiec okresu międzywojennego. (R15)

Ja byłem promotorem, a profesor [...] był recenzentem pracy magisterskiej i stwierdził, że książki, które są podawane w literaturze w przypisach, to są książki, które on starał się zdobyć, ale nie udało mu się zdobyć. Więc zdziwiło go, że tutaj studentka zdobyła książki, których jemu się nie udało. Okazało się, że ta praca była plagiatem, natomiast ta studentka tę pracę, bo potem sprawa toczyła się w sądzie, kupiła. Czyli można powiedzieć, kupiła plagiat jako pracę magisterską. Ktoś ją też oszukał, bo nie napisał, tylko ściągnął coś, co już było napisane. (R4)

Samo pisanie prac może być też traktowane jak zwykła działalność zarobkowa.

Będąc w Bibliotece Głównej UMK, słyszałem, jak chłopak bez skrępowania mówił dziewczynie, że za 1700 złotych pisze pracę dla innej osoby. [...] Był to student pedagogiki. (R14)

Nieznajomość przepisów może skutkować bezpodstawnymi oskarżeniami.

Innym przykładem jest studentka, która oskarżyła doktoranta o plagiat recenzji swojej pracy [o plagiat pracy napisanej przez studentkę w recenzji napisanej przez doktoranta – BB]. [...] Odbyła się rozprawa, którą wygrał ów recenzent. Okazało się, że przepisany przez niego tekst posiadał przypis. W takim przypadku nie mówi się już o plagiacie. (R14)

Problematyczne jest także rozstrzygnięcie, czy oskarżenie o ściąganie jest bezpodstawne.

Zgłosił się do mnie student, który został posądzony o ściąganie i on uważał, że został posądzony niesprawiedliwie. Ponieważ nie ściągał. [...] I on chce to udowodnić i był bardzo rozżalony. Znaczący „udowodnić” - on chyba bardziej oczekiwał, że prowadzący uzna jego rację i od razu mu wpisze ocenę. [...] Ja potem rozmawiałam z tym prowadzącym, z tym studentem. I właściwie to jest chyba taka kluczowa rzecz, która się wtedy wydarzyła, która jakby pokazuje, jak studenci patrzą na nas, wykładowców, co mnie troszkę zaniepokoiło. Ponieważ student powiedział, że w jego ocenie wykładowcy zachowują się w taki sposób uznaniowy, czyli po prostu mogą posądzać o ściąganie kogokolwiek, jeżeli tylko mają na to ochotę. I to jest bardzo trudna sprawa natury etycznej. (R3)

Szczególnie kuriozalne są przypadki plagiatowania prac, których autorami są promotorzy czy prowadzący zajęcia.

Raz mi się zdarzyło, że student skopiował fragmenty mojej pracy doktorskiej. [...] Skopiował fragmenty łącznie z tym, że zacytował te same publikacje, które ja zacytowałam w pracy. Czyli jakieś konkretne zdanie z cytowaniem z publikacji anglojęzycznych, które było też u mnie podane. To jest takie przeniesienie fragmentu tekstu. [...] Żadnego źródła, że to całe fragmenty są wzięte z tej pracy, absolutnie nie było, oczywiście. (R3)

Szczególne przypadki to plagiaty sposobu interpretacji, konstrukcji wyводу.

Ta praca, której dotyczyło postępowanie, to była praca zaliczeniowa studenta z pierwszego roku i pisał pierwszą pracę zaliczeniową. Był, oczywiście, wcześniej studentem innego wydziału, ale kierunek ten był niekoniecznie spokrewniony z kierunkiem, który studiował później, jako student I roku studiów II stopnia. Na początku studiów została studentom zadana praca zaliczeniowa polegająca na interpretacji dzieła literackiego. I ta interpretacja nie była interpretacją własną tylko interpretacją zaczerpniętą z internetu. Niższa waga tego przewinienia polegała na tym, że student nie przepisał wprost treści, co ma często miejsce w przypadku internetu [...], tylko splagiatował pewien sposób interpretacji fragmentu literackiego, czyli fragment został tak samo zrozumiany przez studenta. Przepisał niewielkie fragmenty, nie cytując autora. Można powiedzieć, że się zlitowałem, a pan rektor się przychylił. Był to przypadek mniejszej wagi, można powiedzieć, czyli niekierowanie wniosku do komisji tylko do pana rektora. Ukarano tą karą najłagodniejszą, czyli karą upomnienia [...].

Konsekwencje były łagodne, ale było dużo okoliczności łagodzących: charakter tej pracy zaliczeniowej, fakt, że takiej pracy wcześniej nie pisano, ten plagiat nie był takim klasycznym, że się cytuje bez podania autora. (R15)

Niestety, nie zawsze wykrycie nieuczciwego studenta jest możliwe.

Kiedyś w historii, jak byłem takim pilnującym na egzaminie profesora [...], to właśnie profesor [...] złapał studenta. To wyglądało dosyć zabawnie, ponieważ profesor wyszedł na chwilę przed budynek i zobaczył kogoś z książką do prawa karnego dyktującego właśnie studentowi, który był na sali z książki odpowiedź na pytanie. [...] Właśnie osoba w sali nie została zlokalizowana. Natomiast, jaki był dalszy ciąg tego, to nie wiem. (R4)

4.3 Ocena zjawiska

Respondentów udzielających wywiadów poproszono również o ocenę zjawiska ściągania i plagiatowania. Są one zwykle negatywne, ale pogłębione - zawierają w sobie próbę wyjaśnienia, analizy, zrozumienia nieuczciwości. Tak więc nieuczciwość dotyczy wszystkich, a nie tylko studentów, jest pewnym wyborem, ale uwarunkowanym sytuacją życiową.

Jest ludzka. Myślę, że tyle samo nieuczciwych osób można znaleźć wśród studentów, wśród pracowników naukowych także, wśród polityków, wśród duchowieństwa. Niestety, jest to przypadłość typowo ludzka, ale zakresy są różne. (R1)

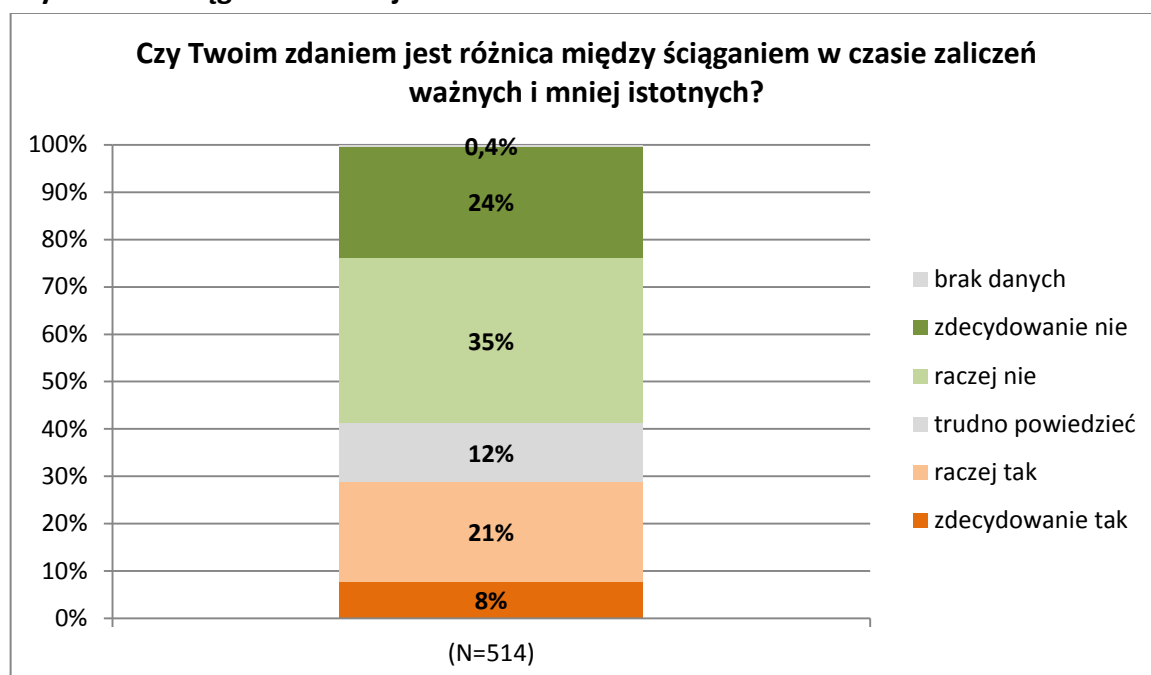
Jakiegolwiek próby niesamodzielnosci i próby wyłudzenia oceny w ten sposób są po prostu nieuczciwe. (R9)

Dla mnie bezwzględnie jest to naganne. Także ja tu bym nie szukała usprawiedliwień czy tłumaczenia. Chociaż rzeczywiście jestem świadoma tego, że w tej chwili studenci, oprócz tego, że są studentami, pełnią szereg jeszcze innych obowiązków i trochę ich to odciąga od nauki. Jest pewne zjawisko społeczne, ale pewnie wykracza poza zakres tej naszej dyskusji. Po prostu dla mnie to jest tak, że albo ktoś jest uczciwy, albo nie jest uczciwy. (R3)

4.3.1. Ocena ściągania

Nie dla wszystkich studentów ranga zaliczenia (kolokwium-egzamin/praca) ma znaczenie w kontekście ściągania. Pomimo tego, że w pytaniach dotyczących doświadczeń można było zauważyć różnice (brak ściągania na kolokwium 38%, na egzaminach 45%), tylko 29% respondentów je dostrzega. Dla większości (59%) ściąganie jest ściąganiem niezależnie od tego, kiedy do niego dochodzi.

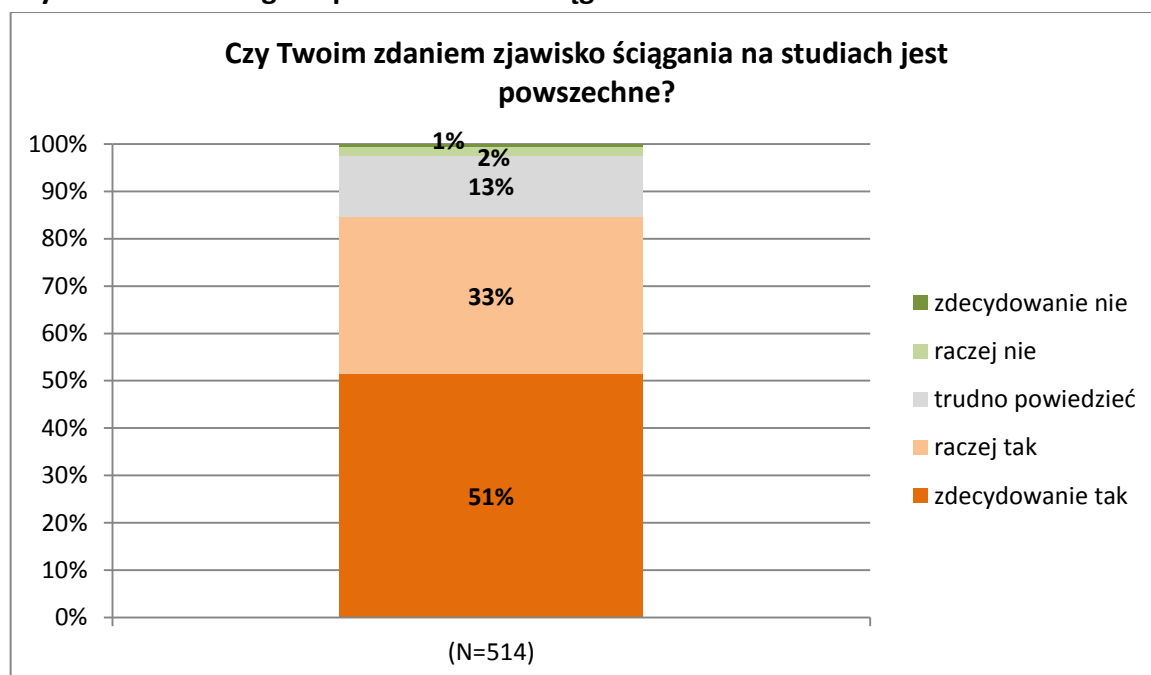
Wykres 39. Ściąganie a rodzaj zaliczenia.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Zdecydowana większość (84%) badanych uważa, że zjawisko ściągania na studiach jest powszechne. Z pewnością warto tutaj uwzględnić fakt, że było to jedno z ostatnich pytań w ankiecie, a więc respondenci mogli zasugerować się wcześniejszymi odpowiedziami, próbować dopasować do odpowiedzi do poprzednich. Ich deklaracje na temat własnego ściągania i możliwości ściągania w sytuacjach hipotetycznych mogły sprawić, że zaczęli w sytuacji badawczej postrzegać ściąganie jako bardziej powszechne, niż postrzegaliby je zapytani o to w innym kontekście.

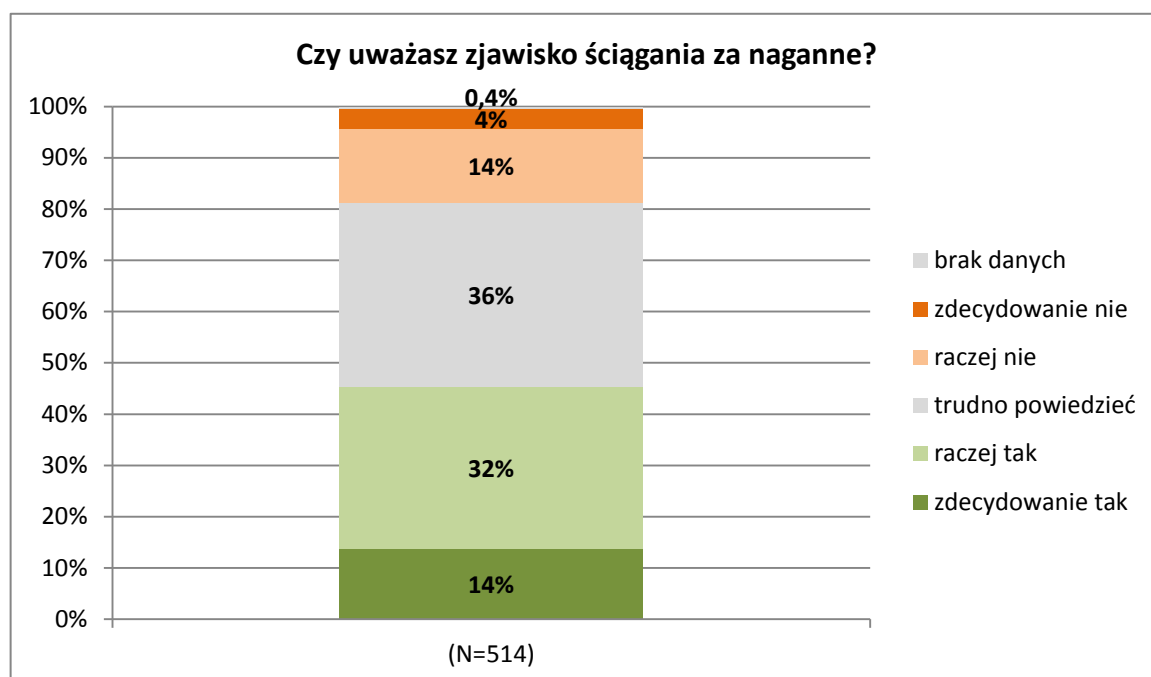
Wykres 40. Postrzegana powszechność ściągania.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Oceny ściągania nie są już tak jednoznaczne. Znaczny procent badanych (36%) – nie ocenia ściągania ani pozytywnie, ani negatywnie. Negatywne oceny ściągania dominują nad pozytywnymi dwukrotnie (46% w porównaniu z 18%).

Wykres 41. Opinia o ściąganiu.

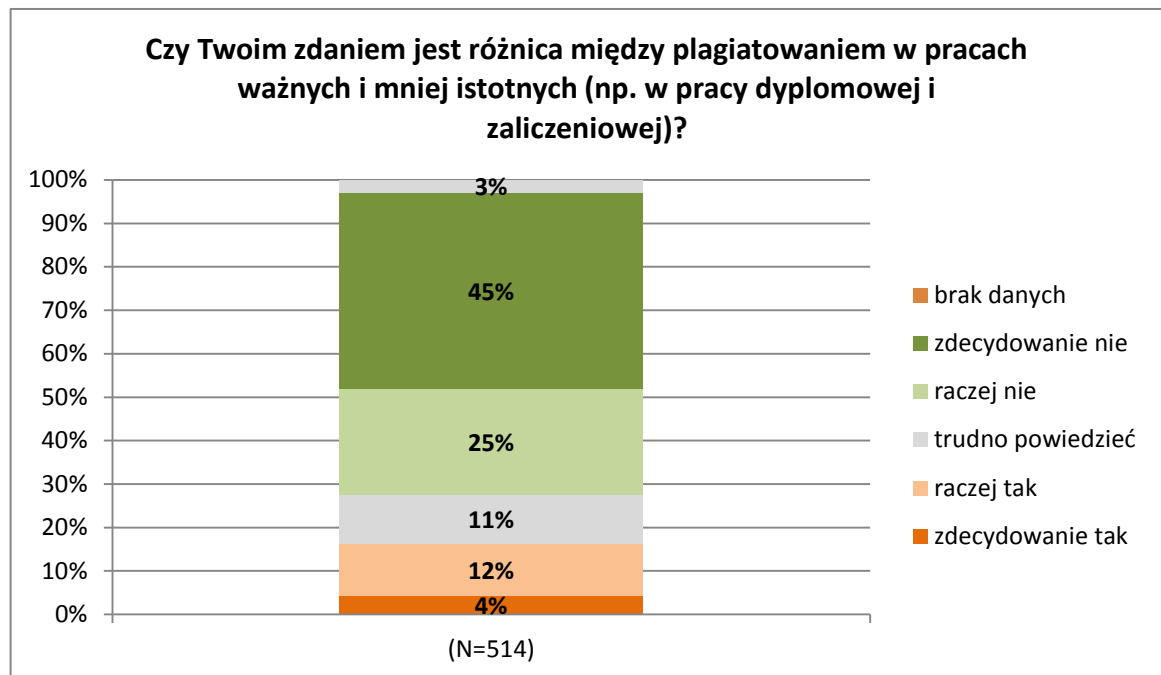
Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.3.2. Ocena plagiatowania

Przedstawione we wcześniejszych częściach raportu dane wskazują na wyraźne różnice w ocenie plagiatowania w pracach zaliczeniowych i dyplomowych – prace dyplomowe traktowane są ostrożniej. Studenci rzadziej deklarują plagiatowanie w pracach dyplomowych niż w pracach zaliczeniowych. Rzadziej też skłonni byłiby kupić pracę dyplomową niż zaliczeniową. W przypadku pytań o kolokwia i egzaminy nie ma tak wyraźnej różnicy.

Za to respondenci pytani wyłącznie o ogólną opinię na temat różnic w plagiatowania w pracach bardziej i mniej istotnych oraz ściągania na zaliczeniach bardziej i mniej istotnych odpowiadają w sposób dokładnie przeciwny. Odmienności między formami plagiatowania zauważają rzadziej (16%, suma odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) niż w przypadku ściągania (29%). To pozwala uznać, że istnieje spora różnica między deklarowanymi zachowaniami a deklarowanymi opiniami badanych.

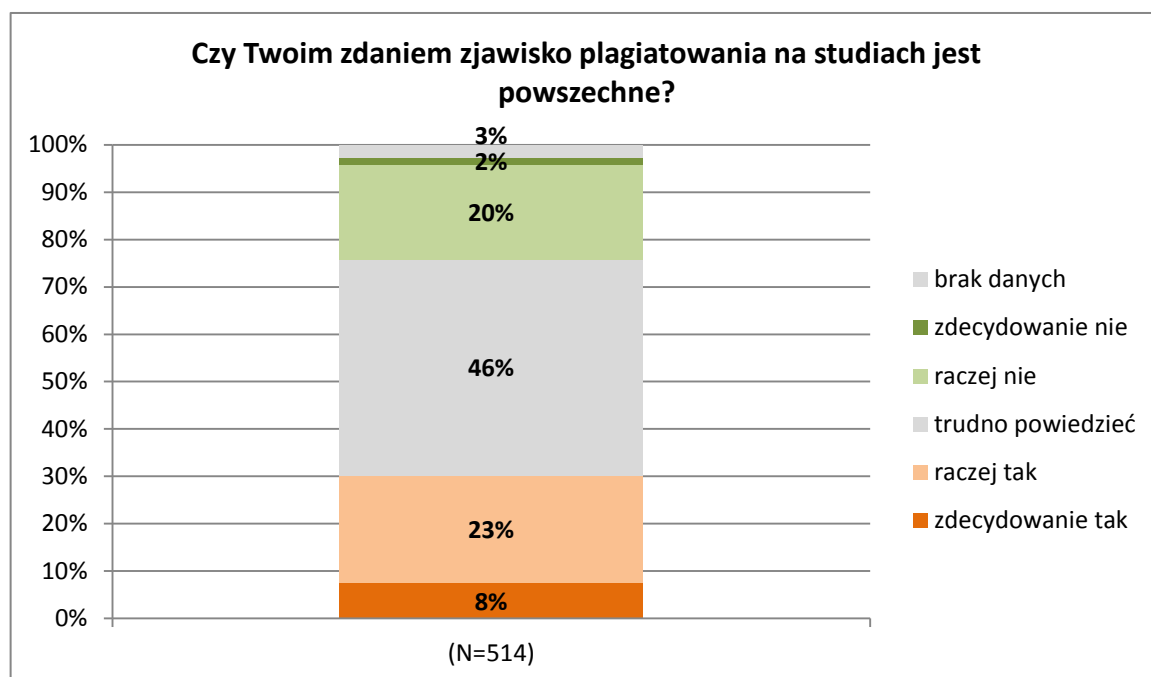
Wykres 42. Plagiatowanie a rodzaj pracy.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

O ile badani są przekonani (przypomnijmy, 84%), że ściąganie jest powszechne, o tyle w przypadku plagiatowania nie są zdecydowani. Bardzo wyraźnie widać, że wiele osób nie potrafi ocenić skali zjawiska (46% trudno powiedzieć i 3% braków danych). Średnio co trzeci badany uważa, że plagiatowanie jest zdecydowanie lub raczej powszechne, co piąty jest przeciwnego zdania. Wśród tych, którzy potrafili wyrazić swoją opinię na temat powszechności plagiatowania, nieznacznie przeważają więc opinie, że plagiatowanie jest w życiu studenckim obecne.

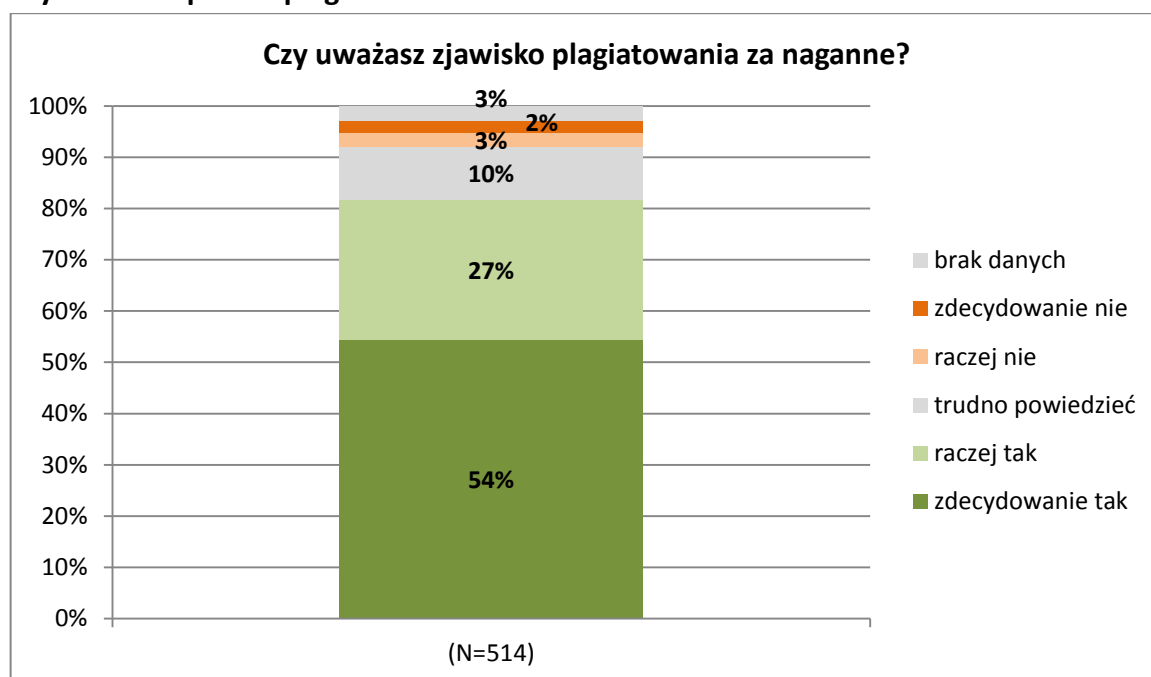
Wykres 43. Postrzegana powszechność plagiatowania.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

O ile badanym trudno przedstawić skalę plagiatowania (w przeciwieństwie do ściągania), o tyle z oceną zjawiska nie ma już takich problemów. Przypomnijmy, ściąganie było oceniane ambiwalentnie. Plagiatowanie jest za to naganne – zdecydowanie (aż 54% respondentów się z tym zgadza) lub raczej (27%). Trzykrotnie rzadziej niż w przypadku ściągania pojawiają się oceny niejednoznaczne.

Wykres 44. Opinia o plagiatowaniu.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.4. Uwarunkowania zjawiska

Wśród potencjalnych przyczyn ściągania i plagiatowania wymienić można wiele czynników. Osoby przedstawiające swoje opinie w czasie wywiadów pogłębionych wskazywały na:

- umasowienie studiów i związany z tym nie tylko wzrost liczby studentów, ale też zmiana profilu przeciętnego studenta, który ma mniejszą wiedzę i umiejętności, a jednocześnie zawyżone aspiracje edukacyjne; związana z tym jest również dewaluacja wyższego wykształcenia i zjawisko „uczenia się dla papierka”, a nie dla wiedzy i umiejętności,
- rozwój technologii informacyjnych,
- brak wiedzy na temat tego, czym jest plagiat, i związane z tym postrzeganie zasobów internetowych jako wolnych i ogólnodostępnych,
- nieadekwatne do wymogów szkolnictwa wyższego funkcjonowanie systemu edukacji na poprzednich etapach kształcenia – uczenie myślenia testowego, schematycznego, uproszczonego, niekreatywnego, odtwarzania,
- brak motywacji, niechęć do nauki,
- minimalizacja wysiłku, lenistwo, hedonizm,
- brak zasad moralnych,
- brak rozsądku,
- nawyki nabywane w czasie studiów,
- brak świadomości konsekwencji czynu albo przekonanie o braku takich konsekwencji, brak przekonania o nieuchronności kary.

W kwestionariuszu ankiety pozostawiono miejsce na ewentualne uwagi i komentarze. Studenci bardzo często dodawali własne opinie na temat analizowanego zjawiska. W większości przypadków respondenci odnosili się do błędów w systemie szkolnictwa wyższego, które ich zdaniem sprzyjają plagiatowaniu i akademickiej nieuczciwości. Prace pisane w ramach zajęć zostały niejednokrotnie określone jako odtwórcze i niezawierające żadnej wartości dodanej.

Plagiat na studiach jest częściowo wpisany w cały ich system, pisanie prac w dużej mierze opiera się na przepisywaniu innych publikacji, podręczników. (233)

Winą za obecny stan rzeczy obarczani byli najczęściej pracownicy dydaktyczni, którzy określani zostali jako ci, od których studenci owego plagiatowania się uczą.

Trudno wymagać od studentów uczciwości, skoro coraz częściej pojawia się przypadków plagiatu wśród profesorów i ludzi wysoko w hierarchii uniwersytetu. (216)

Winą za nieuczciwe postępowanie studentów obarczeni zostali w jednym z przypadków również rodzice. Jeden z respondentów przytacza w tym kontekście historię kolegi.

Ściąga na egzaminach za pomocą mikrosluchawki z mikrofonem podłączonym do telefonu. Pomaga mu w tym jego mama. (1026)

W kontekście wadliwego systemu edukacji pojawiły się również wypowiedzi usprawiedliwiające proceder akademickiej nieuczciwości, szczególnie w odniesieniu do ściągania. Wedle jednej z respondentek zjawisko to jest niezwykle powszechne.

Nie ma co się dziwić, jak na egzaminie pojawiają się pytania niekiedy wzięte z kosmosu. (635)

Egzaminy często oprócz sprawdzenia pewnej wiedzy sprawdzają rzeczy bezużyteczne, które trzeba zakuć, a w praktyce rzadko stosowane lub łatwe do sprawdzenia na bieżąco. Ściąganie takich rzeczy nie wpływa na edukację studenta. (628)

Respondenci zgłosili również problemy związane z brakiem wspomnianej już ujednoliconej definicji.

Samo pojęcie plagiatu powinno obecnie zostać nieco przededefiniowane. (615)

Kolejny z respondentów miał natomiast wątpliwości co do rygorystycznych zasad sporządzania prac naukowych.

To, że w bibliografii umieściło się pozycję, a zabrakło przypisu do cytatu, może być uznane za ewidentny plagiat – pytanie, czy słusznie? (203)

4.4.1. Posiadana wiedza a studencka nieuczciwość

Termin „plagiat”, choć często używany w środowisku akademickim i nie tylko, nie jest do tej pory zdefiniowany w żadnej obowiązującej ustawie. Pomimo że ustawodawca w *Ustawie o szkolnictwie wyższym* używa owego terminu w rozdziale dotyczącym postępowań dyscyplinarnych (roz.6 art. 327 § 5), to nie określa on w żadnym miejscu, czym jest plagiat, którego dotyczy przywołany fragment. *Ustawa o ochronie praw autorskich i praw pokrewnych* z 1994 roku jest często przywoływana w kontekście analizowanej problematyki, jednak odnosi się ona głównie do dzieł literackich, muzycznych i filmowych, prac naukowych natomiast dotyczy w niewielkim stopniu. Stanowi ona jednak podstawę prawną stosowaną wobec przypadków popełnienia plagiatu, szczególnie z użyciem poniższego jej fragmentu:

Kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3 (roz. 14 art. 115 § 1).

Brak ujednoliconej definicji może powodować problemy zarówno z wykrywaniem plagiatów, jak i ich nieumyślnym popełnianiem wynikającym po prostu z niewiedzy.

By dowiedzieć się, czym zdaniem studentów UMK jest plagiat i jak radzą sobie oni z brakiem definicyjnej pomocy ze strony ustawodawcy, respondenci zostali poproszeni o podanie definicji plagiatu zgodnie z ich własnym jej rozumieniem.

W poniższej analizie posłużono się kilkoma definicjami plagiaryzmu, między innymi definicją autorstwa Laurie Stearns przytoczoną przez Agnieszkę Gromkowską-Melosik w pracy „Plagiat. Konteksty edukacyjne i społeczno-kulturowe”. Brzmi ona następująco:

[Plagiat jest – MH] intencjonalnym przejęciem cudzej bezpośredniej własności bez wzbogacenia jej o jakąkolwiek wartość, [a także – MH] zapożyczeniem z cudzych dzieł podanym jako własne i opublikowanym pod własnym nazwiskiem (Gromkowska-Melosik 2009: 64).

Wypowiedzi respondentów analizowano poprzez próbę zidentyfikowania w nich głównych wskazywanych cech plagiatu oraz pod kątem niezgodności definicji respondentów z powyższymi definicjami: prawną i socjologiczną.

W większości przypadków respondenci poprawnie posługiwali się terminem „plagiat”, jednak pojawiały się przykłady ewidentnie ukazujące brak wiedzy studentów w zakresie praw autorskich i sposobu sporządzania prac naukowych. Respondenci bardzo negatywnie wypowiadali się na temat plagiaryzmu, powołując się na wartość samodzielnie napisanej pracy oraz satysfakcji związanej z jej stworzeniem. Do najczęściej wymienionych powodów istnienia zjawiska oraz jego skali należały patologie związane z systemem edukacji, a także brak pozytywnego przykładu ze strony kadry akademickiej.

Kopiowanie, przepisywanie „żywcmem”

Dla respondentów plagiat najczęściej oznaczał kopiowanie lub, cytując badanych, „przepisywanie żywcmem”. Słowo „kopia” występowało w podanych definicjach niezwykle często, w różnych formach pojawiło się w wypowiedziach ponad 22% studentów. Osoby określające plagiat jako kopię były zdecydowanie krytyczne wobec tego zjawiska.

[Plagiat to - MH] bezczelne kopiowanie czyjejś pracy i podanie jej jako swojej. (1428)

Bezmyślna kopia cudzej własności intelektualnej. (1123)

Respondenci piszący o kopiowaniu czy przepisywaniu odnosili się do prac pisemnych i zazwyczaj pomijali pozostałe elementy twórczości naukowej, takie jak np. myśli, odkrycia czy idee.

Jest to przepisanie/skopiowanie całości lub części pracy innej osoby i podpisanie się pod nią swoim nazwiskiem. (629)

Kopiuje-wkleja bez przypisów. (730)

Kradzież, przywłaszczenie

Respondenci bardzo często łączyli plagiat z kategoriami prawnymi takimi jak kradzież czy przywłaszczenie, które zgodnie z Kodeksem karnym są zagrożone karą pozbawienia wolności kolejno do trzech i pięciu lat.

Jako kradzież jest karalny i bardzo dobrze! (1034)

Nielegalne korzystanie z czyjejś pracy. (1118)

To bezpodstawne i karalne przywłaszczenie sobie praw do cudzego tekstu. (1302)

Respondenci często odwoływali się do kwestii kar, jakie powinny ich zdaniem spotkać osoby dopuszczające się akademickiej nieuczciwości. Wśród nich znalazł się dożywotni zakaz studiowania.

Plagiatorów powinno się bardzo surowo karać bez względu, czy jest to student, czy dziekan jakiegoś wydziału. (324)

Pojawiły się również wypowiedzi wskazujące na brak chęci podjęcia kroków prawnych ze strony samej uczelni w ujawnionych przypadkach.

Zgłosiłam znaleziony plagiat w trakcie pisania pracy dyplomowej, osoba ta nie została ukarana w żaden sposób, a osoba, do której poszłam, nie wydawała się tym nawet zainteresowana. (1314)

Zgoda autora

Zdaniem kilku respondentów istotnym elementem stwierdzenia plagiatu jest brak zgody pierwotnego autora na powielenie efektów jego pracy.

[Plagiat to – MH] skopiowanie części pracy lub pomysłu kogoś bez jego wcześniejszej zgody. (98)

Wykorzystywanie czyjegoś tekstu bez wiedzy autora i podpisanie go swoim nazwiskiem. (504)

W przypadku niektórych definicji alternatywą dla uzyskania zgody autora było umieszczenie przypisu odwołującego czytelnika do oryginalnego tekstu.

[Plagiat - MH] to wykorzystanie materiału autora bez jego wiedzy lub podania źródła pochodzenia danego materiału. (120)

Brak przypisów do źródła

Brak przypisów do oryginalnego tekstu również był jednym z częściej występujących w definicjach elementów. Wielokrotnie odpowiedzi odnosiły się jedynie do kwestii podania źródła.

Korzystaniem ze źródła i niepodaniem do niego odniesienia. (922)

Nierzadko badani podawali dodatkowe warunki plagiatowania, takie jak znacząca długość wykorzystywanego tekstu.

Przepisanie czyjejś pracy bez podania autora, duża objętość. (617)

Inny warunek to dosłowne przepisywanie całych fragmentów (w tym sposobie rozumienia wyłączamy parafrazowanie tekstów).

Chodzi głównie o przepisywanie słowo w słowo. (1015)

Jest to wykorzystanie w swojej pracy utworów lub książek licznych autorów bez parafrazowania ich lub podania źródła. (220)

Działanie świadome

Wielu respondentów podkreślało świadomość działania jako warunek popełniania plagiatu. Aby stwierdzić plagiat, niezbędne jest udowodnienie zamierzonego wykorzystania tekstu innego autora, jak pisano w wielu przypadkach - z premedytacją.

Jest to świadome wykorzystanie czyjegoś dorobku, twórczego fragmentu dzieła literackiego i przypisanie sobie jego autorstwa. (1425)

Kradzież z premedytacją owocu czyjejś pracy intelektualnej poprzez powielenie treści jako własne. (615)

Przepisanie bez skrupułów czyjejś pracy. (232)

Pomimo zaznaczenia istotności umyślnego działania przez znaczną część respondentów pojawiła się również jedna skrajna opinia mówiąca, że plagiat może być jednak dziełem przypadku.

Często, pech spowodowany zbieżnością myślenia z kimś, kto już wcześniej zajął się podobną tematyką. (220)

Błędy w podanych definicjach

Jednym z najczęściej popełnianych w definicjach błędów było określenie plagiatu jako przepisywanie tekstu „słowo w słowo”. Wielu respondentów pomija możliwość splagiatowania jedynie fragmentu tekstu lub jego sparafrazowania bez podania źródła.

Wśród definicji pojawiły się również stwierdzenia, że plagiat dotyczy jedynie nadużyć wobec opublikowanego tekstu.

[Plagiat to - MH] przepisywanie słowo w słowo już opublikowanego utworu. (705)

W żadnym z przykładów nie wzięto pod uwagę możliwości plagiatu pracy jeszcze nieopublikowanej.

Pojawiła się jednak opinia, zgodnie z którą konsekwencje za nieprzestrzeganie praw autorskich nie powinny dotyczyć autorów prostych prac zaliczeniowych niepodlegających publikacji.

Plagiat w jakimś referacie, który jest niepublikowany ani użyty w celach pisania pracy, lecz tylko do pokazania danego zagadnienia, jest tylko przekazaniem informacji. (329)

Stwierdzenie takie jest niezgodne jednak ze wspomnianą wcześniej *Ustawą o prawie autorskim*.

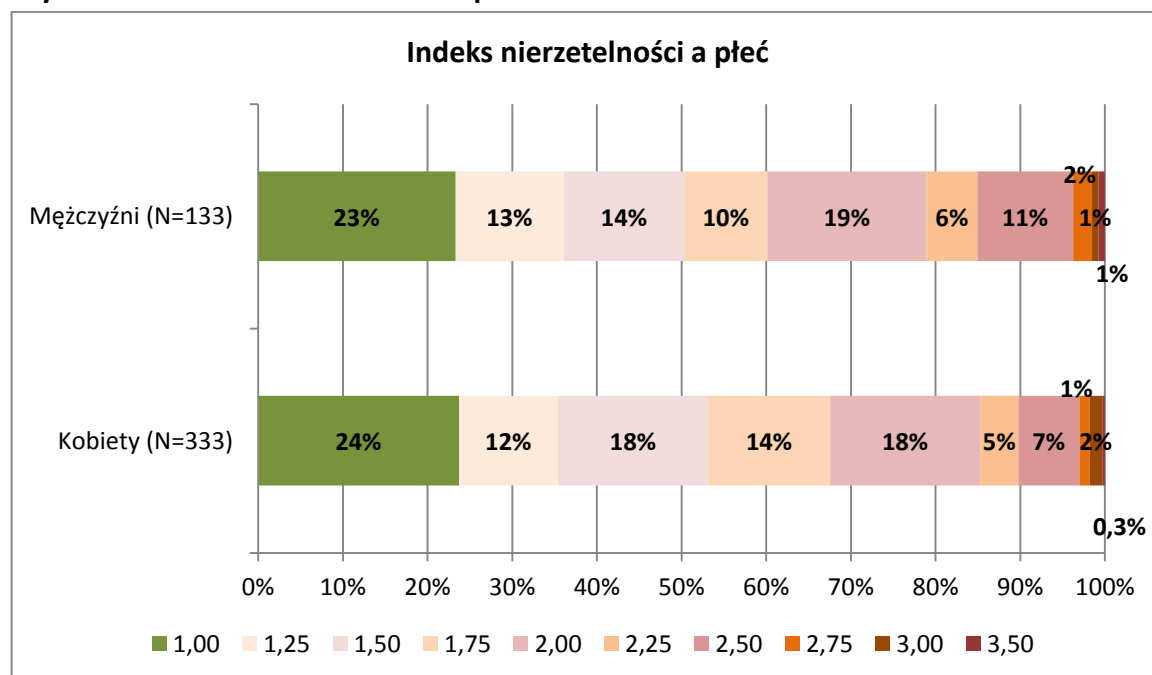
Tej samej karze [3 lata ograniczenia wolności - MH] podlega ten, kto rozpowszechnia bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystycznego wykonania albo publicznie zniekształca taki utwór, artystyczne wykonanie, fonogram, wideogram lub nadanie. (rozd. 14 art. 115 §2)

Do równie często występujących błędów należało już opisane uzyskanie zgody autora na przypisanie sobie jego pracy, a także usprawiedliwianie plagiatu popełnionego nieświadomie bądź w wyniku nieznajomości zasad sporządzania przypisów. Klóci się to z podstawową zasadą prawa: *Ignorantia iuris nocet*.

4.4.2. Cechy społeczno-demograficzne a studencka nieuczciwość

Badani mężczyźni ściąągają nieznacznie częściej niż kobiety. Średnia wartość indeksu dla kobiet to 1,63, dla mężczyzn 1,68. Kobiety ściąągają raczej okazjonalnie, mężczyźni raczej kilkakrotnie lub regularnie. O ile nieoszukujących kobiet i mężczyzn jest prawie tyle samo (23% i 24%), to w przypadku drugiego krańca skali (ściąąganie regularne – wartość indeksu równa 3,5) możemy mówić o większej reprezentacji mężczyzn (0,3% w porównaniu z 1%).

Wykres 45. Indeks nierzetelności a płeć.

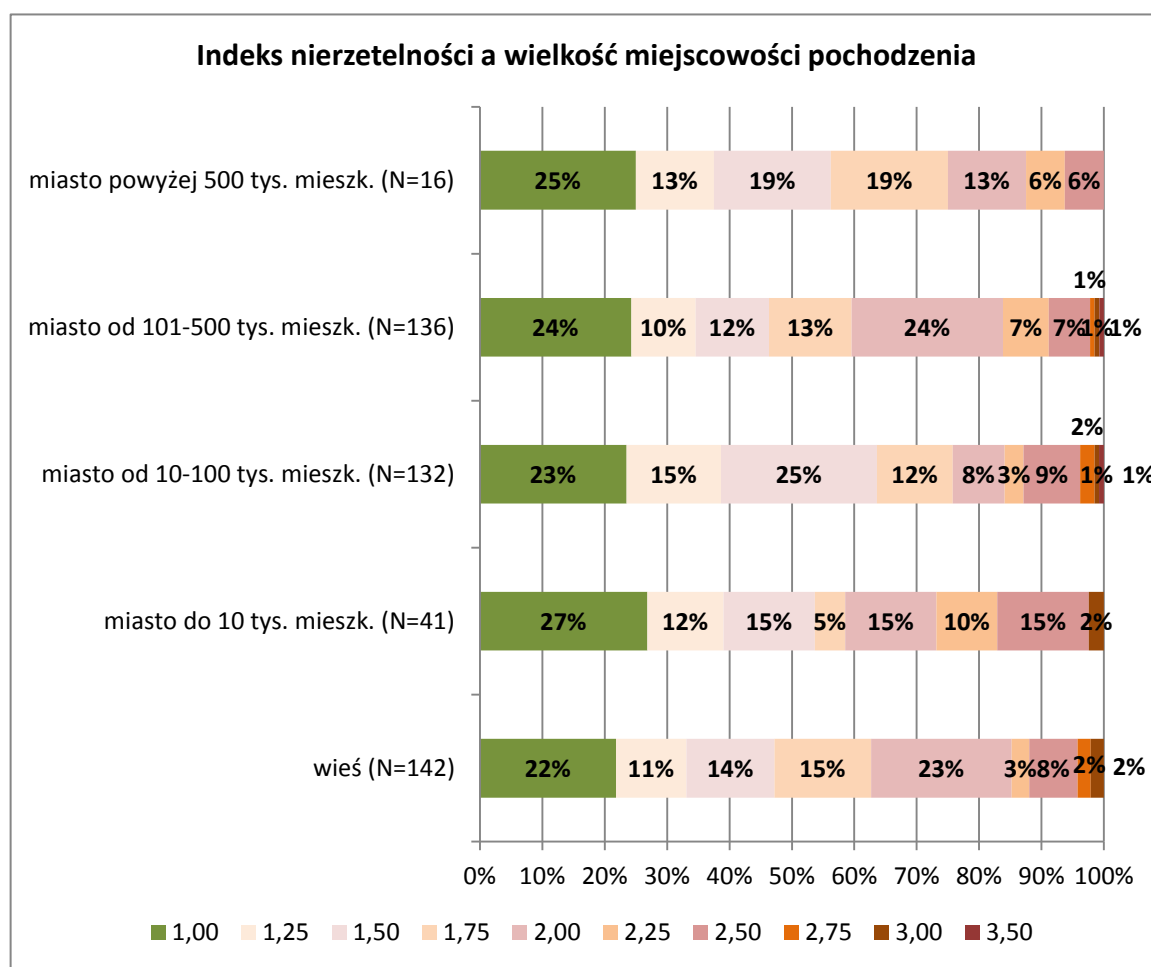

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Ponieważ badanie objęło swym zasięgiem jedynie studentów czwartego roku studiów (pierwszego roku drugiego stopnia), sprawdzanie korelacji między wartością indeksu a wiekiem jest nieuzasadnione. Różnicowanie wiekowe prawdopodobnie częściowo wynikało ze sposobu zrozumienia pytania (wiek według daty urodzenia/wiek rocznikowy).

Porównanie danych dotyczących ściągania i plagiatowania w grupach osób pochodzących z miejscowości różnej wielkości nie wskazuje na istnienie wyraźnego korelacji. Średnie wartości indeksu wynoszą (kolejno od wsi do bardzo dużego miasta): 1,67; 1,68; 1,59; 1,66; 1,56. Można stwierdzić, że im większa miejscowość pochodzenia, tym rzadsze oszukiwanie, ale tego wniosku nie potwierdzają dane ze średnich miast (10-100 tysięcy).

Wykres 46. Indeks nierzetelności a wielkość miejscowości pochodzenia.

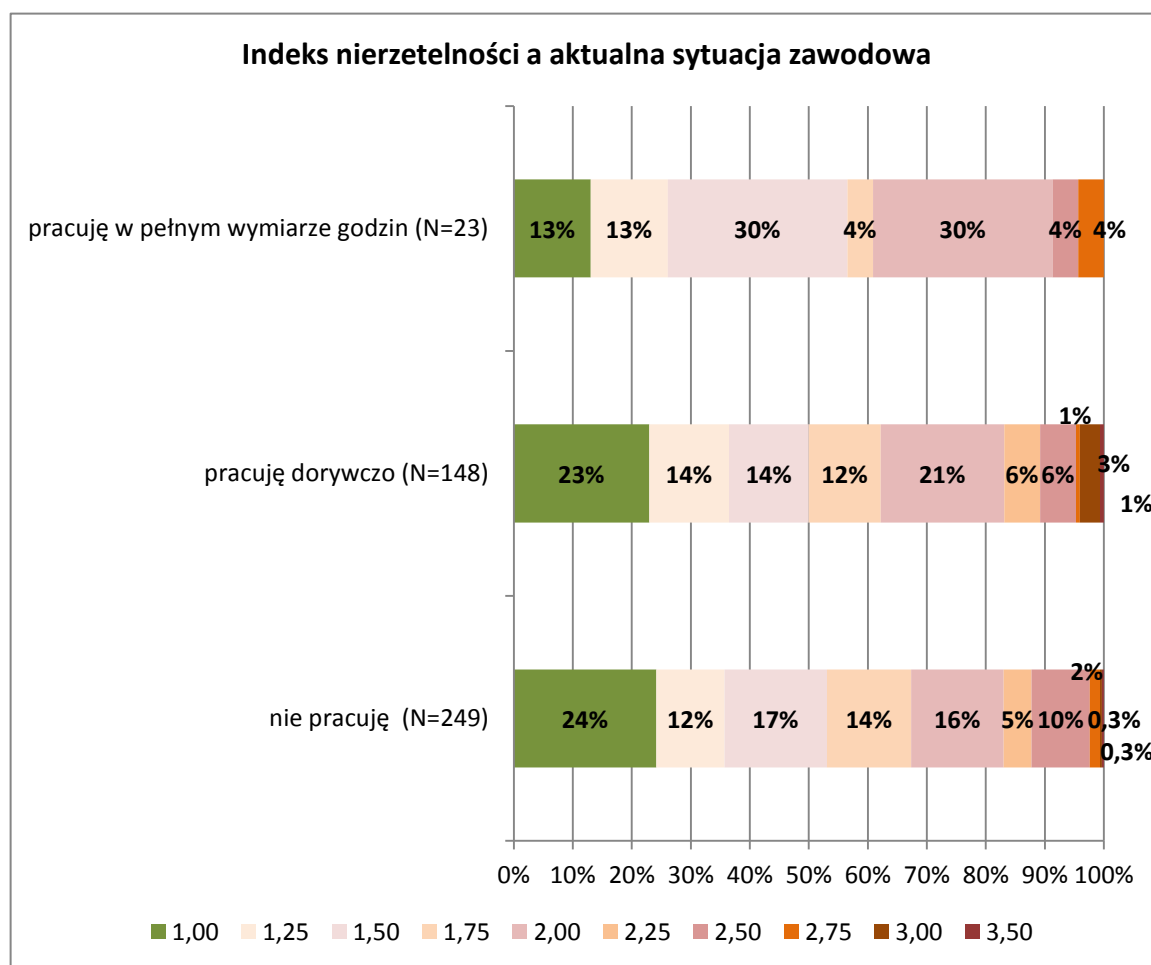

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Widać wyraźne różnice w zakresie ściągania i plagiatowania w zależności od sytuacji zawodowej studenta. Niepracujący deklarują średnio nieco rzadsze oszukiwanie (średnia 1,63 w porównaniu z 1,67 dla pracy dorywczej i 1,66 dla pracy w pełnym wymiarze). Warto zwrócić uwagę na różnice w zakresie skrajnie wysokich wartości indeksu (częste oszukiwanie). Takich przypadków jest szczególnie dużo w grupie osób pracujących dorywczo. Można to wyjaśnić potencjalnie wyższą umiejętnością organizowania czasu osób z tej grupy

i poczuciem stabilności zatrudnienia. Studenci pracujący w pełnym wymiarze zwykle jakoś dopasowują obowiązki pracy do aktywności na uczelni – wiedzą też, jakich obciążeń się spodziewać. Ci pracujący dorywczo nie zawsze mają ten komfort. Sytuacja presji czasowej może sprzyjać wykształceniu nawyku oszukiwania. Niemniej widać, że praca w czasie studiów, przynajmniej na poziomie wpływu na uzyskane deklaracje, sprzyja oszukiwaniu – i to raczej kilkukrotnemu lub regularnemu.

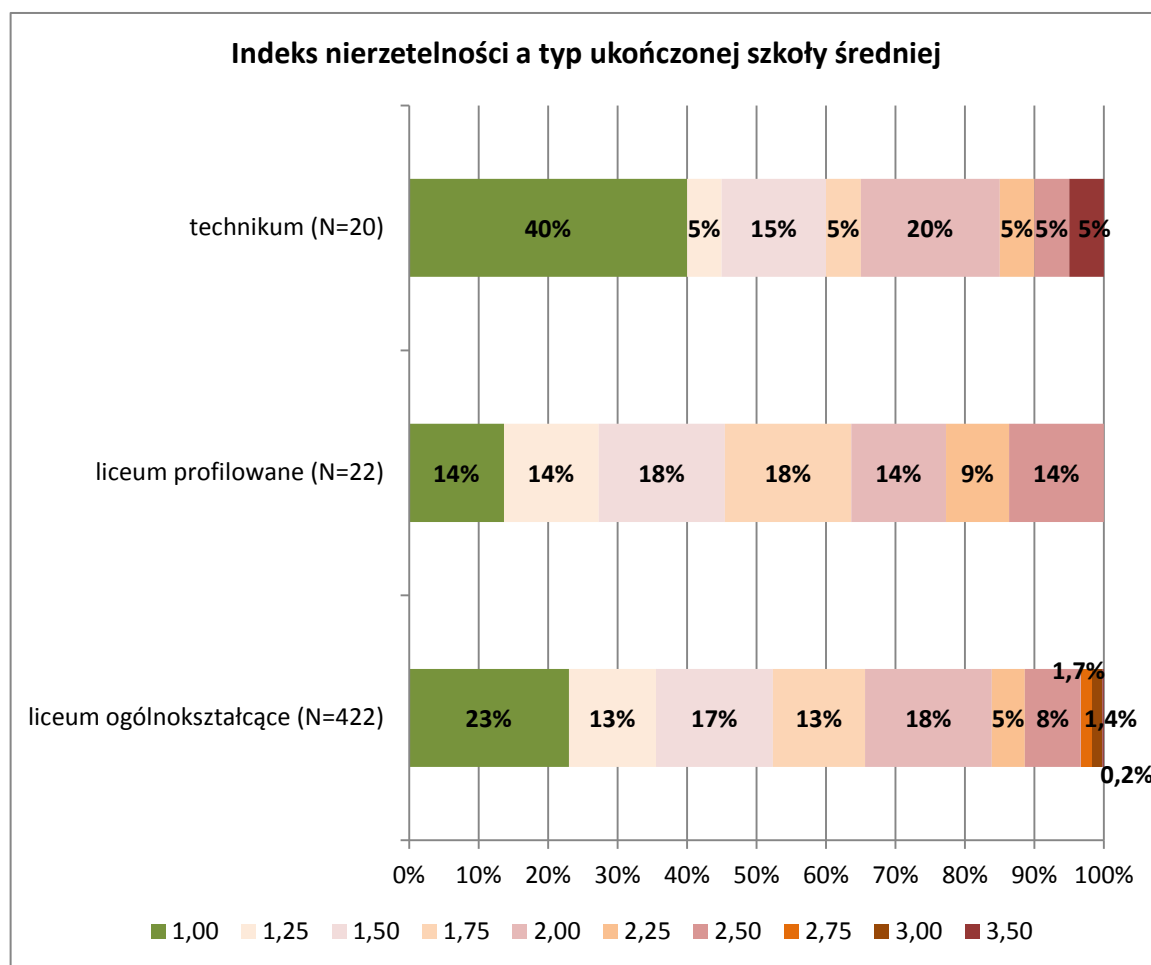
Wykres 47. Indeks nierzetelności a aktualna sytuacja zawodowa.

Odpowiedzi „inne” i „brak danych” wykluczono z procentowania – zbyt małe liczebności. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Typ szkoły również bardzo wyraźnie różnicuje deklarowane zachowania nierzetelne. Szczególnym przypadkiem są tutaj absolwenci techników, wśród których jest bardzo wiele skrajnych deklaracji (brak oszukiwania i regularne oszukiwanie). Jednocześnie średnia wartość indeksu dla tego typu szkoły średniej jest najniższa - 1,59 w porównaniu z 1,64 dla liceów ogólnokształcących i 1,72 dla profilowanych. Być może studenci techników przyjmują po prostu dwie skrajne strategie studiowania – korzystanie z okazji do nieuczciwości lub wykluczanie takich zachowań.

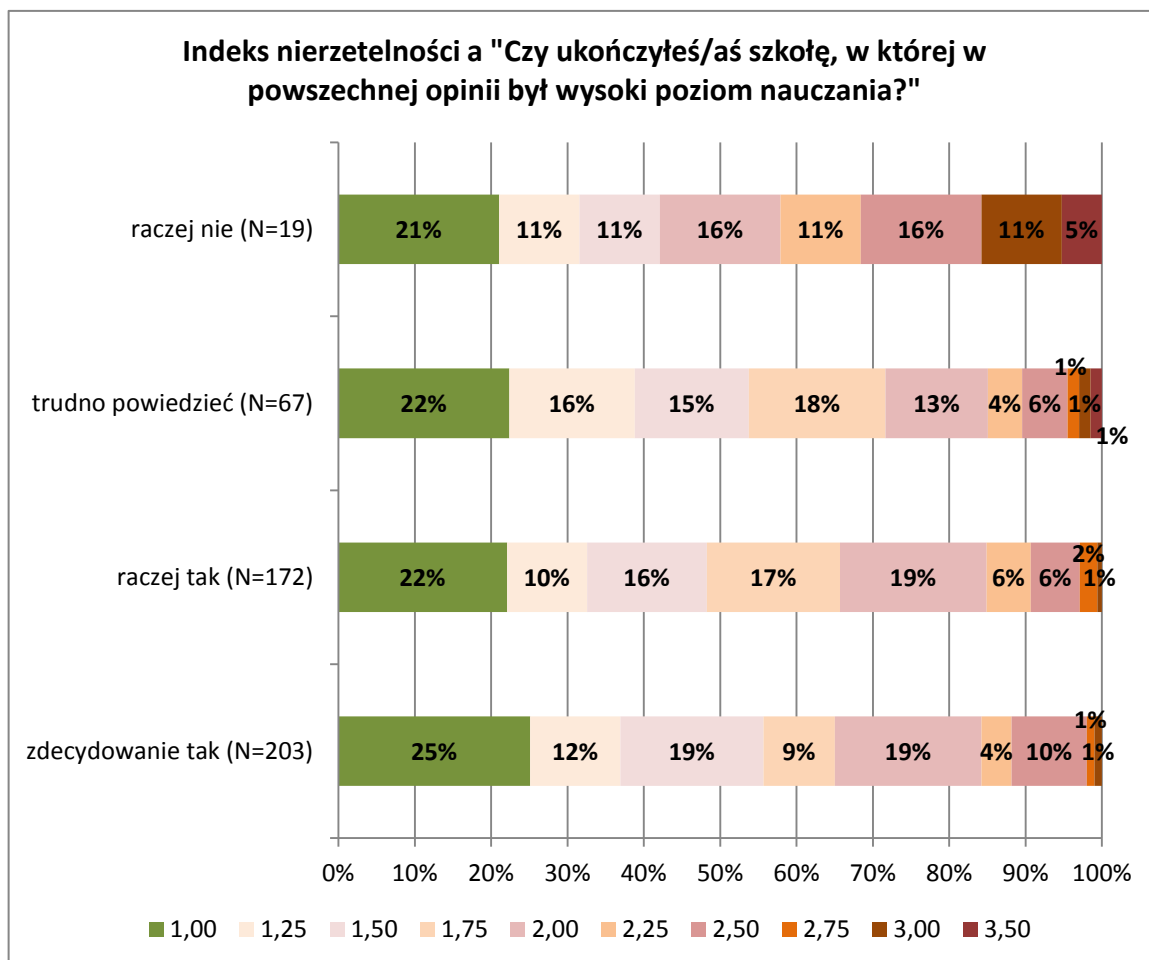
Wykres 48. Indeks nierzetelności a typ ukończonej szkoły średniej.

Odpowiedzi „inne” wykluczono z procentowania – zbyt małe liczebności. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Można zauważyć zależność między postrzeganym poziomem nauczania w ukończonej szkole średniej a częstotliwością ściągania i plagiatowania. Im wyższy określony (pozytywny lub negatywny) postrzegany poziom nauczania w szkole ponadgimnazjalnej (oceniany na skali od zdecydowanie wysokiego do zdecydowanie niskiego), tym rzadsze oszukiwanie (średnie wartości indeksu odpowiednio: 1,62 dla zdecydowanie tak, 1,65 dla raczej tak, 1,95 dla raczej nie). Zmiany widać również przy analizowaniu skrajnych wartości indeksu. Im niższy postrzegany poziom nauczania, tym rzadziej deklarowano całkowitą uczciwość (indeks równy jeden), a częściej regularne oszukiwanie. Widać bardzo wyraźną większą reprezentację wysokich wskaźników indeksu w przypadku negatywnych ocen poziomu nauczania w szkole średniej. Ściąganie i plagiatowanie na studiach może być więc efektem problemów w nauce wynikających z zaniedbań na poprzednich etapach edukacji.

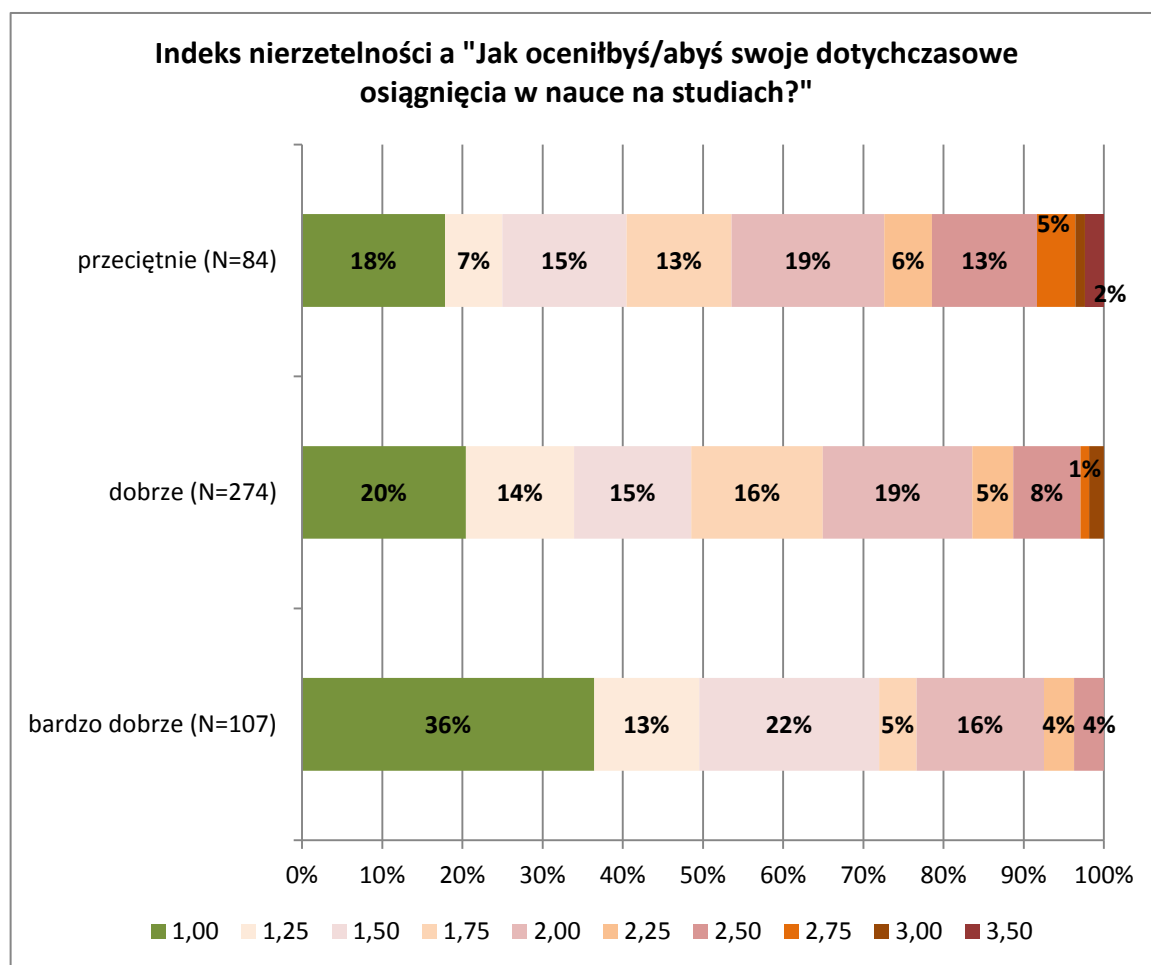
Wykres 49. Indeks niezetelności a postrzegany poziom nauczania w ukończonej szkole średniej.

Wykluczono odpowiedź „zdecydowanie nie” – zbyt małe liczebności. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Zauważyć można również korelację między częstością oszukiwania a autooceną osiągnięć na studiach. Im lepiej ktoś sobie (subiektywnie) radzi, tym częściej zachowuje się uczciwie. Dotyczy to zwłaszcza studentów, we własnej ocenie, bardzo dobrych (średnia indeksu równa 1,44 w porównaniu z 1,66 dla oceny dobrej i 1,82 dla oceny przeciętnej).

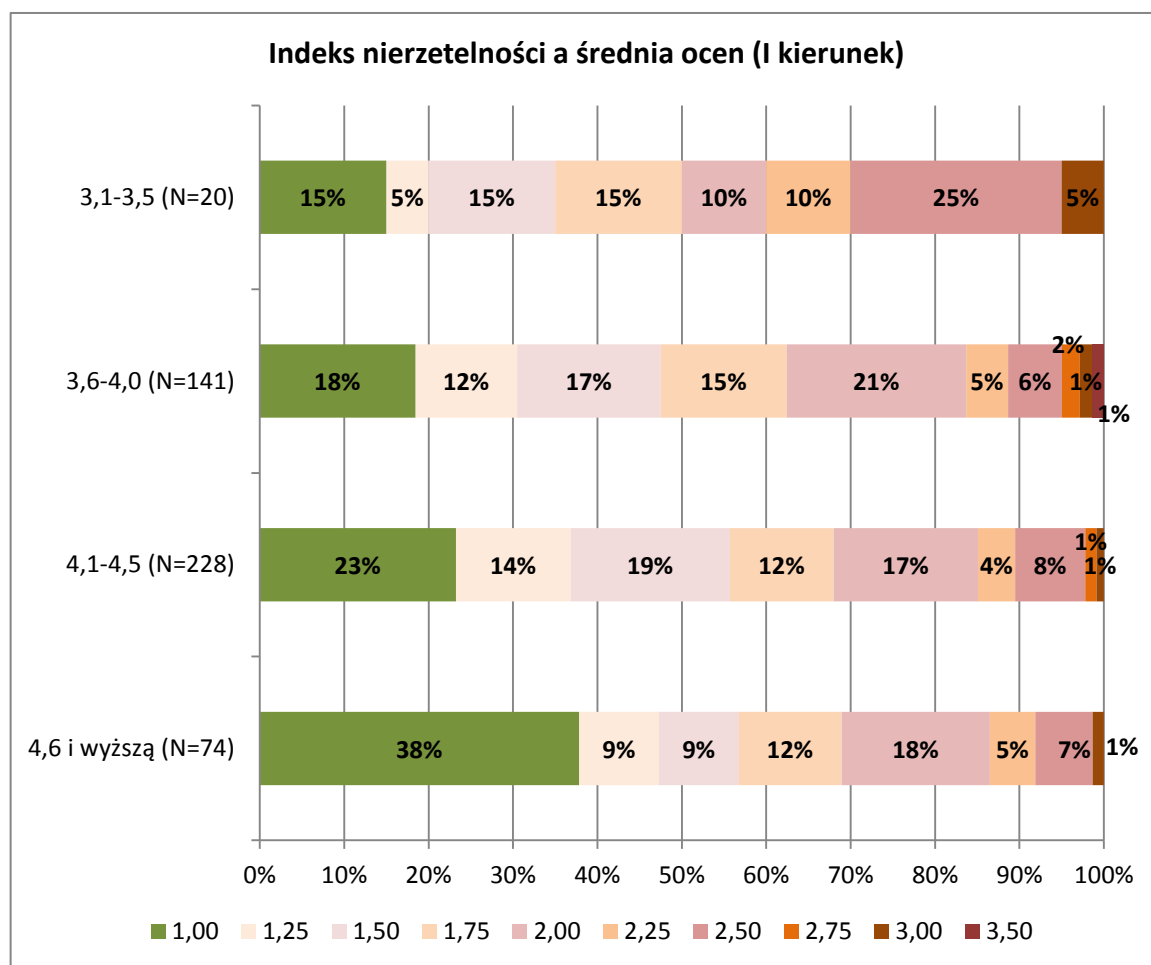
Wykres 50. Indeks nierzetelności a autoocena osiągnięć na studiach.

Wykluczono odpowiedzi „źle” i „bardzo źle” – zbyt małe liczebności. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

Ten wniosek potwierdzają deklarowane średnie ocen w poprzednim roku akademickim. Im wyższa średnia (szczególnie 4,6 i wyższa), tym częstsza deklarowana całkowita uczciwość. Średnie wartości indeksów w podanych kategoriach (dla pierwszego deklarowanego kierunku studiów) to kolejno: 1,53 dla średniej 4,6 i wyższej; 1,61 dla średniej 4,1-4,5; 1,70 dla średniej 3,6-4,0 oraz 1,90 dla średniej 3,1-3,5. Należy zwrócić uwagę na fakt, że wyjaśnieniem korelacji mogą być nie tylko rzeczywiste zachowania badanych, ale też ich opinia na temat tego, do czego można się przyznać. Być może dobrzy studenci rzadziej przyznają, że ściągali, aby nie podważać własnych wyników.

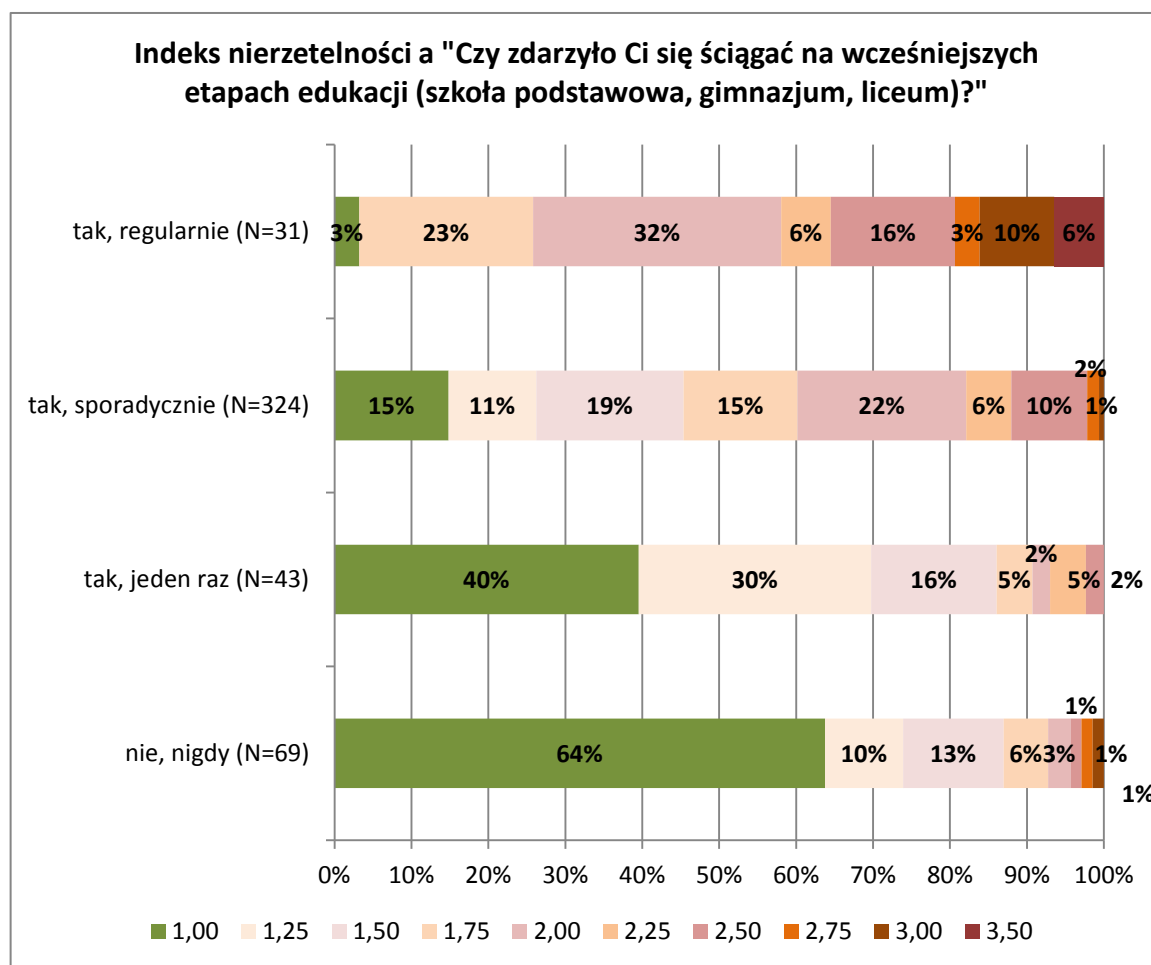
Wykres 51. Indeks nierzetelności a średnia ocen.

Wykluczono odpowiedzi „brak danych” – zbyt małe liczebności. Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

W badaniu zamierzano również sprawdzić, na ile ściąganie i plagiatowanie jest zachowaniem wyuczonym. Służyło temu pytanie dotyczące ściągania na poprzednich etapach edukacji. Widać bardzo wyraźnie, że im rzadziej oszukuje się przed studiami, tym rzadziej oszukuje się w ich trakcie. Średnie indeksu to kolejno: 1,24 dla osób, które nie ściągają nigdy na poprzednich etapach edukacji; 1,31 dla ściągających raz; 1,72 dla ściągających sporadycznie i 2,23 dla ściągających regularnie.

Wykres 52. Indeks nierzetelności a ściąganie na wcześniejszych etapach edukacji.

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Pryzmat”

4.4.3. Procedury a studencka nieuczciwość

Jednym z wyjaśnień, oczywiście, częściowych, obecności ściągania i plagiowania jest brak lub niedoskonałość procedur reagowania w przypadku stwierdzenia takich zachowań. W związku z tym postanowiono zapytać o to, czy istnieją, sformalizowane lub nie, procedury postępowania w takich sytuacjach na uczelni. Zapytano również o ten wymiar strategii, który związany jest z zapobieganiem, czyli o istnienie specjalnych zajęć i dokumentów, które byłyby dla studentów wskazówką, jak nie popełniać błędów mogących skutkować oskarżeniem o plagiowanie.

4.4.3.1. Procedury a studencka nieuczciwość - zapobieganie

Zajęciami, które powinny wykształcić u studentów umiejętności prawidłowego sporządzania przypisów, są zwykle seminaria magisterskie i licencjackie, czyli przedmioty pojawiające się dość późno - na przedostatnim lub, zwykle, ostatnim roku studiów. Tym samym odpowiedzialnymi za przekazanie tej wiedzy są przede wszystkim promotorzy.

Tego typu informacje są podawane na seminariach ze studentami trzeciego roku studiów pierwszego stopnia, czyli wtedy, kiedy zaczynają pracę nad licencjatem. Czyli pierwsze [zajęcia – BB] są zawsze organizacyjne i na tych zajęciach studenci są informowani o wymogach pisania pracy, o tym, jak powinno się cytować, jak pisać bibliografię [...] i tego, jak praca powinna wyglądać. Potem drugi raz w ramach seminarium magisterskiego, czyli na drugim stopniu. (R3)

Na części wydziałów istnieją też dodatkowe rozwiązania⁵. To przede wszystkim wykłady dotyczące ochrony własności intelektualnej.

Tabela 1 Przedmioty dotyczące ochrony własności intelektualnej na poszczególnych wydziałach kampusu toruńskiego – dane z badania IDI oraz systemu USOS.

Wydział	Kierunek	Nazwa przedmiotu	Forma przedmiotu	Dodatkowe informacje
Biologii i Ochrony Środowiska	biologia, biotechnologia	ochrona własności intelektualnej	wykład	ochrona własności intelektualnej
Filologiczny	filologia polska	nauki pomocnicze historii literatury/ prawo prasowe i autorskie	konwersatorium / wykład	sporządzanie przypisów, korzystanie ze źródeł, ochrona własności intelektualnej
Humanistyczny	socjologia, filozofia, kognitywistyka	technologia pracy umysłowej/ prawo medialne i autorskie/ ochrona własności intelektualnej	konwersatorium /ćwiczenia	techniki uczenia się, sporządzanie przypisów, wygłaszanie referatów, pisanie prac, prowadzenie dyskusji, ochrona własności intelektualnej
Matematyki i Informatyki	matematyka	ochrona własności intelektualnej	wykład	ochrona własności intelektualnej
Nauk Ekonomicznych i Zarządzania	ekonomia, finanse i rachunkowość, zarządzanie	ochrona własności intelektualnej	wykład	ochrona własności intelektualnej
Nauk Historycznych	brak informacji (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii/ Instytut Historii i Archiwistyki/ Instytut Archeologii)	prawo autorskie/ prawo autorskie w Polsce/ vademecum badań historycznych/ ochrona własności intelektualnej	wykład/ konwersatorium	ochrona własności intelektualnej, korzystanie ze źródeł, pisanie prac
Nauk o Ziemi	brak informacji	ochrona	wykład	brak informacji

⁵ Informacje podane przez respondentów zweryfikowano w systemie USOS.

własności intelektualnej				
Nauk Pedagogicznych	praca socjalna, pedagogika	technologia pracy umysłowej/ ochrona własności intelektualnej	ćwiczenia/ wykład/ konwersatorium	techniki uczenia się, sporządzanie przypisów, wygłaszanie referatów, pisanie prac, prowadzenie dyskusji
Politologii i Studiów Międzynarodowych	politologia, dziennikarstwo, bezpieczeństwo wewnętrzne	ochrona własności intelektualnej i prawo autorskie/ prawo autorskie i prawa pokrewne/ wybrane zagadnienia z ochrony własności intelektualnej	konwersatorium / ćwiczenia/ wykład	ochrona własności intelektualnej, szczególnie w kontekście nowych technologii, tworzenie przypisów
Prawa i Administracji	prawo, administracja, administracja i zarządzanie europeistyka, prawo handlowe	prawo autorskie/ ochrona własności intelektualnej/ prawna ochrona własności intelektualnej	wykład/	ochrona własności intelektualnej
Sztuk Pięknych (Instytut Artystyczny)	edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych, grafika, rzeźba, malarstwo, grafika warsztatowa, projektowanie graficzne	promocja kultury wizualnej i prawo autorskie/ ochrona własności intelektualnej	ćwiczenia/ wykład	reklama, prawo autorskie, ochrona własności intelektualnej

Źródło: opracowanie własne – Zespół Realizacji Badań IS UMK „Prymat”

Rzadko można spotkać specjalne dokumenty, które byłyby uniwersalnymi dla studentów danej jednostki poradnikami na temat stosowania przypisów. Na Wydziale Humanistycznym na kierunku „socjologia” istnieje PARNAS – Poradnik Autora Rozprawek Naukowych z Socjologii: <http://www.soc.umk.pl/parnas>, a na Wydziale Sztuk Pięknych na kierunku „ochrona dóbr kultury” – „Instrukcja pracy magisterskiej”.

Część respondentów widziała potrzebę istnienia takiego dokumentu, dla części byłby zbędny i nieuzasadniony.

Nie, takiego dokumentu nie ma. Każdy z pracowników zajmujący się różnymi zakresami czy obszarami [danej dziedziny – BB] wypracowuje swoje mechanizmy informowania studentów, bo jednego dokumentu tak na dobrą sprawę nie da się sporządzić. Trochę inaczej postępują [przedstawiciele jednej dyscypliny – BB], trochę inaczej [przedstawiciele drugiej dyscypliny – BB], inaczej [przedstawiciele trzeciej dyscypliny – BB], a jeszcze inaczej np. [przedstawiciele czwartej dyscypliny – BB]. Także jeden dokument prawdopodobnie byłby niestosowny w takim stopniu, w jakim stopniu są stosowane mechanizmy wypracowane przez poszczególne instytuty bądź też katedry, a nawet zakłady. (RX – fragment zanonimizowany⁶)

Czegoś takiego nie ma. Ale ja dostrzegam potrzebę i fajnie by było, jakbyśmy mogli od kolegów z socjologii zaczerpnąć ten wzorzec i powielić na nasze potrzeby. Mówiąc szczerze, to byłoby naprawdę bardzo przydatne. Jedna rzecz, że osoby, które prowadzą seminaria w ramach tych udogodnień, które Moodle ze sobą niosą, wrzucają tego typu informacje na Moodla i one są dostępne dla studentów, ale jakiś ujednolicony wzorzec, sądzę, że nie byłoby to na pewno głupie. (R6)

Uważam, że taki dokument to zły pomysł, nie pochwalam go. Nie narzucamy studentom określonego wzoru tworzenia przypisów. Jest mnóstwo sposobów ich tworzenia. Studenci sami decydują, jaki wybiorą. (R14)

4.4.3.2. Procedury a studencka nieuczciwość - reagowanie

Procedury postępowania w przypadkach plagiatów zwykle mają charakter nieformalny, chyba że mamy do czynienia z poważnym przewinieniem. Wydziały raczej nie tworzą oddzielnych dokumentów. Najistotniejszym jest statut uczelni, a potem adekwatne ustawy, w tym *Ustawa o szkolnictwie wyższym* i *Ustawa o prawie autorskim*, rozporządzenia oraz kodeks karny.

Najpierw musi być zgłoszenie ze strony pracownika. Spotykam się z pracownikiem, wyjaśniamy sobie sposób procedowania. Proszę go o wskazanie miejsc, które są inkryminowane w pracy, wskazanie źródła, napisanie podania. Potem spotykam się ze studentem, rozmawiam, przedstawiam tę listę miejsc, które są plagiatem. Mówię o konsekwencjach, kieruję wszystko do uczelnianej komisji dyscyplinarnej albo też, jeśli dotyczy to pracy zaliczeniowej i jest to tylko niewielki fragment, udzielam po prostu nagany, informując o tym pracownika. [...] Zawsze postępuję tak: albo jeśli jest to sprawa błaha, kończy się na naganiu z mojej strony, albo jeśli jest to sprawa poważna, czyli dotyczy pracy magisterskiej, licencjackiej albo w całości pracy zaliczeniowej, wówczas kieruję sprawę do dyscyplinarnej komisji. (R1)

Problemy związane ze ściąganiem rzadko trafiają na szczebel dziekański czy uczelniany. Takie sytuacje dotyczą raczej plagiatów. Wiele spraw rozwiązywanych jest w relacji student-pracownik. Poważniejsze przypadki rozpatrują dziekani, a szczególnie istotne uczelniana komisja dyscyplinarna i prokuratura. Stopniowalny jest nie tylko szczebel rozpatrywania sprawy, ale i karania. Wypowiedzi pracowników potwierdzają to, o czym pisali studenci – zwykle stosuje się umiarkowane kary (nagana, brak zaliczenia, konieczność poprawy, rozmowa pouczająca), daje się szansę poprawy.

---

⁶ Nie wszyscy respondenci udzielający wywiadów pogłębionych wyrazili zgodę na podanie ich danych w raporcie, stąd w niektórych miejscach pojawiają się cytaty zanonimizowane. Tam, gdzie identyfikacja respondenta nie jest trudna, potwierdzono, że respondent zgodził się na umieszczenie jego danych w podsumowaniu wyników.

Dla każdego takiego przypadku za pierwszym razem przeprowadzamy tylko rozmowę, która się kończy informacją, że każdy następny będzie poważnie traktowany i rozpatrywany przez komisję dyscyplinarną. Oczywiście, taki człowiek, który dokonał tego wykroczenia, traci wszelkie korzyści, które z tego uzyskał. To znaczy, nie ma możliwości, nie ma mowy o tym, żeby uzyskać zaliczenie takiego ściąganego kolokwium, albo żeby zaliczyć mu pracę, która jest niesamodzielna. (R9)

Wykładowca zawiadamia prodziekana, ten natomiast informuje rektora i wtedy rektor poleca wszczęcie postępowania wyjaśniającego. I jeśli są ku temu podstawy, to znaczy, widać, że sprawa wyczerpuje znamiona postępowania dyscyplinarnego, to rzecznik podejmuje decyzję o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego. Informuje o tym osobę, która jest potencjalnym sprawcą, zbiera dowody, przesłuchuje obwinionego, świadków, czyli wykładowcę, analizuje dokumenty, czyli źródło plagiatu i samą pracę i następnie przesłuchuje kogoś w charakterze obwinionego - tak na kształt postawienia zarzutów w sprawach karnych. Wtedy ktoś jest już obwiniony tak jak w sprawach karnych, a następnie jest wystosowanie wniosku o ukaranie do komisji dyscyplinarnej (w której, z tego co wiem, też zasiadają pracownicy Wydziału Prawa i Administracji), sądu koleżeńskiego bądź też wniosku do pana rektora (w sytuacji, gdy mówimy o przewinieniu mniejszej wagi) o wymierzenie kary upomnienia. Oczywiście nie dyskwalifikuje to postępowania karnego, te konsekwencje mogą się dublować. (R15)

Warto zwrócić uwagę na ten pierwszy etap procedury mający formę rozmowy. Pracownicy przywiązują do niego sporą wagę, uznając, że warto dać drugą szansę, ale osoba winna powinna mieć świadomość tego, jakie błędy popełniła. Bardzo ważne jest też dokładne wyjaśnienie sprawy. Istotą jest bowiem nie tyle ukaranie, co zapobieganie takim działaniom w przyszłości.

Zazwyczaj zaczynam od prostego pytania, czy ci ludzie na co dzień kradną w sklepach. Czy tak sobie wchodzi do różnych sklepów, wynoszą różne rzeczy z półek, czy to jest ich normalną praktyką. Zdziwienie, które się na początek pojawia, wyraża zupełne nieuświadomienie sobie faktu, jakie są znamiona czynów, które popełniają. [...] Dokładnie mu pokazuję, czym jest przestępstwo przeciwko własności intelektualnej, czym jest taka kradzież własności intelektualnej, jakie są konsekwencje, jaka jest ścieżka, procedura, która może być uaktywniona, związana właśnie z postępowaniem dyscyplinarnym, któremu może towarzyszyć także druga ścieżka procedury karnej poza murami naszej uczelni. [...] W większości przypadków studenci przyznają się do winy, przepraszają, mówią, że nie wiedzieli, nie rozumieli i tak się stało. I że to się w życiu więcej nie powtórzy. (R5)

Procedura na szczeblu uczelni jest wykorzystywana na tyle rzadko (brak albo kilka przypadków w kadencji dziekana), że wielu respondentów nie znało jej dokładnie.

Istnieje komisja dyscyplinarna, istnieje procedura dyscyplinarna wobec studentów czy doktorantów. Natomiast czy w szczególności w sprawach takiej nieuczciwości, nierzetelności naukowej są jakieś specjalne procedury? Wątpię. Ale tak jak mówię, u nas tego za dużo nie ma, nie mamy za dużo doświadczenia w tym zakresie. (R11)

4.4.4. Możliwy wpływ na minimalizację ściągania i plagiatowania

Przedstawiciele kary uczelni zwykle widzą możliwość wpływania na zmianę skali zachowań nieuczciwych wśród studentów. Wśród możliwych rozwiązań znalazły się:

- działania edukacyjne obejmujące wszystkie etapy edukacji, przekazywanie informacji na temat tego, co jest uznawane za działania nierzetelne, a co jest dopuszczalne, a także nadawanie tym działaniom znaczeń moralnych (uczciwe/nieuczciwe),

- dbanie o jakość pracy pracowników dydaktycznych – praca zindywidualizowana, dbanie o studentów zdolnych i ambitnych, aktywnych; dawanie własnego przykładu, stosowanie jasnych zasad, rzetelne przeprowadzania zaliczeń, reagowanie na nieuczciwość,

- powszechne wykorzystywanie łatwych w obsłudze systemów antyplagiatowych (jednak ze świadomością ich ograniczeń), a także ulepszanie tych programów, co może jednak skutkować błędnym kołem ulepszania programów i uczenia się ich oszukiwania przez studentów,

- prezentowanie prac pisemnych zwiększające prawdopodobieństwo, że to praca autorska i że autor ją zna,

- przygotowywanie prac magisterskich na potrzeby konkretnych firm,

- powszechnie znane i przejrzyste reguły karania za nieuczciwe zachowania oraz skuteczność i jawność karania (nagłaśnianie spraw),

- wsparcie ze strony władz uczelni dla osób zgłaszających nieuczciwe zachowania,

- kształtowanie postawy braku akceptacji dla tego typu zachowań w świadomości społecznej,

- wprowadzenie zasad zdrowej konkurencji na studiach,

- zmniejszenie biurokratyzacji nauczania,

- większa selekcja na etapie rozpoczęcia studiów,

- zlikwidowanie prac magisterskich i zastąpienie ich egzaminem ustnym.

5. ZAŁĄCZNIKI

5.1. Kwestionariusz ankiety audytoryjnej⁷

Wypełnia ankieter!

Kod ankietera: .....

Nazwa wydziału (skrót): .....

Nr ankiety: .....

Data przeprowadzenia ankiety: .....

Jak wykiwać system - studencka zaradność czy oszustwo?

Zespół Realizacji Badań Instytutu Socjologii UMK „Pryzmat” przeprowadza badanie na temat tego, jak studenci postrzegają korzystanie z niedozwolonych pomocy naukowych. Chcielibyśmy Cię poprosić o wyrażenie szczerej opinii na ten temat. Wyniki posłużą nam tylko do celów naukowych. Twoje odpowiedzi pomogą nam lepiej poznać to zjawisko i stworzyć raport badawczy. Twoje odpowiedzi będą poufne, a wszystkie zgromadzone dane zostaną przedstawione w sposób zbiorczy. Prosimy o możliwie wyczerpujące odpowiedzi. Jeśli w trakcie wypełniania kwestionariusza będziesz miał/a jakieś wątpliwości, zwróć się o pomoc do osoby przeprowadzającej ankietę.

Wypełnienie ankiety zajmie około 10 minut.

Wybrane odpowiedzi prosimy zakreślać kółkiem.

Tam, gdzie nie zaznaczono inaczej, należy wybrać TYLKO JEDNĄ odpowiedź.

Część I

1. Płeć: ☐ M   ☐ K

2. Wiek (w latach): .....

3. Kierunek/rok/stopień studiów (wymień wszystkie)

	kierunek studiów	rok studiów	stopień studiów
1			
2			
3			

4. Wielkość miejscowości pochodzenia

☐ wieś

☐ miasto do 10 tys. mieszk.

☐ miasto od 10-100 tys. mieszk.

☐ miasto od 101-500 tys. mieszk.

☐ miasto powyżej 500 tys. mieszk.

☐ nie wiem

⁷ Kwestionariusz miał pięć stron. Pytania zgrupowano w układzie pionowym dwukolumnowym.

5. Aktualna sytuacja zawodowa

- ☐nie pracuję
☐pracuję dorywczo
☐pracuję w pełnym wymiarze godzin

6. W szkole jakiego typu zdałeś/aś egzamin maturalny?

- ☐liceum ogólnokształcące
☐liceum profilowane
☐technikum
☐inne (jakie?).....

7. Czy ukończyłeś/aś szkołę, w której w powszechnej opinii był wysoki poziom nauczania?

- ☐zdecydowanie tak
☐raczej tak
☐trudno powiedzieć
☐raczej nie
☐zdecydowanie nie

8. Jak ocenilibyś/abyś swoje dotychczasowe osiągnięcia w nauce na studiach?

- ☐bardzo dobrze
☐dobrze
☐przeciętnie
☐źle
☐bardzo źle

9. Jaką w poprzednim roku akademickim uzyskałeś/aś średnią na poszczególnych kierunkach?

I kierunek	II kierunek	III kierunek
☐ 4,6 i wyższą	☐ 4,6 i wyższą	☐ 4,6 i wyższą
☐ 4,1-4,5	☐ 4,1-4,5	☐ 4,1-4,5
☐ 3,6-4,0	☐ 3,6-4,0	☐ 3,6-4,0
☐ 3,1-3,5	☐ 3,1-3,5	☐ 3,1-3,5
☐ 3,0 i niższą	☐ 3,0 i niższą	☐ 3,0 i niższą
	☐ nie dotyczy	☐ nie dotyczy

10. Czy zdarzyło Ci się ściągać na wcześniejszych etapach edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum)?

- ☐nie, nigdy
☐tak, jeden raz
☐tak, sporadycznie
☐tak, regularnie

11. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się korzystać na kolokwium z jakiegokolwiek regulaminowo zabronionej pomocy?(np. ściagi, "gotowca")

- ☐nie, nigdy (przejdź do pyt. 14)
- ☐tak, jeden raz
- ☐tak, kilkakrotnie
- ☐tak, robię to regularnie

12. Czy zostałeś/aś na tym przyłapany/a?

- ☐tak
- ☐nie (przejdź do pyt. 14)
- ☐podejrzewam, że zostałem/am zauważony/a, jednak osoba prowadząca kolokwium nie podjęła działania(przejdź do pyt. 14)

13. Czy wyciągnięto wobec Ciebie którąś z poniższych konsekwencji? Zaznacz wszystkie prawdziwe.

- ☐zwrócenie uwagi
- ☐wyproszenie z sali
- ☐obniżenie oceny
- ☐niezaliczenie egzaminu z możliwością późniejszej poprawy
- ☐niezaliczenie egzaminu z brakiem możliwości poprawy
- ☐rozmowa dyscyplinująca z prowadzącym zajęcia
- ☐rozmowa dyscyplinująca z dyrektorem/dziekanem itp.
- ☐wydalenie z uczelni
- ☐inną (jaką?).....
- ☐nie, żadnej

14. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się korzystać na egzaminie z jakiegokolwiek regulaminowo zabronionej pomocy?(np. ściagi, "gotowca")

- ☐nie, nigdy (przejdź do pyt. 17)
- ☐tak, jeden raz
- ☐tak, kilkakrotnie
- ☐tak, robię to regularnie

15. Czy zostałeś/aś na tym przyłapany/a?

- ☐tak
- ☐nie(przejdź do pyt. 17)
- ☐podejrzewam że zostałem/am zauważony/a, jednak osoba prowadząca egzamin nie podjęła działania(przejdź do pyt. 17)

16. Czy wyciągnięto wobec Ciebie którąś z poniższych konsekwencji? Zaznacz wszystkie prawdziwe.

- ☐zwrócenie uwagi
- ☐wyproszenie z sali
- ☐obniżenie oceny
- ☐niezaliczenie egzaminu z możliwością późniejszej poprawy
- ☐niezaliczenie egzaminu z brakiem możliwości poprawy
- ☐rozmowa dyscyplinująca z prowadzącym zajęcia
- ☐rozmowa dyscyplinująca z dyrektorem/dziekanem itp.
- ☐wydalenie z uczelni
- ☐inną (jaką?).....

☐nie, żadnej

Część III

Piszesz bardzo trudny i ważny z punktu widzenia Twoich studiów egzamin, do którego nauka przychodziła Ci z wielkim trudem. Wiesz również, że większość osób z Twojego roku miało z tym trudności.

17. Oceń szanse, że zachowasz się tak jak w podanych niżej przykładach. Przypomnij sobie rzeczywiste sytuacje. Czy przygotujesz sobie pomoc naukową (ściągę) z najtrudniejszymi zagadnieniami i definicjami?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

18. Wiadomo, że prowadzący co roku daje studentom do rozwiązania ten sam arkusz egzaminacyjny. Czy zajrzysz do krążących od lat po wydziale kopii?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

19. Siedzisz obok najlepszego/j na roku studenta/ki i jesteś w stanie zobaczyć odpowiedzi na jego/jej arkuszu. Czy skorzystasz z okazji porównania swoich odpowiedzi z jego/jej?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

20. Prowadzący zajęcia pozwala studentom korzystać w trakcie egzaminu ze swoich notatek, książek i zasobów sieciowych, o ile nie będą oni komunikować się między sobą. Czy mimo wszystko spróbujesz się z kimś skomunikować?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

21. Siedzący/a obok Ciebie kolega/koleżanka prosi o pomoc w udzieleniu odpowiedzi na pytanie, które nie sprawiło Ci szczególnego problemu. Czy pomożesz mu/jej?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

22. Czy Twoim zdaniem jest różnica między ściąganiem w czasie zaliczeń ważnych i mniej istotnych?

- ☐ zdecydowanie tak
- ☐ raczej tak
- ☐ trudno powiedzieć
- ☐ raczej nie
- ☐ zdecydowanie nie

23. Czy Twoim zdaniem zjawisko ściągania na studiach jest powszechne?

- ☐ zdecydowanie tak
- ☐ raczej tak
- ☐ trudno powiedzieć
- ☐ raczej nie
- ☐ zdecydowanie nie

24. Czy uważasz zjawisko ściągania za naganne?

- ☐ zdecydowanie tak
- ☐ raczej tak
- ☐ trudno powiedzieć
- ☐ raczej nie
- ☐ zdecydowanie nie

Część IV

25. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się przepisać w pracy zaliczeniowej (eseju, recenzji, opisie itp.) fragment tekstu ze źródła (słowo w słowo lub opisując go własnymi słowami) bez dodania przypisu?

- ☐ nie, nigdy (przejdź do pyt. 28)
- ☐ tak, jeden raz
- ☐ tak, kilkakrotnie
- ☐ tak, robię to regularnie

26. Czy zostałeś/aś na tym przyłapany/a?

- ☐ tak
- ☐ nie (przejdź do pyt. 28)

27. Czy wyciągnięto wobec Ciebie którąś z poniższych konsekwencji? Zaznacz wszystkie prawdziwe.

- ☐ zwrócenie uwagi przez prowadzącego zajęcia
- ☐ konieczność poprawy pracy
- ☐ konieczność napisania nowej pracy na inny temat
- ☐ obniżenie oceny
- ☐ niezaliczenie pracy z możliwością późniejszej poprawy
- ☐ niezaliczenie pracy z brakiem możliwości poprawy
- ☐ rozmowa dyscyplinująca z prowadzącym zajęcia
- ☐ rozmowa dyscyplinująca z dyrektorem/dziekanem itp.
- ☐ prawne (np. zgłoszenie sprawy do prokuratury)
- ☐ inne (jakie?).....
- ☐ żadne

28. Czy w czasie studiów kiedykolwiek zdarzyło Ci się przepisać w pracy dyplomowej fragment tekstu (słowo w słowo lub „przerabiając” tekst) ze źródła bez dodania przypisu?

- ☐nie, nigdy (przejdź do 31)
- ☐tak, jeden raz
- ☐tak, kilkakrotnie
- ☐tak, robię to regularnie
- ☐nie dotyczy, nie zacząłem/am jeszcze pisać pracy dyplomowej (przejdź do pytania 31)

29. Czy zostałeś/aś na tym przyłapany/a?

- ☐tak
- ☐nie (przejdź do pyt. 31)

30. Czy wyciągnięto wobec Ciebie którąś z poniższych konsekwencji? Zaznacz wszystkie prawdziwe.

- ☐zwrócenie uwagi przez prowadzącego zajęcia
- ☐konieczność poprawy pracy
- ☐konieczność napisania nowej pracy na inny temat
- ☐obniżenie oceny
- ☐niezaliczenie pracy z możliwością późniejszej poprawy
- ☐niezaliczenie pracy z brakiem możliwości poprawy
- ☐rozmowa dyscyplinująca z prowadzącym zajęcia
- ☐rozmowa dyscyplinująca z dyrektorem/dziekanem itp.
- ☐prawne (np. zgłoszenie sprawy do prokuratury)
- ☐inne (jakie?).....
- ☐żadne

Część V

31. Przypuśćmy, że piszesz trudną i ważną pracę na zaliczenie, a jednocześnie masz bardzo mało czasu, żeby ją napisać i niewiele wiesz na temat, o którym piszesz. Czy zdecydujesz się przepisać fragmenty źródeł bez przypisu do pracy, tak aby była dłuższa?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

32. Przypuśćmy, że piszesz pracę na temat, do którego jest głównie zagraniczna literatura. Czy umieszczając w swojej pracy przetłumaczony przez siebie fragment książki lub artykułu obcojęzycznego zdecydujesz się podać przypis o jego autorze i oryginalnym pochodzeniu?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

33. Przygotowujesz pracę, w przypadku której wiele informacji zdobyłeś/aś z Internetu. Czy podajesz przypisy do wszystkich źródeł?

- ☐tak, zawsze
- ☐tak, pod warunkiem, że autor tekstu podany jest z imienia i nazwiska

- ☐tak, jeśli dany tekst ukazał się wcześniej w formie drukowanej
- ☐nie
- ☐nie wiem

34. Przypuśćmy, że ktoś zaproponował Ci, że za pieniądze napisze za Ciebie pracę zaliczeniową (lub jej część). Rozważyłbyś/abyś taką możliwość?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

35. Przypuśćmy, że ktoś zaproponował Ci, że za pieniądze napisze za Ciebie pracę dyplomową (lub jej część). Rozważyłbyś/abyś taką możliwość?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

36. Czym jest plagiat? Opisz krótko swoimi słowami.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

37. Czy znasz osobiście kogoś, komu na studiach zarzucono, że popełnił/a plagiat?

- ☐tak
- ☐nie(przejdź do pyt. 39)

38. Jakie konsekwencje wyciągnięto wobec tej osoby?

- ☐zwrócenie uwagi przez prowadzącego zajęcia
- ☐konieczność poprawy pracy
- ☐konieczność napisania nowej pracy na inny temat
- ☐obniżenie oceny
- ☐niezaliczenie pracy z możliwością późniejszej poprawy
- ☐niezaliczenie pracy z brakiem możliwości poprawy
- ☐rozmowa dyscyplinująca z prowadzącym zajęcia
- ☐rozmowa dyscyplinująca z dyrektorem/dziekanem itp.
- ☐wydalenie z uczelni
- ☐prawne (np. zgłoszenie sprawy do prokuratury)
- ☐inne (jakie?).....
- ☐żadne

39. Czy Twoim zdaniem jest różnica między plagiatowaniem w pracach ważnych i mniej istotnych?(np. w pracy dyplomowej i zaliczeniowej)

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

40. Czy Twoim zdaniem zjawisko plagiatowania na studiach jest powszechne?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

41. Czy uważasz zjawisko plagiatowania za naganne?

- ☐zdecydowanie tak
- ☐raczej tak
- ☐trudno powiedzieć
- ☐raczej nie
- ☐zdecydowanie nie

Czy chciałbyś/abyś dodać coś od siebie?

.....

.....

.....

.....

.....

Adres e-mail (aktualny) lub numer telefonu (prywatny/domowy):

.....

Wyjaśnienie

Na podany adres e-mail wyślemy do Ciebie krótką wiadomość z prośbą o potwierdzenie, że wypełniałeś/aś ankietę (lub zadzwonimy na podany numer telefonu i o to zapytamy).

Służy to wyłącznie kontroli ankietatorów. Chcemy mieć pewność, że wyniki badania będą rzetelne i pokażą nam prawdziwy obraz opinii uczniów. Twój e-mail (i telefon) zostaną niezwłocznie usunięte z kontaktów po kontroli ankietatorów. Nikomu nie będą udostępniane i żadne inne wiadomości nie będą do Ciebie wysyłane.

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

5.2. Scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI)

Jak wykiwać system - studencka zaradność czy oszustwo?

SCENARIUSZ INDYWIDUALNEGO WYWIADU POGŁĘBIONEGO (IDI)

Zespół Realizacji Badań Instytutu Socjologii UMK „Pryzmat” przeprowadza badanie na temat studenckiej nieuczciwości i jej postrzegania zarówno przez studentów, jak i przez kadrę uczelni. Chcielibyśmy Pana/ią poprosić o wyrażenie swojej opinii na ten temat. Na podstawie badania opracowany zostanie ogólnodostępny raport.

Chciał(a)bym zapewnić Pana/ią o poufności udzielonych informacji. W żadnym miejscu raportu nie pojawi się Pana/i nazwisko ani żadne dane, które mogłyby wskazać na osobę, która wyraziła daną opinię. Chyba że chciał(a)by Pan/i, aby Pan/i dane pojawiły się w raporcie?

Chciał(a)bym nagrać ten wywiad na dyktafon, ale jedynie po to, żeby uniknąć konieczności robienia notatek w czasie naszej rozmowy. To skróci czas wywiadu. Zapisy wywiadu nie będą nikomu udostępniane. Czy zgadza się Pan/i na taką rejestrację?

Wywiad potrwa około 30-40 minut.

Studencką nieuczciwość definiujemy jako oparte na oszustwie sposoby zaliczania przedmiotów (egzaminów, kolokwiów, prac pisemnych). W zakres tego określenia wchodzi ściąganie (także za przyzwoleniem), pozwalanie na ściąganie, plagiatowanie, fałszowanie bibliografii, pisanie i zlecanie pisania prac za kogoś, wykorzystywanie jako własnych prac napisanych przez inne osoby (nie na zlecenie), podstawianie innych osób na egzaminach (i zastępowanie kogoś), wypełnianie za innych zadań online, wykorzystywanie testów (udostępnionych bez wiedzy prowadzącego) z dawnych lat i tak dalej.

Informacje o respondencie

a) Czym się Pan/i zajmuje? Jaki związek ma Pana/i funkcja na uczelni ze zjawiskiem studenckiej nieuczciwości (ściągania, plagiatowania itp.)? Co należy do Pana/i obowiązków w tym zakresie?

b) Od jak dawna Pan/i je zajmuje?

c) Dlaczego to Pan/i zajmuje to stanowisko? Czy wcześniej zajmował/a się Pani/i podobnymi obowiązkami?

d) Czy na wydziale ktoś jeszcze poza Panem/ią zajmuje się podobnymi sprawami? Jaką funkcję pełni ta osoba? Czym ta funkcja różni się od Pana/i funkcji?

e) Czy na wydziale funkcjonują komisje dyscyplinarne? Jakiej? Czym się zajmują?

Opinia

f) Jak Pan/i definiuje studencką nieuczciwość? Co Pan/i o niej sądzi?

Wydział

g) Jak opisał(a)by Pan/i zjawisko studenckiej nieuczciwości na Pana/i wydziale/instytucie? Czy istnieje na dużą skalę? Od jak dawna to zjawisko jest obserwowane? Jakich studentów dotyczy – czy częściej dziennych czy zaocznych, czy nie ma tu różnicy?

h) Proszę opisać kilka przykładów takich wydarzeń, z którymi miał/a Pan/i do czynienia. Jakiego typu nieuczciwości dotyczyły? Kogo? Jakie kroki podjęto? Jakie były konsekwencje?

i) Czy na Pana/i wydziale istnieje procedura postępowania w takich sytuacjach? Jak ona wygląda? Dlaczego właśnie tak?

j) Czy na wydziale są zajęcia dotyczące prawidłowego sporządzania przypisów, korzystania ze źródeł, praw autorskich itp.? Jak one wyglądają? Kto je prowadzi? Ze studentami którego roku, jakiego trybu?

k) Czy jest dokument skierowany do studentów z wytycznymi dotyczącymi prawidłowego stosowania przypisów korzystania ze źródeł, praw autorskich itp.? Jak ten dokument wygląda? Jak się nazywa? Co zawiera? Czy studenci znają ten dokument, korzystają z niego? Czy ktoś to sprawdza?

Uczelnia

l) A jak to wygląda w skali uczelni? Czy zjawisko studenckiej nieuczciwości istnieje na dużą skalę? Od jak dawna to zjawisko jest obserwowane? Jakich studentów dotyczy – czy częściej dziennych czy zaocznych, czy nie ma tu różnicy?

m) Proszę opisać kilka przykładów takich wydarzeń. Jakiego typu nieuczciwości dotyczyły? Kogo? Jakie kroki podjęto? Jakie były konsekwencje?

n) Czy na UMK istnieje procedura postępowania w takich sytuacjach? Jak ona wygląda? Dlaczego właśnie tak?

Zmiany zjawiska i skala w Polsce

o) Czy Pana/i zdaniem problem ściągania i plagiatowania zwiększył się czy może zmniejszył się w przeciągu ostatnich kilku/kilkunastu lat? Na jakiej podstawie tak Pan/i twierdzi?

p) Czy rozwój i upowszechnienie technologii (smartfony, komputery mobilne itp.) wpłynął na zmianę sposobu ściągania i plagiatowania? Jeśli tak, to w jaki sposób?

q) Czy wie Pan/i coś o tym, jak to wygląda na innych uczelniach w Polsce lub za granicą? Jeżeli tak, to jak?

r) Co Pana/i zdaniem sprawia, że studenci popełniają plagiaty? Proszę wymienić 3-4 najważniejsze przyczyny.

s) Jak Pani/Pana zdaniem można wpłynąć na zmniejszenie tego zjawiska? Czy w ogóle można? Jakimi narzędziami? Kto powinien być za to odpowiedzialny? Co musiałoby nastąpić, żeby nieuczciwość wśród studentów zmniejszyła się?

t) Czy chciał(a)by Pan/i coś jeszcze dodać?